

KOSKE
KESKI-SUOMEN
SOSIAALIALAN
OSAAMISKESKUS

RAPORTEJA 10

LOPPURAPORTTI

**VÄLITTÄVÄT SUKUPOLVET -HANKE
2005-2007**

**ANU KARI
MINNA RAJALIN**

Julkaisija

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Raportteja 10

Käyntiosoite

Matarankatu 4, 1. kerros, Jyväskylä

Postiosoite

PL 35 (ToA), 40014 Jyväskylän yliopisto

www.koske.jyu.fi

ISBN 978-952-5477-12-2

ISSN 1459-4757 (painettu)

ISSB 1459-479X (verkkojulkaisu)

Painopaikka

Tekevä, Jyväskylä 2008

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Anu Kari ja Minna Rajalin
Raportin nimi	Loppuraportti, Välittävät sukupolvet -hanke 2005–2007
Kustantaja	Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus
Painopaikka	Jyväskylä
Vuosi	2008
Sivumäärä	119
Sarjanro	Raportteja 10

Välittävät sukupolvet -hanketta toteutettiin Jyväskylässä, Keuruulla, Jämsän seudulla, Pihtiputaalla, Saarijärvellä, Viitasaarella ja Äänekoskella vuosina 2005–2007. Hanketta hallinnoi Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus-kannatusyhdistys ry ja rahoitti Raha-automaattiyhdistys. Hankkeeseen osallistui 141 lasta ja nuorta 118 perheestä, Pihtiputaalla ja Viitasaarella varumummotoiminnan kautta toimintaan osallistui 80 lasta. Toiminnassa oli mukana 120 vapaaehtoista aikuista. Suuri osa toimintaan osallistuneista perheistä oli yhden vanhemman perheitä. Mukana oli myös maahanmuuttajaperheitä. Projekti oli avointa toiminta-alueiden lapsille ja nuorille perheineen, jonka kautta pyrittiin välttämään toiminnan leimaavuutta. Tärkeitä yhteistyökumppaneita olivat alueiden koulut, päiväkodit, neuvolat, sosiaali-toimi, nuorisotyö, lastensuojelujärjestöt, seurakunta, sosiaalialan oppilaitokset, asukasyhdistykset ja muut kansalaisverkostot.

Välittävät sukupolvet -hankkeen kokoavana päämääränä oli turvata lasten, nuorten ja lapsiperheiden kokonaisvaltaista hyvinvointia kehittämällä sukupolvien välistä mentorointia/aikuisystävätoimintaa ehkäisevän lastensuojelun ja yhteisötyön välineeksi. Hankkeessa kehitettiin maakunnallisesti ehkäisevän lastensuojelun kansalaisjärjestö- ja vapaaehtoistoimintaa, jonka tavoitteena oli turvata riittävät aikuiskontaktit niitä kaipaaville lapsille ja nuorille sekä tukea lapsiperheitä. Hankkeen tavoitteena oli sellainen malleja koskeva tiedontuotanto ja kokemusten arviointi, joka mahdollistaa luotujen toimintatapojen levittämisen yleiseen käyttöön.

Välittävät sukupolvet -hanketta toteutettiin monitoimijamallin avulla. Hankkeessa ammatti- ja vapaaehtoistoimijoiden verkostot ja projektin työntekijät yhdessä kehittivät paikallisia ja alueellisia aikuisystävätoiminnan malleja ehkäisevän lastensuojelun vapaaehtoistoiminnan välineiksi. Alueelliset/paikalliset työryhmät osallistuivat hankkeen suunnitteluun ja toteutukseen alusta lähtien. Kussakin kunnassa tai alueella oli lisäksi

toimintaan sitoutunut yksi tai useampi avaintoimija. Avaintoimijan tehtävä oli osallistua tiiviisti toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen hankeaikana ja vastata osaltaan toiminnan jatkumisesta hankeajan päättymisen jälkeen.

Hankkeen perusideana oli rekrytoida eri-ikäisiä vapaaehtoisia aikuisia lasten ja nuorten aikuisystäviksi ja lapsiperheiden kumppaneiksi. Hankkeessa toiminta organisoitiin joko paritoimintana (lapsi–aikuinen -parit), pienryhmätoimintana (useampia lapsia/nuoria, useampia aikuisia) tai varamummotoimintana (mummot vierailivat päiväkodeissa ja perhekerhoissa). Toiminta perustui vastavuoroisuuteen, luottamukseen ja sitoutumiseen. Lapset ja aikuisystävät keskenään määrittivät toiminnan sisällön ja tapaamistahdin.

Lapsille, nuorille ja perheille sekä aikuisystävälle järjestettiin vuosittain yhteisiä toimintapäiviä, tapahtumia ja retkiä, joita suunniteltiin yhdessä osallistujien kanssa ja toteutettiin yhteistyössä yhteistyökumppaneiden kanssa. Aikuisystäviä perehdytettiin yhteistyössä alueellisten ja/tai paikallisten toimijoiden kanssa ja heille organisoitiin säännöllisesti vertais- ja ohjaustapaamisia. Aikuisystävillä ja perheillä oli tarvittaessa mahdollisuus myös henkilökohtaisiin tai yhteisiin tapaamisiin projektin työntekijöiden kanssa.

Hanke toimi käytännön työn, koulutuksen ja tutkimuksen yhteistyön välineenä ja kehittäjänä. Aikuisystävätoiminnasta kerättiin runsaasti arviointi- ja palautetietoa, joka on nostanut esille kokemuksen toiminnan merkittävyydestä lasten, nuorten ja perheiden arjessa sekä aikuisystävien merkityksen sosiaalisen tuen ja voimavarojen välittäjinä.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	8
2	PROJEKTIN TAUSTA JA TAVOITTEET	10
	2.1 Sukupolvityö ja mentorointi	10
	2.1.1 Lapset ja nuoret sukupolvisuhteissa	10
	2.1.2 Sukupolvien välinen mentorointi	11
	2.2 Tavoitteet	12
	2.3 Lähtökohdat	13
	2.3.1 Ehkäisevän lastensuojelun vapaaehtoistoiminta	13
	2.3.2 Yhteistyön näkökulma	15
	2.3.3 Toimintatutkimuksella uuteen käytäntöön	16
3	PROJEKTIN SISÄLTÖ, TOIMIJAT JA TOTEUTUS	17
	3.1 Toiminnan idea	17
	3.1.1 Lähtökohtana sukupolvityön idea	17
	3.1.2 Sukupolvien välinen mentorointi	18
	3.1.3 Toiminnan periaatteet	20
	3.1.4 Toimintamallit	21
	3.2 Kohdealueet ja -ryhmät sekä avaintoimijat	26
	3.2.1 Kohdealueet	26
	3.2.2 Lapset, nuoret, perheet ja aikuisystävät	28
	3.2.3 Yhteistyöverkostot ja avaintoimijat	31
	3.3 Toteutustavat ja resurssit	32
4	TOIMINTA VUOSINA 2005–2007	35
	4.1 4.1 Toiminta alueittain vuosina 2005–2007	35
	4.1.1 Jyväskylä (kirj. hankekoordinaattori Anu Kari)	37
	4.1.2 Jämsä ja Jämsänkoski (kirj. hankekoordinaattori Anu Kari)	41
	4.1.3 Keuruu (kirj. hankekoordinaattori Minna Rajalin)	43
	4.1.4 Saarijärvi (kirj. hankekoordinaattori Minna Rajalin)	45
	4.1.5 Viitasaari (kirj. hankekoordinaattori Minna Rajalin)	47
	4.1.6 Pihtipudas (kirj. hankekoordinaattori Minna Rajalin)	48
	4.1.7 Äänekoski (kirj. hankekoordinaattori Minna Rajalin)	49
	4.2 Yhteenveto toiminnasta vuosilta 2006–2007	51
5	PROJEKTIN TUOTOKSET	55
	5.1 Malli aikuisystävätoimintaan	55
	5.2 5.2 Aikuisystävätoiminnan prosessi	58
	5.2.1 Tiedotus ja rekrytointi	58
	5.2.2 Vapaaehtoisten perehdytys ja haastattelut	59

5.2.3	Lasten ja perheiden alkutapaaminen ja haastattelut	62
5.2.4	Yhteensovittamistyö ja -tapaaminen	63
5.2.5	Lapsi/nuori-aikuisparien ja pienryhmätoiminnan tukeminen ja ohjaus	65
5.2.6	Vapaaehtoisten tukeminen ja ohjaus	65
5.2.7	Päivitys- ja lopetuspalaverit	69
5.2.8	Yhteiset toimintapäivät, tapahtumat ja retket	69
5.2.9	Säännöllinen palautteen kerääminen ja hyödyntäminen	71
5.3	Monitoimijuusmalli	71
5.4	Tiedontuotanto aikuisystävätoiminnasta ja opetukselliset toimintamallit	72
5.4.1	Opas ehkäisevän lastensuojelun vapaaehtoistoiminnan koulutukseen	74
6	TOIMINNAN ARVIOINTI	75
6.1	Prosessiarviointi	75
6.1.1	Lähtökohdat	75
6.1.2	Toteutus	76
6.2	Osallistujien arviot	80
6.2.1	”On turvallista ja kivaa ajanvietettä, kun aina on joku joka on kaveri”	81
6.2.2	”Merkitys on läpi ihmiselämän, ei sitä voi koskaan unohtaa”	83
6.2.3	”Kyllä tässä ollaan mukana koko sydämeistä”	87
6.2.4	”Jatketaan tätä hyväksi havaittua mallia edelleen”	93
6.3	Hankkeen itsearviointi	96
6.4	Haasteet ja riskit	99
7	POHDINTA	101
7.1	Ennaltaehkäisevän lastensuojelun vapaaehtoistoiminnan kehittäminen	101
7.2	Sosiaalipoliittinen merkitys	102
	LÄHTEET	105
	LIITTEET	110
	Liite 1: Lapsen /nuoren alkutietolomake	110
	Liite 2: Vanhemman alkutietolomake	111
	Liite 3: Aikuisystävän haastattelulomake	114
	Liite 4: Yhdessä sovittua -malli	115
	Liite 5: Aikuisystävän kulukorvauslomake	116
	Liite 6: Välittävät sukupolvet -hankkeen ”Taitopäivän” ohjelma	117
	Liite 7: Puolistrukturoidun palautekirjeen malli	118

Liite 8: ”En ole enää niin yksinäinen.” Välittävät sukupolvet
-dokumentti. Maaliskuu 2007. CD-tallenne.

1 JOHDANTO

YK:n Lasten oikeuksien sopimuksen ja lastensuojelulain mukaan ehkäisevän lastensuojelun tulisi koskea kaikkia lapsia ja nuoria. Toimivia ehkäisevän lastensuojelun (toiminta)malleja on Suomessa olemassa vielä vähän. Tiedetään, että työ- ja perhe-elämän sekä yhteisöjen muutos näkyy ja se koetaan lasten, nuorten ja perheiden arkielämässä, elinolosuhteissa ja sosiaalisen tuen tuottamismahdollisuuksissa. Muuttuva yhteiskunnallinen tilanne luo paineita palveluiden uudistamisvaateille ja jatkuvalla arvioinnille.

Käynnissä oleva kunta- ja palvelurakennemuutos koskettaa myös ehkäisevää työtä ja uudistuva lastensuojelulaki asettaa osaltaan vaatimuksensa ehkäisevän työn kehittämiseksi ja uudelleen asemoimiselle lastensuojelun kentällä. Uudessa hallitusohjelmassa ja sen Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelmassa tavoitellaan perheiden hyvinvoinnin lisäämistä sekä lasten ja nuorten terveellisen ja turvallisen kehityksen turvaamista. Ehkäisevän lastensuojelutyön käytäntöihin kohdistuviin ajankohtaisiin kehittämisvaateisiin vastaamiseksi on rakennettava ja kehitettävä toimivia malleja lasten, nuorten, perheiden ja yhteisöjen kanssa tehtävään työhön, jotka soveltuvat muuttuneisiin yhteiskunnallisiin ja yhteisöllisiin olosuhteisiin.

Keskeiset lasten ja nuorten hyvinvointia uhkaavat tekijät viittaavat siihen, että aikuisresurssit lasten ympärillä ovat vähentyneet tai suhteisiin käytetty aika vähentynyt – niin lapsiperheissä kuin muissakin lasten jokapäiväisissä ympäristöissä, kuten päivähoitossa ja koulussa. Samaan aikaan yhä useammat lapset ja nuoret tarvitsevat läsnä olevaa suhdetta aikuiseen. (Bardy ym. 2001.) Toisaalta myös aikuiset ja vanhemmat sukupolvet kaipaavat vastavuoroista kanssakäyntiä nuorempien sukupolvien kanssa.

Tämän päivän yhteiskunnassa on tarve kehittää erilaisia sukupolvityön muotoja. On tärkeää, että eri-ikäisillä on mahdollisuus päästä osallisiksi toistensa elämäkokemuksista. Sellaisia sukupolvien välisen kanssakäymisen muotoja, joita muutokset yhteisöissä ja yhteiskunnassa edellyttävät, on kuitenkin olemassa vielä harvakseltaan. Tarvitaan uudenlaisia tapoja edistää eri-ikäisten vuorovaikutusta.

Tärkeä ajankohtainen kysymys on, miten luoda sellaisia sukupolvien välisen vuorovaikutuksen malleja ja tukea niitä paikallisia rakenteita, jotka mahdollistavat riittävät aikuiskontaktit niitä kaipaaville lapsille ja nuorille sekä tuen sitä tarvitseville lapsiperheille? Tähän kysymykseen tartuttiin Raha-

automaattiyhdistyksen rahoittamassa ja Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kannatusyhdistyksen hallinnoimassa *Välittävät sukupolvet - hankkeessa (2005–2007)*.

Hankkeen pohjatyö tehtiin vuosina 2002–2004 RAY:n tuella toteutetussa ja Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kannatusyhdistyksen hallinnoimassa Sukupolvet verkoksi - hankkeessa¹. Projektissa kehitettiin Suomen olosuhteisiin pioneerityönä sukupolvien välisen mentoroinnin² malli, joka perustuu lasten, nuorten ja perheiden sekä eri-ikäisten aikuisten kanssa toteutettavaan vapaaehtoistoimintaan sekä ehkäisevän lastensuojelun ja yhteistyön näkökulmiin. Mentorointi on yksi esimerkki sukupolvityöstä, ja sukupolvityön malleja kehitettiin edelleen Välittävät sukupolvet -hankkeessa (ks. Moilanen 2005, 2006b, Välittävät sukupolvet...2004). Hankkeen päämääränä oli tuottaa ja kehittää alueellisesti ja yhteisöllisesti eri olosuhteisiin sovellettuja malleja sukupolvityöhön, joissa vapaaehtoiset aikuiset yhdessä lasten vanhempien ja ammattilaisten kanssa ottavat vastuuta alueen lapsista ja nuorista.

Käsillä oleva raportti on tämän kolmivuotisen hankkeen loppuraportti ajalta 2005–2007. Raportti on tuotettu yhteistyössä hankkeessa työskentelevien kesken. Luvussa 2 esitellään projektin tausta ja tavoitteet ja luvussa 3 projektin sisältö, toimijat ja toteutus. Luvussa 4 raportoidaan toiminnan etenemisestä vuosien 2005–2007 aikana ja erikseen jokaisella hankepaikkakunnalla. Projektin tuotoksia esitellään luvussa 5 ja luku 6 koostuu toiminnan arvioinnista. Lopuksi luvussa 7 pohditaan ennaltaehkäisevän lastensuojelun vapaaehtoistoiminnan kehittämistä sekä hankkeessa luodun toimintamallin ja tuotosten sosiaalipoliittista merkitystä.

¹ Sukupolvet verkoksi -hanke sai tunnustusta voittamalla jaetun ensimmäisen palkinnon Jyväskylän yliopiston Sosiaalisten Innovaatioiden Foorumin (SIF) "Ideasta sosiaalisiksi innovaatioksi - kilpailussa" 29.10.2004.

² Mentoroinnissa luodaan ja käytetään sellaisia sukupolvien tai vertaisten välisiä suhteita, joiden perustana on keskinäinen välittäminen, sitoutuminen ja luottamus (ks. esim. Taylor & Bressler 2000, Newman ym. 1997).

2 PROJEKTIN TAUSTA JA TAVOITTEET

2.1 Sukupolvityö ja mentorointi

2.1.1 Lapset ja nuoret sukupolvisuhteissa

Julkisessa keskustelussa on kannettu näkyvästi huolta lapsuuden lyhenemisestä sekä lasten ja nuorten pahoinvoinnista; vanhemmuuden katoamisesta ja kasvatuksen kriisistä. Viime vuosina on käyty vilkkaasti keskustelua myös lapsiperheiden verkostojen ohentumisesta ja sukupolvien välisestä kuilusta sekä tarpeesta vahvistaa sukupolvien vuorovaikutusta. On sanottu, että sukupolvien etäännyminen toisistaan merkitsee ihmisten välisen kanssakäymisen yksipuolistumista; tulisi hahmotella uusia malleja lasten ja aikuisten välisen suhteiden kohtaamisen syventämiseksi niin yhteiskunnallisesti kuin yksilötasollakin (Bardy ym. 2001, 143 Moilasan 2005 mukaan). Muutamilla paikkakunnilla on eri yhdistysten organisoimana kokeiltu esimerkiksi vara-vaari- ja -mummotoimintaa, tukivaaritoimintaa ja kummimummo- ja pappatoimintaa. On myös käynnistetty valtakunnallisia hankkeita, joilla pyritään edistämään sukupolvien välistä vuorovaikutusta. (ks. Moilanen 2006a.)

Keskeiset lasten ja nuorten hyvinvointia uhkaavat tekijät viittaavat siihen, että aikuisresurssit lasten ympärillä ovat vähentyneet tai suhteisiin käytetty aika vähentynyt – niin lapsiperheissä kuin muissakin lasten jokapäiväisissä ympäristöissä, kuten päivähoitossa ja koulussa. Periaatteessa aikuisia pitäisi riittää enemmän lasten ulottuville, koska lapsia on vähemmän kuin ennen. (Bardy ym. 2001 Moilasan 2006a mukaan.) Toisaalta lasten ja vanhempien suhde on muuttunut myös niin, että nykyään vanhemmat joutuvat kysymään neuvoa lapsiltaan. Lapset ovat usein aikuisia taitavampia monilla elämäntilanteilla, muun muassa uuden teknologian omaksumisessa ja käytössä. Nopean muutoksen yhteiskunnassa lapset ja nuoret ovat edelläkävijöitä, koska he kykenevät ennakoimaan kulttuurisia muutoksia ja voivat hankkia siten itselleen uudenlaista arvovaltaa. (Korhonen 2002, 67 Moilasan 2006a mukaan.)

Sukupolvien välisen vuorovaikutuksen vahvistamisen haasteena on se, että nykyisin helposti ajatellaan, että suunnilleen samanikäiset ovat toisilleen sopivaa seuraa siksi, koska he ovat kehityksellisesti samalla tasolla. Oletetaan, että nuorempi seura ei tue ja edistä kehitystä, ja vanhempi seura voi olla riski: omaksutaan tekemisiä ja tapoja, jotka ovat ”ennenaikaisia”, turmelevia.

Viimeaikaiset pedofiiliakeskustelut ovat tuoneet näkyviin hyväksikäyttöriskin sukupolvien välisissä suhteissa, eikä tämä välttämättä kannusta sukupolvien välisten suhteiden lisäämiseen. (Lallukka 2003, 153, 156 Moilasan 2006a mukaan.)

Tämän päivän yhteiskunnassa perheet ja suvut ovat hajautuneet omiin oloihinsa ja luonnollinen käytännön taitojen, tietojen ja arvojen välittyminen sukupolvien välillä katkeilee. On tärkeää, että eri-ikäisillä on mahdollisuus päästä osallisiksi toistensa elämäkokemuksista. Sellaisia sukupolvien välisen kanssakäymisen muotoja, joita muutokset yhteisöissä ja yhteiskunnassa edellyttävät, on kuitenkin olemassa vielä harvakseltaan. Tarvitaan uudenlaisia tapoja edistää eri-ikäisten vuorovaikutusta; erilaisten *sukupolvityön* muotojen kehittämiseksi on tarvetta. Aikuisystävällisyys on esimerkki uudenlaisesta tavasta organisoida sekä sukupolvien yhteistä toimintaa, sukupolvityötä että ehkäisevän lastensuojelun vapaaehtoistoimintaa.

2.1.2 Sukupolvien välinen mentorointi

Sukupolvien välinen mentorointi on lähinnä lastensuojeluun – ja sen piirissä tapahtuvaan työhön –, sekä kasvatukseen ja yhteisötyöhön sovellettu versio mentoroinnista³. Sukupolvien välisen mentoroinnin tyypillisin muoto on parimentorointi, jossa lapsi tai nuori toimii yhdessä tietyn ajan toimintaan sitoutuneen aikuisen, henkilökohtaisen mentorinsa, kanssa. Mentorointia voidaan toteuttaa myös esimerkiksi ryhmätoiminnassa. Yhteistä mentoroinnin sovelluksille on se, että niiden avulla pyritään rakentamaan luottamuksellista ja vastavuoroista suhdetta mentorin ja mentoroitavan välille. (Moilanen 2005.)

Välittävät sukupolvet -hankkeessa on toteutettu suunniteltua mentorointia (vrt. luonnollinen mentorointi, Moilanen 2005). Suunniteltu mentorointi on kokemuksellista vaihtoa, joka tapahtuu vastavuoroisuuden ja tasavertaisuuden periaatteiden pohjalta. Suunniteltu mentorointi perustuu useimmiten jäseneltyyn ohjelmaan, joka sisältää selkeät tavoitteet ja muodollisen prosessin, jonka avulla mentorit ja mentoroivat saatetaan yhteen. Siihen liittyy usein sopimuksellisuus, jonka kautta määritetään yhteiset tavoitteet ja pelisäännöt sekä osapuolten vastuut ja oikeudet. Suunnitellussa mentoroinnissa on aina mukana ”kolmas osapuoli”, toimintaa koordinoiva ja toteuttava (ulkopuolinen) taho. (ks. Bennets 2003, DuBois & Karcher 2005, Miller 2002 Moilasan 2005 mukaan.)

³ *Mentorointi* on vanha menetelmä, jolla on pyritty siirtämään elämäntaitoa ja kokemusperäistä tietoa vanhemmalta, kokenemmalta henkilöltä nuoremmalle ihmiselle ja siten edistämään hänen kasvuaan ja oppimistaan (Miller 2002, 25). Ks. lisää Moilanen 2005.

Suomeen mentorointi tuli 1990-luvun loppupuolella ja sitä on sovellettu pääasiassa työ- ja opiskeluyhteisöissä. Välittävät sukupolvet -hankkeessa toteutettu sukupolvien välinen mentorointi (myöhemmin aikuisystävätoiminta) ehkäisevän lastensuojelun menetelmänä on ollut yksi ensimmäisistä kokeiluista Suomessa. (Moilanen 2005.)

2.2 Tavoitteet

Välittävät sukupolvet -hankkeen kokoavana tavoitteena oli lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen ja lapsiperheiden tukeminen, kehittämällä mentorointia – laajemmin ottaen *sukupolvityötä* – ehkäisevän lastensuojelun ja yhteistyön välineeksi. Hankkeen tavoitteena oli soveltaa Sukupolvet verkoksi -hankkeessa luodun sukupolvien välisen mentoroinnin menetelmää uusilla alueilla, uusissa yhteisöissä ja laajojen yhteistyöverkostojen toteuttamana. Toiminnan toteutus perustui alueellisten ja/tai paikallisten kansalaisverkostojen ja vapaaehtoistoimijoiden aktivointiin ja tukemiseen sekä laajaan yhteistyöhön sosiaali- ja nuorisoalojen järjestöjen, oppilaitosten ja projektikuntien kesken. (vrt. Kansallisen sosiaalialan kehittämishankkeen toimeenpanosuunnitelma 2003, 13; ks. Välittävät sukupolvet...2004.)

Hankkeen tavoitteena oli tuottaa alueellisesti ja yhteisöllisesti erilaisiin olosuhteisiin sovellettuja toimintamalleja sukupolvityöstä. Hankkeen toiminnallisena tavoitteena oli tuottaa (organisoida) alueellisten ja paikallisten toimijoiden (kansalaisverkostot ja ammattilaiset) ja hankkeen työntekijöiden yhdessä organisoimia erilaisia toimintamalleja ja toimiverkostoja, joissa lasten, nuorten ja lapsiperheiden arkiset sosiaalisen tuen tarpeet kohdataan kehittämällä mentorointia joko 1) paritoimintana, 2) pienryhmätoimintana tai 3) vertaistoimintana. Perusideana oli rekrytoida ja perehdyttää vapaaehtoisiksi – joita hankkeessa nimitetään *aikuisystäviksi* – eri-ikäisiä aikuisia, jotka toimivat lasten, nuorten ja lapsiperheiden kumppaneina arjessa. Toiminnassa pyrittiin vastavuoroisuuteen: myös lapset, nuoret ja lapsiperheet käsitettiin antavina osapuolina ja voimavaroja omaavina toimijoina. (ks. Välittävät sukupolvet...2004.)

Hankkeella tuettiin ehkäisevän lastensuojelun kansalaisjärjestö- ja vapaaehtoistoiminnan kehittämistä ja systemaattista organisoimista alueellisesti ja/tai paikallisesti. Tavoitteena oli saada lasten vanhemmat, vapaaehtoiset ja ammattilaiset näkemään aikuisystävätoiminta osana omaa arkeaan ja aikuisystävät tärkeinä sosiaalisen tuen ja voimavarojen välittäjinä lasten ja lapsiperheiden arjessa. Hanketta ei tarkoitettu kokeiluksi, vaan avaukseksi, joka muuttaa toimintatapoja pysyvästi. (ks. Välittävät sukupolvet...2004.)

2.3 Lähtökohdat

2.3.1 Ehkäisevän lastensuojelun vapaaehtoistoiminta

Toimivia ehkäisevän lastensuojelun toimintamalleja on Suomessa olemassa vähän. YK:n Lasten oikeuksien sopimuksen ja lastensuojelulain mukaan ehkäisevän lastensuojelun tulisi koskea kaikkia lapsia ja nuoria. Ehkäisevää lastensuojelua on pidetty terminologisesti vaikeasti määriteltävänä ja rajattavana käsitteenä. Ehkäisevä lastensuojelu on ennen kaikkea näkökulma lasten hyväksi tehtävään työhön. Ajatuksen taustalla on käsitys lasten oikeudesta lapsuuteen ja mahdollisuudesta turvalliseen kasvuun, kehitykseen ja hyvinvointiin. Lastensuojelun ehkäisevä työ sisällyttää itseensä oletuksen siitä, että tiedetään, mitä halutaan välttää. Ehkäisevällä työllä pyritään estämään negatiivisen kehityskulun syntyminen tai syveneminen. Sen yleiseksi tavoitteeksi voidaan luonnehtia hyvien edellytysten antaminen lapsuuteen. (Törrönen ja Vornanen 2004 Moilasen 2005 mukaan.)

Ehkäisevä lastensuojelu voidaan määritellä laajana koko lapsiväestöä koskevana ja sen hyvinvointia tukevana yleisenä toimintana. Tällöin pyrkimyksenä on makrotasolla tapahtuva toiminta, lasten ja nuorten kasvuoloihin vaikuttaminen, ympäristöpolitiikka, yhdyskuntasuunnittelu, sosiaali-, lapsi-, ja perhepolitiikka jne. Toisaalta ehkäisevä lastensuojelu on nähtävissä rajatumpana, kohdennettuna toimintana, jolloin haetaan erityisiä tietyille lapsiryhmille tai tiettyihin elämäntilanteisiin tarkoitettuja palveluja, joiden tarkoituksena on ehkäistä lasten ja nuorten huono-osaisuutta ja syrjäytymistä. Ehkäisevää lastensuojelutyötä tehdään niin kunnallisissa peruspalveluissa ja järjestöissä kuin alueellisella ja seudullisella tasolla moniammatillisesti sekä eri sektoreiden yhteistyönä. Lasten ja nuorten hyvinvoinnista huolehtiminen on aikuisten tehtävä ja heidän vastuullaan. Mutta tämän lisäksi myös lapset ja nuoret tarvitsevat mahdollisuuksia osallistua omaa elämäänsä koskeviin päätöksiin omasta suojelustaan. (Törrönen ja Vornanen 2004 Moilasen 2005 mukaan.)

Välittävät sukupolvet -projekti oli luonteeltaan ehkäisevää lastensuojelutyötä. Toiminta oli luonteeltaan avointa, eikä mukaan pääsemiseksi edellytetty esimerkiksi sosiaalityöntekijän tai muun ammattilaisen läheuttä tai lastensuojelun asiakkuutta. Aikuisystävätoiminnan piiriin tulevilta lapsilta, nuorilta tai lapsiperheiltä ei edellytetty nimettyjä ongelmia toiminnan leimaavuuden välttämiseksi. Mukaan pääsemiseksi riitti lapsen ja perheen oma motivaatio ja tahto sekä vanhemman suostumus. Lasten, nuorten ja perheiden mukaan rekrytoinnissa kohdealueilla heidän kanssaan työskentelevillä ammattilaisilla ja kansalaisverkostoilla oli merkittävä rooli. Toiminnassa mukana olevat lapset tai nuoret perheineen ohjautuvat eri kanavia

pitkin; lasten, nuorten ja lapsiperheiden kanssa toimivien ammattilaisten neuvomina (koulu, päiväkot, neuvola, sosiaalitoimi ym.) tai alueellisten järjestöjen tiedottamisen kautta.

Palkattuja työntekijöitä lukuun ottamatta hanketta toteutettiin *vapaaehtoistoiminnan* pohjalta. Vapaaehtoistoiminta on hyvinvoinnin edistämiseksi tehtävää palkatonta ja ei-ammattillista toimintaa, joka ei tavoittele taloudellista hyötyä. Vapaaehtoistoiminnan toimintalogiikka poikkeaa ammatillisten, myytäväksi tarkoitettujen palvelujen tuottamisesta, sillä se perustuu kansalaisaktiivisuuteen. On todettu, että vapaaehtoistoiminta pystyy usein vastaamaan erityisesti esimerkiksi sellaisiin vaikeuksiin, jotka perustuvat läheisen ihmissuhteen puuttumiseen ja yksinäisyyteen (Lehtinen 1997, Yeung 2002 Moilasan 2005 mukaan). Vapaaehtoistoiminnan oleellinen lähtökohta on ihmisissä itsessään ja siinä arkipäivässä, jota he elävät eli toiminnassa lähdetään aina ”sieltä, missä ihmiset ovat” (Kurki 2001 Moilasan 2005 mukaan).

Vapaaehtoistoiminnan periaatteena on, että se tapahtuu tavallisen ihmisen taidoin. Yleensä pidetään tärkeänä, että vapaaehtoisille järjestetään toimintavalmiuksia vahvistavaa perus- ja jatkokoulutusta sekä jatkuvaa toiminnanohjausta ryhmässä ja tarpeen mukaan myös yksilökohtaisesti. Myös heidän jaksamisestaan on huolehdittava. Vapaaehtoistoiminta on ihmisten välistä tasa-arvoista vuorovaikutusta ja siten vastavuoroista – tämä pätee niin autettavan kuin auttajankin suhteeseen, samoin kuin vapaaehtoisten keskinäiseen vuorovaikutukseen. Vapaaehtoistoiminnan tulee myös olla luotettavaa, turvallista ja luottamuksellista. Siinä mielessä se edellyttää tiettyä sitoutumista ja myös vaihtelovollisuutta. Lisäksi toiminnan tulee olla puolueetonta ja siinä toimitaan vapaaehtoisten ja palvelun vastaanottajan ehdoilla eli kunnioitetaan itsemääräämisoikeutta ja edistetään tuen vastaanottajan osallistumista ja toimintamahdollisuuksia. (Lehtinen 1997, Korhonen 2005 Moilasan 2005 mukaan.)

Vapaaehtoistoiminnassa tulee toteutua siihen osallistuvien vapaa tahto, eikä ketään voida siihen pakottaa tai velvoittaa (Lehtinen 1997, Koskiahho 2001 Moilasan 2005 mukaan). Erityisesti tukihenkilötyyppisessä toiminnassa vapaaehtoistoiminta edellyttää tiettyä sitoutumista ja suunnitelmallisuutta, varsinkin jos toiminnalle määritellään tietyt tavoitteet (ks. esim. Korhonen 2005). Vapaaehtoistoiminnassa korostetaan ihmisen vastuuta itsestään ja toisista ihmisistä. Sen pitäisi olla yhteistä tekemistä, ei pelkästään vapaaehtoispalvelujen tuottamista. Toiminnan tuloksellisuutta tai merkitystä ei voida mitata työtuntien tai siihen osallistuvien henkilöiden lukumäärällä, vaan sen merkitys on ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Tämä asettaa omat ehtonsa toiminnan mittaamiseen tai arviointiin, mikä voi tapahtua vain pit-

käaikaisena ja syvällisenä prosessin seuranta. (Lehtinen 1997 Moilasan 2005 mukaan.)

2.3.2 Yhteisötyön näkökulma

Välittävät sukupolvet -hankkeen tavoitteena oli edistää, kehittää ja vahvistaa alueellista yhteistyötä ja yhteisöllisyyttä eri sukupolvien kesken. Hankkeen toiminta on hyödyttänyt lasten, nuorten ja heidän perheidensä ohella myös laajempaa yhteisöä, koska mentorointi ja sukupolvityö vaikuttavat mukana olevien henkilöiden välityksellä yhteisön muihin jäseniin (Moilanen, 2006b). Hankkeessa koetettiin toiminnallisen yhteisöllisyyden kautta tukea mukana olevien lasten, nuorten ja perheiden sekä vapaaehtoisten keskinäistä tutustumista ja verkottumista sekä yhteisöön kiinnittymistä (ks. Blomberg & Marttila 2004).

Hankkeessa kiinnityttiin *yhteisö(sosiaali)työn* toimintaperiaatteisiin, joita ovat mm. sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisy, lähipalvelujen ja -toimintojen kehittäminen, kansalaisten oma-aloitteisuuden tukeminen sekä sosiaalisten verkostojen merkityksen tunnustaminen. Yhteisösosiaalityössä käytetään hyväksi yhteisöjen suomia mahdollisuuksia yksilöiden, perheiden ja ryhmien hyvinvoinnin ja selviytymisen edistämiseksi. Keskeisenä tehtävänä on vaikuttaa kansalaisten elinolosuhteisiin paikallisella tasolla, tukea heidän osallisuuttaan erilaisissa arjen verkostoissa ja vahvistaa heidän kokemustaan täysivaltaisesta kansalaisuudesta. (ks. Roivainen 2001 Moilasan 2005 mukaan.)

Yhteisö on käsitteenä epämääräinen ja monimerkityksellinen. Yleisimmillään yhteisö tarkoittaa ihmisten välisen vuorovaikutuksen tapaa, yhteisyyttä tai ihmisten välisiä suhteita. Toiminnallisesta yhteisöstä voidaan puhua silloin, kun ihmiset ovat toiminnallisesti vuorovaikutuksessa toistensa kanssa ja vuorovaikutus on vapaaehtoista ja tasa-arvoista. Tunnetasolla ilmenevä yhteenkuuluvuuden tunnetta voidaan taas kutsua symboliseksi yhteisyydeksi. Symbolinen yhteisyys ilmenee muun muassa jaettuina uskomuksina, tunteina ja subjektiivisina kokemuksina. Yhteisöstä voidaan tämän määritelmän mukaan puhua vasta sitten, kun ihmisryhmä on konkreettisesti vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Symbolinen yhteisyys ja toiminnallinen yhteisö eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan päinvastoin vahvistavat toinen toisiaan. (Lehtonen 1990, 14–15, 23–26, ks. myös Blomberg & Marttila 2004 Moilasan 2005 mukaan.) Yhteinen asuinalue ei vielä takaa yhteisön ja yhteisöllisyyden muodostumista. Kuitenkin nykypäivänä varsin usein ihmisten alueellinen läheisyys ja yhteisöllisyys liitetään yhteen. Voidaan sanoa, että yhteiseen asuinalueeseen liittyvä yhteenkuuluvuuden tunne voi edustaa tämän päivän maailmassa elävälle ihmisille syvällisintä yhteisyyden tunnetta. Täl-

lön kysymys ei kuitenkaan ole yhteisöllisyydestä, vaan symbolisesta yhteisyydestä. (Lehtonen 1990, 219, ks. myös Blomberg & Marttila 2004 Moilasan 2005 mukaan.)

Yhteisön kiinteyttäminen moderneissa yhteiskunnissa on pitkälti myös amatillinen intressi. Välittäminen toisista ja lähiympäristöstä on eräänlaista ennaltaehkäisevää toimintaa, vastalääkettä välinpitämättömyydelle ja vieraantumislle. (Mikkola 1996, 59 Moilasan 2005 mukaan.) Yhteisöllisen suhteen tunnusmerkkejä ovat dialogi, solidaarisuus, avoimuus, uudistuminen ja samalla integraatio ja pysyvyys (Kurki 2001, 30 Moilasan 2005 mukaan). Aidon yhteisön rakentumiseksi on löydettävä ensin sellainen olemisen, elämisen ja jakamisen muoto, joka juurtuu syvälle. Sen pohjalta on mahdollista luoda sosiaalisen toiminnan malli, joka saa institutionaalisen muodon ja johdattaa pysyvään uudistumiseen. (Moilanen 2005.)

2.3.3 Toimintatutkimuksella uuteen käytäntöön

Välittävät sukupolvet -hankkeen tavoitteena oli sellainen sukupolvien välistä mentorointimallia koskeva tiedontuotanto ja kokemusten arviointi, joka mahdollistaa toimintatavan levittämiseen yleiseen käyttöön. Jotta toimintamallia on voitu muokata ja kehittää osallistujien tarpeita vastaavaksi, hankkeen osallistujilta kerättiin systemaattisesti toimintaa koskevaa palaute- ja arviointitietoa. Osa tiedontuotannosta tapahtui sosiaalialan opiskelijoiden projekti- ja opinnäytetöinä (esim. Hillukkala, Mononen & Palmamäki 2007, Asikainen, Hämäläinen & Nykänen 2006, Lampinen & Lehtonen 2005), osa projektityöntekijän raportointeina.

Hanketta toteutettiin toimintatutkimustyyppisenä kehittämishankkeena, jossa suunniteltuja toimintoja toteutettiin ja tarvittaessa muutettiin käytännöstä tulevan palautteen perusteella. Toimintatutkimus voidaan määritellä lähestymistavaksi, joka perustuu ihmisten yhteistoimintaan ongelmien ratkaisemisessa. Toimintatutkimuksessa suositaan osallistavia toimintatapoja, joiden avulla voidaan tutkia osallistujien kannalta keskeisiä ongelmia ja aiheita sekä etsiä erilaisia kehittämiskeinoja. Toimintatutkimus on luonteeltaan keskeisesti yhteisöllinen prosessi, sillä todellisuutta tarkastellaan useiden ihmisten – tutkijan, käytännön ammattilaisten, asiakkaiden ja sidosryhmien jäsenten – näköaloista käsin. Lähtökohtana on se, että ne ihmiset, joita tutkimus koskee, toteuttavat yhdessä tutkimus- ja kehittämishanketta sen täysivaltaisina jäseninä. Toimintatutkimuksessa ammattikäytäntöihin, asiakkaan palveluprosesseihin, verkoston yhteistoimintaan jne. pyritään vaikuttamaan tutkimuksellisen otteen avulla. (Kiviniemi 1999, Stringer 1999 Moilasan 2005 mukaan.)

3 PROJEKTIN SISÄLTÖ, TOIMIJAT JA TOTEUTUS

3.1 Toiminnan idea

3.1.1 Lähtökohtana sukupolvityön idea

Hankkeen sisällöllinen pohja oli Jyväskylän seudulla vuosina 2002–2004 toteutetussa *Sukupolvet verkoksi -hankkeessa*, jossa kehitettiin sukupolvien välisen mentoroinnin malli ehkäisevän lastensuojelun ja yhteisötyön työvälineeksi. Hankkeessa syntyi oivallus sukupolvien välisestä mentoroinnista yhtenä tapana tehdä sukupolvityötä. Tuolloin sukupolvityön käsite oli Suomessa vielä varsin vieras (ks. kuitenkin Suomi 2003, Moilanen 2005).

Laajasti ajateltuna sukupolvityö tarkoittaa mitä tahansa sellaista työtä tai lähestymistapaa, jonka tarkoituksena on lähentää eri sukupolvia toisiinsa sekä vahvistaa sen perustalta tämän ajan puitteisiin sopivaa yhteisöllisyyttä, esimerkiksi asuinalue tai jokin tietty yhteisö työn pohjana. Lapsiin ja nuoriin kohdistuvan sukupolvityön voi ymmärtää väljästi siten, että sen avulla pyritään vahvistamaan lasten osallisuutta sukupolvisuhteissa; suhteessa ympärillä olevaan aikuisväestöön, mutta myös lähisukupolviin. (Moilanen 2006a.) Kyse on siis siitä, että koetetaan taata lapsille mahdollisuutta päästä osalliseksi yhteiskunnallisesta ”sukupolvitiedosta” (vrt. Ahonen 1998) sekä saada sukupolvien suhteista voimavaroja kasvamisensa ja elämisensä tueksi (Moilanen 2006b).

Sukupolvityötä voidaan tehdä yksilö-, perhe-, ryhmä- ja yhteisö-/yhdyskuntatasolla tai koko yhteiskunnan tasolla. Lastensuojelullisessa työssä sukupolvityö tarkoittaa käytäntöä, joka perustuu oletukselle (idealle), että työskentely sitoutuneen ja luotettavan aikuisen kanssa tuo lapsen tai nuoren elämään uudenlaisia positiivisia voimavaroja ja turvaa lapsen turvallista ja tasapainoista kehitystä ja kasvua. (vrt. esim. lastensuojelun avohuollon tukihenkilötoiminta, Korhonen 2005, Moilanen 2005, 2006a.)

Lasten ja nuorten kanssa tehtävässä sukupolvityössä olennaista on eri sukupolvien osallistuminen toimintaan sekä vastavuoroisuuden periaate. Siinä on tärkeää pyrkiä kokonaisvaltaiseen tapaan ymmärtää sukupolvien väliset suhteet ja niiden käyttömahdollisuudet. Sukupolvityö eri muotoineen tulisi mieltää *kaikenikäisille* osallistumismahdollisuudet takaavana; siten, että ymmärrettäisiin myös lapsilla ja nuorilla olevan erilaisia kokemuksia elämästä ja

elämisestä. Nämä kokemukset ovat yhtä arvokkaita kuin vanhempienkin sukupolvien. (Moilanen 2005, 2006a.)

3.1.2 Sukupolvien välinen mentorointi

Välittävät sukupolvet -hankkeessa ja sen taustahankkeessa Sukupolvet verkoksi tuotettiin suomalaisiin olosuhteisiin sopiva, uudenlainen sukupolvien välinen vuorovaikutus- ja toimintamalli. Jo taustahankkeessa tultiin varhaisessa vaiheessa tietoiseksi siitä, että taustana ja tarttumapintana olleet kansainväliset mallit (mm. yhdysvaltalaiset ja englantilaiset mallit, ks. Moilanen 2005) eivät olleet suoraan siirrettävissä suomalaisiin olosuhteisiin. Sukupolvien välisen mentoroinnin mallia lähdettiin kehittämään kansallisten ja paikallisten kontekstien ja reunaehtojen varassa.

Sukupolvien välisen mentoroinnin mallin perusta rakennettiin Sukupolvet verkoksi -hankkeen aikana ja mallia kehitettiin jatkohankkeen aikana yhteistyössä hankkeeseen osallistuneiden – lasten, nuorten ja heidän vanhempiensa sekä vapaaehtoisten aikuisten – ja yhteistyökumppaneiden kanssa. Hanke kohdistettiin toiminta-alueiden lapsille, nuorille ja heidän vanhemmilleen sekä toimintaan sitoutuville vapaaehtoisille aikuisille eli aikuisystävälle. Lisäksi kohderyhmänä olivat toiminta-alueilla lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskentelevät eri alojen ammattilaiset sekä oppilaitokset ja opiskelijat. (Välittävät sukupolvet...2004.)

Projektissa sukupolvien välisen mentoroinnin idea on määritetty niin, että siinä luodaan ja käytetään sellaisia sukupolvien välisiä suhteita, joiden perustana on keskinäinen välittäminen, sitoutuminen ja luottamus. Projektissa oli kyse *suunnitellusta sukupolvien välisestä mentoroinnista*, jossa aikuisen ja lapsen tai nuoren välinen suhde ei perustu sukulaisuuteen, vaan vapaaehtoisuuteen ja sopimuksellisuuteen. Mentorointi on käsitetty kahden eri-ikäisen ihmisen välisenä supportiivisena vuorovaikutussuhteena, jossa aikuinen mentori eli *aikuisystävä* sitoutuu olemaan lapsen tai nuoren ystävänä ja arjen kumppanina vähintään vuoden ajan. (Moilanen 2005.)

Sukupolvet verkoksi -hankkeessa käytettiin toimintaa jäsentävänä käsitteenä sukupolvien välinen mentorointi ja Välittävät sukupolvet -hankkeessa sitä vastaavana ”suomennoksena” käsitettä aikuisystävätoiminta. Sukupolvet verkoksi -hankkeessa saadun palautteen perusteella erityisesti lapsille ja perheille mentori-käsite oli vieras. Mentorille sopivia käännoiksi pohdittiin yhdessä toimintaan osallistuneiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa. Parhaimpana käännoksenä pidettiin aikuisystävää, jollaiseksi lapset, nuoret ja perheet vapaaehtoista aikuista ystävää kutsuivat. Käytännössä kummallakin

käsitteellä tarkoitetaan ehkäisevän lastensuojelun vapaaehtoistoiminnan kehittämistä siten, että tuetaan sellaisten sukupolvien välisten suhteiden syntymistä, joiden perustana on lapsen tai nuoren ja vapaaehtoisen aikuisen keskinäinen välittäminen, sitoutuminen ja luottamus (ks. Moilanen 2005).

Projektin periaatteena oli, että aikuisystävinä voivat toimia *kaikenikäiset aikuiset*. Projektin toteutusta ohjasi periaate, että aikuisystävätoiminnassa toimitaan vastavuoroisesti: myös lapset ja nuoret käsitetään antavina osapuolina ja voimavaroja omaavina toimijoina. Aikuisystävätoiminta on esimerkki sopimuksellisesta tavasta vaihtaa kokemuspääomaa ja jakaa arjen kumpu-panuutta eri-ikäisten kesken. Lapset ja nuoret tarvitsevat aikuisia kasvamisensa tueksi, mutta myös vanhemmat sukupolvet kaipaavat vastavuoroisuutta nuorempien kanssa. (ks. Moilanen 2005.)

Hankkeessa eri-ikäiset vapaaehtoiset aikuiset ovat toimineet hankealueiden lasten ja nuorten *ystävinä ja ohjaajina eli aikuisystävinä*. Sukupolvien välistä mentorointia toteutettiin pari- ja pienryhmätoimintana sekä varamummotoimintana. Paritoiminnassa perusajatuksena oli, että jokaiselle toimintaan osallistuvalla lapsella valitaan oma aikuisystävä. Lapsi-aikuinen-parit ovat toimineet yhdessä pareittain, kummankin osapuolen toiveet ja mahdollisuudet huomioon ottaen sekä yhteistyössä lapsen vanhempien kanssa. Paritoiminta on voinut sisältää mitä tahansa arkisia asioita (esim. ulkoilu, harrastukset, läksyjen tekeminen, leipominen jne.). Tärkeintä on ollut yhdessä vietetty aika ja se, että toimitaan yhdessä sovittujen "pelisääntöjen" mukaisesti.

Pienryhmätoiminnassa perusajatuksena oli muodostaa ryhmä, jossa jokaista aikuisystävää kohden on korkeintaan kaksi lasta. Tällä haluttiin toteuttaa ajatusta ns. "kummilapsista" ja varmistaa, että ryhmän koko pysyisi hallittavana, eikä toiminta olisi liian vaativaa vapaaehtoisia ajatellen. Ajatuksena oli myös taata ryhmään osallistuville lapsille "jakamatonta huomiota" ja henkilökohtaisia kontakteja aikuisten kanssa. Ryhmässä aikuisystävät ja lapset ovat toimineet yhdessä, kaikkien osapuolten toiveet ja mahdollisuudet huomioon ottaen sekä yhteistyössä lasten vanhempien kanssa. Pienryhmätoiminta on voinut sisältää mitä tahansa arkisia ja toiminnallisia asioita (esim. ulkoilu, pelailu, retkeily, leipominen jne.). Tärkeintä on ollut yhdessä vietetty aika ja se, että toimitaan yhdessä sovittujen "pelisääntöjen" mukaan.

Varamummotoimintaa kehitettiin yhteistyössä Viitasaaren Mielenterveysseuran kanssa. Varamummotoiminnassa varamummit ovat vierailleet sovitun aikataulun mukaisesti päiväkotiryhmissä ja seurakunnan perhekerhoissa siten, että yhdellä vapaaehtoisella on ollut 1-2 päiväkotia/perhekerhokäyntiä kuukaudessa.

3.1.3 Toiminnan periaatteet

Hankkeen lähtökohtana on ollut näkemys *lasten ja nuorten oikeudesta olla osallisina sukupolvisuhteissa*. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen hengessä lapsilla ja nuorilla tulisi olla oikeus olla osallisina sukupolvisuhteissa – laajemminkin kuin vain oman perheen tai suvun sisällä – sekä saada näistä suhteista voimavaroja kasvamisensa ja elämisensä tueksi (ks. Eläköön lapset...2000 Moilasan 2005 mukaan). Nykyisin helposti ajatellaan, että suunnilleen samanikäiset ovat toisilleen sopivaa seuraa siksi, koska he ovat kehityksellisesti samalla tasolla. Oletetaan, että nuorempi seura ei tue ja edistä kehitystä, ja vanhempi seura voi olla riski: omaksutaan tekemisiä ja tapoja, jotka ovat ”ennenaikaisia”, turmelevia. Viimeaikaiset pedofiiliakeskustelut ovat tuoneet näkyviin hyväksikäyttöriskin sukupolvien välisissä suhteissa, eikä tämä välttämättä kannusta sukupolvien välisten suhteiden lisäämiseen. (Lallukka 2003 Moilasan 2005 mukaan.)

Toisaalta suomalaisessa yhteiskunnassa näyttäisi olevan taipumusta määrittellä lapsen perheen tai suvun ulkopuoliset aikuiskontaktit ”biologisen” puheen kautta. Lapselle tai nuorelle tärkeistä aikuisista, olivat he sitten lapsen elämässä työnsä tai vapaaehtoisuutensa takia, puhutaan helposti esimerkiksi ”varaäiteinä”, ”varamummoina” tai ”isosiskoina”. Näin voi syntyä sellainen kuva, että nämä ”vara-aikuiset” ovat ikään kuin pelkästään korvaamassa joltain sellaista biologista sukulaisuussuhdetta, josta lapsi on tavalla tai toisella jäänyt paitsi. (Moilanen 2005b.) Toisaalta esimerkiksi Aino Ritala-Koskinen (2003, 133 Moilasan 2005 mukaan) toteaa tutkimuksensa perusteella, että uusperheiden lapsille tärkeintä oli, kuinka he tulevat rakastetuiksi, kunnioitetuiksi ja huolehdituiksi; muodollinen suhde tai perheen perinteinen organisoituminen ei ollut heille ensisijaista.

Suomessa on ollut sekä kuntien että järjestöjen organisoimaa tukihenkilötoimintaa lapsille ja nuorille jo usean vuosikymmenen ajan. Lastensuojelun tukihenkilötoiminta perustuu lastensuojelulakiin (LsL 1983/683, 13 §), jonka mukaan kunnan on järjestettävä lapselle tai nuorelle tarvittaessa tukihenkilö tai tukiperhe. Aikuisystävätoiminnalla on monia yhtymäkohtia lastensuojelun tukihenkilötoimintaan, mutta kysymys ei kuitenkaan ole samasta asiasta. Esimerkiksi kunnallisessa lastensuojelussa tukihenkilötoimintaan pääsemiseksi edellytetään usein sosiaalityöntekijän lähetettä tai lapsen ja tämän perheen (lastensuojelun) asiakkuutta. Aikuisystävätoiminnassa lähdetään liikkeelle siitä, että toiminta on lähtökohtaisesti avointa kaikille alueen lapsille ja nuorille perheineen, eikä mukaan pääsemiseksi edellytetä nimettyjä ongelmia. Toinen keskeinen ero on terminologinen – ja voidaan ajatella, että merkittävästi myös ideologinen. Projektissa on haluttu käyttää ”terminologisesti tuoretta” kieltä ja puhua *toimintaan osallistuvista ”aikuisystävistä”*

ja ”lapsiystävistä” – ”tuettavien” tai ”tukijoiden” sijaan. Tällä käsitteellisellä valinnalla on haluttu korostaa sitä, että myös lapset ja nuoret ymmärretään aktiivisina toimijoina ja että aikuisystävä-lapsisuhteen tärkeimmistä kulmakivistä on vastavuoroisuus. Kolmas erottava tekijä tukihenkilötoimintaan nähden on hankkeessa kehitetyn toiminnan sitominen yhteisönäkökulmaan. Aikuisystävätoiminta eroaa myös kunnan ja lastensuojelujärjestöjen järjestämästä tukiperhetoiminnasta, joka on avohuollon tukitoimenpide ja edellyttää asiakassuunnitelman laatimista.

3.1.4 Toimintamallit

Välittävät sukupolvet -hankkeen toteutuksen perustana oli monitoimijaorganisaatio, jossa kunnat ja lastensuojelu- ja nuorisojärjestöt yhdessä hankkeen työntekijöiden kanssa ovat vieneet läpi alueellisen kehittämisprosessin. Osallistujakunnat ja -järjestöt sekä muut toimijat (mm. kansalaisverkostot) kehittivät hankkeen työntekijöiden kanssa aikuisystävätoiminnan malleja ehkäisevän lastensuojelun ja yhteistyön välineiksi sekä lasten ja lapsiperheiden arkisiin sosiaalisen tuen tarpeisiin. (Välittävät sukupolvet...2004.) Toiminnan organisoimiselle oli olemassa erilaisia kunta-, alue- tai järjestökohtaisia tapoja ja vastuunjakoa.

Hanketta toteutettiin monitoimijamallin avulla. Monitoimijamallilla tarkoitetaan sitä, että hankkeen alussa kootut alueelliset ja/tai paikalliset työryhmät ovat yhdessä projektin työntekijöiden kanssa suunnitelleet toteutettavaksi toimintamallin tai -malleja, jotka parhaiten sopivat alueellisiin tarpeisiin ja resursseihin. Toimintamallien suunnittelusta ja toteutuksesta vastasivat projektin työntekijöiden ohella avaintoimijat ja alueelliset/paikalliset työryhmät. Työryhmät olivat moniammatillisia ja monitoimijaisia ja niiden kokoonpano vaihteli viidestä henkilöstä viiteentoista. Kussakin kunnassa tai alueella toimintaan sitoutui lisäksi yksi tai useampi avaintoimija. Avaintoimijan tehtävänä oli osallistua tiiviisti toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen hankeajana sekä vastata osaltaan toiminnan jatkumisesta hankeajan päättymisen jälkeen. (Moilanen 2006b.) Hankkeen avaintoimijoiksi sitoutuivat seuraavat:

- Jyväskylässä kaupungin Vapaaehtoistoiminnan keskus
- Jämsän seudulla Jämsän seudun Pelastakaa Lapset
- Keuruulla Keuruun 4H-yhdistys
- Pihtiputaalla Pihtiputaan 4H-yhdistys ja Pihtiputaan SPR

- Saarijärvellä Saarijärven Nuorisorengas
- Viitasaarella Viitasaaren Mielenterveysseura ja Viitasaaren MLL
- Äänekoskella Koskelan nuoret ja Äänekosken SPR

Tärkeitä yhteistyökumppaneita toiminta-alueilla olivat sosiaali- ja terveys-toimi, nuorisotoimi, koulut, päiväkodit, seurakunnat, lastensuojelu-, kasva-tus- ja nuorisojärjestöt ja erilaiset kansalaisverkostot sekä sosiaali- ja kasva-tusalan opiskelijat ja oppilaitokset.

Aikuisystävätoimintaa toteutettiin ensisijaisesti *paritoimintana* (Jyväskylä, Viitasaari), jossa perussoluna on lapsen tai nuoren ja aikuisen muodostama pari. Jyväskylässä parin yhteistyötä tuettiin osallistujien toiveiden suuntaises-ti toteutettavalla suuryhmätoiminnalla (lapset ja nuoret perheineen sekä vapaaehtoiset aikuisystävät) 2-3 krt/vuosi. Aikuisystävätoimintaa toteutet-tiin myös *pienryhmätoimintana* (Jämsän seutu, Keuruu, Pihtipudas, Saarijärvi, Äänekoski), jossa lapsi- tai nuorisoryhmä toimii yhdessä aikuisten kanssa. Koska pienryhmätoimintaan osallistuvien määrä oli suhteellisen pieni, ei maakunnassa järjestetty suuryhmätoimintaa. Pienryhmiin osallistuvien määrän lisääntyessä maakunnassa, voidaan ryhmien toimintaa tukea kehit-tämällä seutukunnallisia toimintapäiviä ja tapaamisia. Hankesuunnitelmaan kirjattua *vertaistoimintaa*, joka perustuu kahden henkilön keskinäiseen koke-mukselliseen tukemiseen, luottamukseen ja vastavuoroisuuteen (esim. ”vanhemmuusmentorointi” pienten lasten vanhemmille), ei toteutettu käy-tännössä hankealueiden halutessa toteuttaa muita toimintamuotoja.

Käytäntö on osoittanut, että pienryhmätoimintaa ensisijaisena pitävissä kunnissa useat perheet toivovat mahdollisuutta osallistua paritoimintaan. Mikäli paritoiminnasta kiinnostuneita vapaaehtoisia on löytynyt alueilta, on paritoimintaa aloitettu mahdollisuuksien mukaan. Lisäksi Viitasaarella ja Pihtiputaalla toteutettiin niin sanottua *varamummotoimintaa*. Varamummo-toiminta kehitettiin yhteistyössä Viitasaaren Mielenterveysseuran kanssa. Varamummot ovat vierailleet sovitun aikataulun mukaisesti päiväkotiryh-missä ja seurakunnan perhekerhoissa siten, että yhdellä vapaaehtoisella on ollut 1-2 päiväkotijäsen-/perhekerhokäyntiä kuukaudessa.

Tukea toiminnan toteuttamisessa antoi myös monialainen opiskelijayhteis-työ sekä sen myötä valmistuneet eritasoiset opinnäyte- ja projektityöt. Op-pilaitosyhteistyöllä on ollut sekä ohjauksellinen että opetuksellinen merkitys: sen kautta vapaaehtoistyö on levinnyt maakuntaan ja toimintamallia on voi-tu siirtää osaksi tulevien ammattilaisten työtä. Oppilaitosyhteistyökumppa-neita olivat Jyväskylän yliopisto (sosiaalityön ja kasvatustieteen oppiaineet

sekä opettajankoulutuslaitos), Jyväskylän ammattikorkeakoulu (sosiaaliala ja Tiimiakatemia), Humanistisen ammattikorkeakoulun Äänekosken kampus (nuorisotyön ja kansalaistoiminnan koulutusohjelma), Keski-Suomen opisto (nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaajakoulutus, lasten ja nuorten erityisohjaajan koulutus) sekä Jämsän seudun koulutuskeskus (nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaajakoulutus). Kyseiset oppilaitosyhteistyökumppanit ovat olleet merkittävässä roolissa: opiskelijat ja opettajat verkottuivat projektiin osallistuen toiminnan suunnitteluun, ohjaukseen, tiedontuotantoon ja arviointiin. (ks. Moilanen 2006b.)

Hankkeen *perusideana* oli kehittää maakunnallisella tasolla ehkäisevän lastensuojelun vapaaehtoistoimintaa. Hankkeessa rekrytoitiin, koulutettiin ja ohjattiin eri-ikäisiä vapaaehtoisia aikuisia toimimaan lasten, nuorten ja lapsiperheiden kanssa ja heidän tukena. Vapaaehtoiset perehdytettiin alueellisessa ja/tai paikallisessa yhteistyössä, heidät haastateltiin ja heidän motiivinsa toimintaan selvitettiin. Vapaaehtoisille järjestettiin säännöllisesti perehdytystä, tukea ja ohjausta, jota toteuttivat aluksi projektityöntekijät ja kohdealueen avaintoimijat yhdessä. Myöhemmin tuki ja ohjaus organisoitiin siten, että alueelliset ja/tai paikalliset avaintoimijat ja muutamat toiminnasta kokemusta saaneet vapaaehtoiset ottivat enemmän vastuuta vertaistapaamisten järjestämisestä. Samalla kehitettiin vapaaehtoistoiminnalle tärkeitä alueellisia ja/tai paikallisia tukirakenteita. (ks. Moilanen 2006b.)

Hankkeen aikuisystävätoiminta oli kaikille kohdealueen lapsille ja nuorille perheineen avointa, tämän kautta pyrittiin välttämään toiminnan leimavuutta. Suuri osa hankkeeseen osallistuneista perheistä oli yksinhuoltaja- ja maahanmuuttajaperheitä. Ennen aikuisystävätoiminnan aloittamista projektin työntekijä tapasi lapsen tai nuoren vanhempineen ja kartoitti haastatteleamalla kunkin osapuolen toiveita ja tarpeita sekä perheen elämäntilannetta. Alkutapaamisten tavoitteena oli tutustua lapseen ja perheeseen, tehdä toimintaa heille tutuksi sekä antaa työntekijälle välineitä lapsi–aikuinen -parien ja pienryhmän kokoonpanon yhteensovittamistyöhön. Alkutapaamisissa lasta ja tämän vanhempia pyydettiin myös täyttämään alkutietolomakkeet (ks. liitteet 1 ja 2), joista kehitettiin omat versiot sekä lapselle tai nuorelle että tämän vanhemmalle.

Lapsi/nuori–aikuinen -parien yhteensovittamisen kriteereinä olivat muun muassa lapsen tai nuoren omat toiveet, aikuisystävän mahdollisuudet, mahdolliset yhteiset kiinnostuksen kohteet ja fyysinen etäisyys. Projektin työntekijän valittua toisilleen sopivat parit, lapsi tai nuori vanhempineen, aikuisystävä ja projektin työntekijä kokoontuivat yhteensovittamistapaamiseen, joka yleensä toteutettiin perheen kotona. Tapaamisessa pohdittiin yhteisiä pelisääntöjä ja keskusteltiin vielä yhdessä kunkin toiveista, tarpeista ja

mahdollisuuksista. Projektin työntekijä toimi näissä tapaamisissa avustajana, keskustelujen vetäjänä ja dokumentoijana. Yhteydenpito- ja tiedotusvälineenä lasten, nuorten ja perheiden suuntaan käytettiin noin kahden kuukauden välein lähetettyjä projektikirjeitä, joissa käytiin läpi menneitä tapahtumia ja toimintaa sekä tiedotettiin tulevista. Tämän lisäksi projektin työntekijä piti yhteyttä perheisiin puhelimitse ja sähköpostitse.

Pienryhmätoiminnan aloitusvaiheessa projektin työntekijä kokosi pienryhmät perehdytetyistä vapaaehtoisista ja toimintaan mukaan ilmoittautuneista lapsista ja/tai nuorista. Ennen ensimmäistä tapaamista tai sen yhteydessä lapset ja vanhemmat täyttivät alkutietolomakkeet. Pienryhmän ensimmäiseen tapaamiseen ryhmän kokoontumistilaan kutsuttiin myös lasten vanhemmat, joiden kanssa projektin työntekijä kävi läpi alkutietolomakkeita haastattelun avulla. Pienryhmän ensimmäisessä tapaamisessa ryhmän jäsenet sekä vanhemmat tutustuivat toisiinsa ja yhdessä pohdittiin yhteisiä pelisääntöjä sekä sovittiin tapaamistahdistista ja ajoista. Työntekijä toimi samaan tapaan kuin paritoimintaa aloittaessa avustajana, keskustelujen vetäjänä ja dokumentoijana. Lisäksi noin puolen vuoden välein järjestettiin pienimuotoisia yhteisiä tapaamisia, joihin kutsuttiin lasten ja aikuisystävien lisäksi lasten vanhemmat ja sisarukset. Työntekijä piti yhteyttä perheisiin kirjeitse, puhelimitse ja sähköpostitse.

Aikuisystäviä rekrytoitiin muun muassa alueellisten ja paikallisten lehtijuttujen ja -artikkelien kautta, tiedottamalla paikallisradiossa, lehti-ilmoituksin, yleisille ilmoitustauluille kiinnitetyn mainoksen ja esittein, hanke-esittelyin (esim. asukasyhdistykset, eläkeläisjärjestöt, Ikääntyvien yliopisto, oppilaitokset) sekä alueellisiin tapahtumiin osallistumalla tai niitä järjestämällä. Vapaaehtoisia rekrytoitiin esimerkiksi Jyväskylän kaupungin vapaaehtoistoiminnan keskuksen ja SPR:n Jyväskylän paikallisosaston järjestämiltä vapaaehtoistoiminnan peruskursseilta sekä erilaisia sähköpostilistoja ja sähköisiä ilmoitustauluja hyväksi käyttäen. Toiminnan edetessä tärkeäksi rekrytointikanavaksi muodostui toiminnassa mukana olevien vapaaehtoisten verkostojen hyödyntäminen.

Toiminnasta kiinnostuneet henkilöt perehdytettiin ja haastateltiin. Aikuisystäväksi ryhtyvältä edellytettiin vähintään vuoden mittaista sitoutumista toimintaan. Vapaaehtoiset osallistuivat aikuisystävälle suunniteltuun perehdytykseen (9-12h), joita suunniteltiin ja toteutettiin paikallisten toimijoiden, pääasiassa järjestöjen ja kansalais- ja työväenopistojen kanssa. Myös toiminnassa mukana olleita aikuisystäviä ja lasten vanhempia oli mukana perehdytyksessä kertomassa kokemuksiaan toiminnasta.

Perehdytyksen jälkeen tai sen aikana aikuisystäväksi haluavat haastateltiin ja heitä pyydettiin tarkistuttamaan henkilötaustansa paikallisen poliisiviranomaisen poliisiasiain tietojärjestelmästä. Haastatteluihin pyrittiin järjestämään aina kaksi haastattelijaa näkökulman monipuolistamiseksi; niissä oli läsnä aina projektin työntekijä ja työparina tilanteen mukaan esimerkiksi joku yhteistyökumppaneista tai hankkeen työharjoittelijoista. Haastatteluissa selvitettiin muun muassa vapaaehtoisen omaa elämäntilannetta ja historiaa, motiiveja ja toiveita sekä mahdollisuuksia osallistua sitovaan ja säännölliseen vapaaehtoistoimintaan (ks. liite 3 Aikuisystävän haastattelurunko).

Aikuisystävälle järjestettiin koko projektin ajan säännöllistä (työn)ohjausta ja vertaistapaamisia, joiden sisältöön ja tiheyteen he pystyivät itse vaikuttamaan. Aikuisystävät osallistuivat tapaamisten suunnitteluun muun muassa antamalla palautetta toteutuneista vertaistapaamisista ja ehdottamalla teemoja seuraaviin tapaamisiin. Ohjaus- ja vertaistapaamisia oli tarpeen mukaan keskimäärin kerran kahdessa kuukaudessa, tarvittaessa useamminkin. Ohjaustapaamisten kokoonkutsujana ja vetäjänä toimi projektin työntekijä tai alueellisen avaintoimijan edustaja. Usein tapaamisten runko oli varsin vapaamuotoinen ja osallistujien tarpeesta lähtevä periaatteella ”*vaihdetaan kuulumisia, jaetaan vinkkejä*”. Tarpeen mukaan vertaistapaamisten sisältö on voinut koostua lisä- tai jatkokoulutuksesta. Aloituvaiheessa aikuisystävien ryhmä sitoutui luottamuksellisuuteen ja vaitiolovelvollisuuteen.

Aikuisystävillä oli mahdollisuus saada tarvittaessa henkilökohtaista tukea ja neuvontaa projektin työntekijältä ja tätä mahdollisuutta käytettiin säännöllisesti. Toimivaksi palaute- ja yhteydenpitokanavaksi osoittautui sähköposti, jota aikuisystävät käyttivät runsaasti esimerkiksi tarvitessaan akuutteihin kysymyksiin vastauksia tai kommentteja. Yhteydenpito- ja tiedotusvälineenä käytettiin noin kahden kuukauden välein lähetettyjä projektikirjeitä, joissa käytiin läpi menneitä tapahtumia ja toimintaa sekä tiedotettiin tulevasta. Toiminnan tukemiseksi aikuisystävälle korvattiin toiminnasta aiheutuvat kohtuulliset kulut (esim. matkakulut, uimahalliliput, leipomistarvikkeet jne.) todellisten menojen mukaan (ks. liite 4 Aikuisystävien kulukorvauslomake). Suurin osa vapaaehtoisista käytti tätä korvausmahdollisuutta, mutta eivät kuitenkaan kaikki.

Yhteisöllisyyden vahvistamiseksi ja aikuisystävätoiminnan tueksi projektissa järjestettiin lapsille ja nuorille, perheille ja aikuisystävälle yhteistä *suuryhmätoimintaa* pääasiassa Jyväskylässä, jota toteutettiin noin kaksi kertaa vuodessa erilaisten tapahtumien ja toimintapäivien muodossa. Tapahtumien ja toimintapäivien tavoitteena oli vahvistaa lapsen ja aikuisystävän suhdetta, edesauttaa perheiden ja aikuisystävien tutustumista sekä ylipäättään tukea osallistujien keskinäistä verkottumista. Tapahtumien teemoja olivat muun

muassa kädentaidot ja luonto, retket ja erilaiset vuodenaikatapahtumat (2005: Luontopäivä, Teatteri-ilta (Jyväskylä), 2006: Päivä maalla, Piparipäivä (Jyväskylä), 2007: Taitopäivä, Joulujuhla (Jyväskylä), Ähtärin retki (Keuruu) jne.). Toiminnassa mukana olevat osallistuivat suurryhmätoiminnan suunnitteluun antamalla palautetta toteutuneista päivistä ja retkistä sekä ehdottamalla teemoja seuraavia varten. Toimintapäivien, tapahtumien ja retkien järjestämisestä päävastuun kantoi projektin työntekijä, mutta niiden suunnittelussa ja toteutuksessa merkittävässä roolissa olivat sosiaalialan opiskelijat ammattikorkeakoulusta ja yliopistosta. Jyväskylässä Piparipäivän suunnitteluun ja toteutukseen osallistuivat aktiivisesti myös lapset, vanhemmat ja vapaaehtoiset (ks. luku 4.1 Jyväskylä).

Hankkeen toiminnassa Jyväskylässä mukana oleville lapsille, nuorille ja aikuisystävälle otettiin ryhmätapaturmavakuutus aikuisystävätoimintaa varten. Maakunnassa vapaaehtoisten, lasten, nuorten ja perheiden vakuuttamisesta on sovittu erikseen jokaisen alueen avaintoimijoiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa.

3.2 Kohdealueet ja -ryhmät sekä avaintoimijat

3.2.1 Kohdealueet

Välittävät sukupolvet -hanketta toteutettiin kahdeksassa keskisuomalaisessa kunnassa. Hankekuntia olivat: 1) Jyväskylä (Huhtasuo; Keljo, Keltinmäki, Myllyjärvi ja Mäyrämäki)⁴, 2) Jämsä, 3) Jämsänkoski, 4) Keuruu, 5) Pihtipudas, 6) Saarijärvi, 7) Viitasaari ja 8) Äänekoski.

⁴ Sukupolvet verkoksi -hankkeen (2002–2004) pilottialueina olivat Jyväskylän Huhtasuon, Keljon, Keltinmäen, Myllyjärven ja Mäyrämäen asuinalueet.

Seuraavassa taulukossa 1 on lyhyt esittely projektikunnista:

	Asukasluku (31.12.2006)	0-6-v.	7-14-v.	Työttömien osuus työvoima- masta 2006
Jyväskylä	84 739	5 992	6 434	13,7
Jämsä	15 064	989	1 464	12,1
Jämsänkoski	7 480	519	768	14,1
Keuruu	11 005	642	1 018	11,4
Pihtipudas	4 843	361	481	13,0
Saarijärvi	9 955	680	923	13,0
Viitasaari	7 458	422	677	12,2
Äänekoski*	20341	1 593,5	1 991,5	13,7

Taulukko 1. Tilastotietoa projektipaikkakunnista. Lähde: Tilastokeskus ja Työministeriö.

* Äänekosken tiedot vuoden 2006 keskiväkiluvun mukaan Tilastokeskuksen sivuilta.

Hankkeeseen osallistuneet kunnat eroavat toisistaan muun muassa väestömäärältään ja -rakenteeltaan, sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatiojärjestelyiltään ja elinkeinorakenteeltaan. Kuntien erilaiset lähtökohdat tarjosivat hanketyöhön ja toimintamallien kokeiluun ja arviointiin kiinnostavan vertailukohdan.

Hanketta toteutettiin Keski-Suomen maakunnassa siten, että kohderyhminä olivat projektipaikkakuntien 1) lapset ja nuoret ja 2) lapsiperheet sekä 3) alueella tai sen läheisyydessä toimintaan sitoutuvat eri-ikäiset vapaaehtoiset aikuiset. Kohderyhmään ovat kuuluneet myös alueilla toimivat 4) lastensuojelu- ja nuorisojärjestöt työntekijöineen ja vapaaehtoisineen ja 5) muut lasten, nuorten ja perheiden kanssa toimivat ammattilaiset, kuten koulujen ja päiväkotien henkilökunta, sosiaalityöntekijät, nuorisotyöntekijät ja seurakunnan työntekijät. (ks. Välittävät sukupolvet...2004.)

Projektipaikkakunnilla toiminnan toteuttamiseen osallistuivat sekä ammattilaiset että vapaaehtoisverkostot. Tavoitteena oli saada lasten vanhemmat, vapaaehtoiset ja ammattilaiset näkemään sukupolvityö osana omaa arkeaan ja vapaaehtoiset tärkeinä sosiaalisen tuen ja voimavarojen välittäjinä lasten ja lapsiperheiden arjessa. (ks. Välittävät sukupolvet...2004.)

3.2.2 Lapset, nuoret, perheet ja aikuisystävät

Välittävät sukupolvet -hankkeen pari- ja pienryhmätoimintaan osallistui vuosien 2005–2007 aikana 141 lasta ja nuorta yhteensä 118 perheestä. Lapset olivat toiminnan aloitusvaiheessa 2-12 -vuotiaita. Paritoiminnassa oli mukana 52 lasta ja nuorta. Pienryhmätoimintaan osallistui yhteensä 63 lasta ja nuorta. Paritoiminnassa mukana olleiden lasten joukossa oli 20 sisarusparia, joista 15 molemmille sisaruksille järjestettiin omat aikuisystävät. Neljällä sisarusparilla oli yhteinen aikuisystävä. Jyväskylässä yhdestä perheestä toinen sisaruksista osallistui paritoimintaan ja toinen pienryhmätoimintaan. Pienryhmätoiminnassa oli yhdeksän sisarusparia samassa ryhmässä. Pihtiputaalla ja Viitasaarella toteutetun varamummotoiminnan kautta tavoitettiin noin 80 lasta.

Hankkeeseen mukaan pääsemiseksi on riittänyt lapsen tai nuoren oma tahto ja vanhemman suostumus – osallistujilta ei edellytetty esimerkiksi vanhemman yksinhuoltajuutta tai lastensuojelun asiakkuutta. Käytännössä valtaosa lapsista ja nuorista oli lähtöisin yhden vanhemman perheestä, jossa arjesta lapsen tai lasten kanssa huolehtii pääasiallisesti äiti. Toimintaan osallistui myös 11 maahanmuuttajaperhettä. Toimintaan hakeutui siis sellaisia lapsia, nuoria ja lapsiperheitä, joiden elämässä aikuiskontaktit ovat olleet syystä tai toisesta vähäisiä. Toiminta on näyttänyt kohdentuvan kuin itsestään tietyille lapsi- ja nuorisojoukolle. Taustalla on saattanut olla hankkeen tiivis yhteistyö alueiden lasten, nuorten ja perheiden kanssa toimivien ammattilaisten kanssa ja ammattilaisten aktiivisesti suorittama ”suositteleu”- ja rekrytointityö.

Joulukuuhun 2007 mennessä toiminnan keskeytti kokonaan 26 lasta ja nuorta (osa Jyväskylässä toimintaan osallistuneista oli mukana jo Sukupolvet verkoksi -hankkeessa ja lopettivat toiminnan Välittävät sukupolvet -hankkeen aikana), yhteensä 24 perheestä. Keskeytysten taustalla ovat olleet muun muassa aikuisystävän toiminnan lopetus ja perheen halu poistua tämän myötä toiminnasta, tarpeen ”poistuminen”, perheen muuttaminen pois hankealueelta, harrastuksen aloitus, joka on mennyt päällekkäin pienryhmätoiminnan kanssa. Muutamassa tapauksessa lapsen ja aikuisystävän henkilökemioiden toimimattomuus on johtanut toiminnan lopettamiseen tai aikuisystävän vaihtamiseen. Hankkeen aikana paritoiminnassa vaihdettiin aikuisystävää yhteensä 15 lapselle ja nuorelle (Jyväskylässä). Henkilövaihdosten taustalla olivat muun muassa aikuisystävän muutto pois paikkakunnalta, aikuisystävän muuttunut elämäntilanne tai aikuisystävän ja lapsen/nuoren henkilökemioiden toimimattomuus tai liian harva tapaamistahti.

Toimintaan osallistui yhteensä 120 aikuisystävää, jotka olivat toiminnan aloitushetkellä 16–75 -vuotiaita. Heistä 21 oli miehiä, loput 99 naisia. Miespuolisten vapaaehtoisten rekrytointi ja vähyys on ollut yksi kysymyksistä, joka oli esillä koko hankkeen ajan. Projektissa paritoimintaan osallistuneilta edellytettiin 18-vuoden ikää, mutta pienryhmätoiminnassa osa ryhmän aikuisystävistä on voinut olla alaikäisiä, mutta kuitenkin vähintään 16-vuotiaita. Periaatteena oli, että pienryhmätoimintaan voi osallistua myös alaikäisiä aikuisystäviä, mutta jonkun ryhmän aikuisista on oltava yli 18-vuotias.

Joulukuuhun 2007 mennessä toiminnan keskeyttäneitä aikuisystäviä oli yhteensä 34. Keskeytyksen syinä olivat olleet pääasiassa oma muuttunut elämäntilanne (mm. perheenisäys, opiskelutilanteen muuttuminen) ja paikkakunnalta pois muutto (mm. opiskelujen tai töiden takia). Pisimpään toiminnassa mukana olleet aikuisystävät olivat toimineet hankkeessa alusta lähtien, osa Sukupolvet verkoksi -pilottihankkeesta lähtien. Hankkeessa lyhyin osallistumisaika oli 3kk – näin siitähän huolimatta, että aikuisystäviltä toivottiin/edellytettiin vähintään vuoden mittaista sitoutumista toimintaan. Syksyllä 2006 järjestettiin päivityspalaverit (siirtyminen omaehtoiseen toimintaan) Jyväskylässä yli kaksi vuotta toiminnassa mukana olleiden kanssa: yhteensä viiden vapaaehtoisen ja lapsen tai nuoren sekä tämän vanhempien kanssa. Myös syksyllä 2007 keskusteltiin neljän aikuisystävän ja lapsen tai nuoren sekä tämän vanhempien kanssa siirtymisestä omaehtoiseen toimintaan.

Seuraavassa taulukossa 2 on esitetty hankkeeseen liittyneet lapset ja nuoret, perheet sekä aikuisystävät toimintavuosittain.

Toimintaan mukaan	2005	2006	2007
Lapset ja nuoret	27 (Jyväskylä)	13 (Jyväskylä) 9 (Jämsänkoski) 1 (Viitasaari) 3 (Äänekoski)	16 (Jyväskylä) 7 (Jämsä) 5 (Jämsänkoski) 11 (Keuruu) 5 (Pihtipudas) 9 (Saarijärvi) 7 (Viitasaari) 21 (Äänekoski)
Perheet	20 (Jyväskylä)	7 (Jyväskylä) 6 (Jämsänkoski) 1 (Viitasaari) 3 (Äänekoski)	12 (Jyväskylä) 5 (Jämsä) 5 (Jämsänkoski) 9 (Keuruu) 4 (Pihtipudas) 9 (Saarijärvi) 5 (Viitasaari) 18 (Äänekoski)
Aikuisystävät	25 (Jyväskylä)	22 (Jyväskylä) 3 (Jämsänkoski) 1 (Viitasaari, varamummotoiminnassa aloitti 4) 3 (Äänekoski)	23 (Jyväskylä) 3 (Jämsä) 3 (Jämsänkoski) 6 (Keuruu) 3 (Pihtipudas, 1 varamummotoiminnassa) 5 (Saarijärvi) 4 (Viitasaari, varamummotoiminnassa aloitti 2) 11 (Äänekoski)

Taulukko 2. Toimintaan vuosina 2005–2007 liittyneet lapset, nuoret, perheet ja aikuisystävät

3.2.3 Yhteistyöverkostot ja avaintoimijat

Hankkeen etenemisestä vastasi projektin työntekijöiden ohella *seitsemän alueellista tai paikallista työryhmää*, jotka koottiin pääosin vuoden 2005 aikana. Pihtiputaalla työryhmä aloitti toimintansa vuoden 2006 lopussa. Työryhmät olivat moniammatillisia ja monitoimijaisia ja niiden kokoonpano vaihteli viidestä viiteentoista henkilöön. Kussakin kunnassa tai alueella toimintaan sitoutui yksi tai useampi *avaintoimija*. Avaintoimijana on voinut olla hyvin erilaisia toimijoita kunta-, alue- tai järjestötasolta. Avaintoimijan tehtävä oli osallistua tiiviisti toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen hankeajana ja vastata toiminnan jatkumisesta hankeajan päättymisen jälkeen. Avaintoimijoiden tukena hankealueilla toimi alueelliset työryhmät ja hankeajan projektin työntekijät. Hankkeen avaintoimijoiksi sitoutuivat vuosien 2005–2007 työskentelyn myötä seuraavat toimijat:

Kunta	Avaintoimija tai avaintoimijat
Jyväskylä	Jyväskylän kaupungin Vapaaehtoistoiminnan keskus
Jämsä ja Jämsänkoski	Jämsän seudun Pelastakaa Lapset ry.
Keuruu	Keuruun 4H-yhdistys
Pihtipudas	Pihtiputaan 4H-yhdistys ja Pihtiputaan SPR
Saarijärvi	Saarijärven Nuorisorengas ry.
Viitasaari	Viitasaaren Mielenterveysseura ja Viitasaaren MLL
Äänekoski	Koskelan nuoret ry.

Taulukko 2. Hankkeen avaintoimijat kunnittain.

Hankkeen tärkeitä yhteistyökumppaneita olivat projektipaikkakuntien sosiaali- ja terveystoimet, nuorisotoimet, koulut, päiväkodit, seurakunta, lastensuojelu-, kasvatusta- ja nuorisojärjestöt ja erilaiset kansalaisverkostot. Muita yhteistyötahoja olivat myös alueilla toimivat muut lasten, nuorten ja lapsiperheiden hankkeet, kuten Perhekeskus Pesäkolo-projekti (Äänekoski/Koskelan nuoret ry.), Jyväskylän seudun Perhe-hanke (Jyväskylä) ja Ehkäisevän työn koordinointi -hanke (Jyväskylä, Saarijärvi/YAD ry.). Hanke osallistui myös Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen koordinoimaan Lastensuojelun työryhmään (lakkautettiin 14.5.2007) ja vapaaehtoisille Jyväskylässä järjestettyjen Kiitos Avustasi -gaalan (2006) ja Kiitos Avustasi -juhlan (2007) suunnitteluun ja toteutukseen yhteistyössä muiden Jyväskylässä vapaaehtoistoimintaa koordinoivien tahojen kanssa.

Keskeisiä yhteistyökumppaneita olivat sosiaali-, kasvatusta- ym. alan opiskelijat ja oppilaitokset (ks. 3.1 toimintamallit). Hanke pyrki tiiviiseen resurssien vaihtoon toiminta-alueella olevien sosiaali- kasvatusta- ym. alan oppilaitosten kanssa. Tavoitteena oli, että oppilaitosten opiskelijat ja opettajat verkottuvat projektiin osallistuen mm. suunnitteluun, toteuttamiseen, ohjaamiseen, arviointiin ja tiedontuotantoon. Eri alojen opiskelijat suorittivat hankkeessa työharjoitteluitaan, projektiopintojaan ja käynnistivät opinnäytetöitään. Yhteistyötä tehtiin myös kansalais- ja työnväenopistojen kanssa Jämsänkoskella, Keuruulla, Saarijärvellä, Viitasaarella ja Äänekoskella etenkin vapaaehtoisten perehdyttämisessä aikuisystävätoimintaan.

3.3 Toteutustavat ja resurssit

Työhön haasteensa toi se, että alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen hankkeelle myönnettiin vain noin kolmannes haetusta projektiaavustuksesta. Kaikki hankkeeseen alustavasti jo vuonna 2004 sitoutuneet kunnat halusivat rahoituksen vähentymisestä huolimatta osallistua, joten hanketyö suunniteltiin uudelleen tämän pohjalta (Moilanen 2006b).

Alkuperäisen toteuttamissuunnitelmasta poiketen hankkeeseen ei voitu palkata kolmea kokoaikaista projektityöntekijää. Toimintaa toteutettiin niin, vuonna 2005 hankkeessa toimi kokoaikainen projektinvetäjä ja yksi määräaikainen ja osa-aikainen projektityöntekijä. Vuonna 2006 hankkeessa toimi osa-aikainen projektinvetäjä ja kolme osa-aikaista ja määrä-aikaista projektityöntekijää. Vuoden 2007 alkupuoliskon (marraskuu-heinäkuu) hankkeessa toimi osa-aikainen projektinvetäjä ja kaksi osa-aikaista ja määräaikaista projektityöntekijää ja loppupuoliskon (elokuu-joulukuu) kaksi kokoaikaista ja määräaikaista hankekoordinaattoria. Palkkakulujen lisäksi tarvittiin määrärahaa alueellisiin toimintamenoihin (mm. vapaaehtoisten

kulukorvaukset, matkakulut, ryhmätoiminnoista aiheutuvat tarvike- ym. kulut, yhteiset toimintapäivät ja tapahtumat, tiedotus ym.).

Hanketta toteutettiin hyödyntäen ajatusta monitoimijaorganisaatiosta. Hankkeen etenemisestä vastasivat projektin työntekijöiden ohella seitsemän alueellista tai paikallista työryhmää ja yksi tai useampi avaintoimija (ks. edellinen luku). Projektin työntekijöiden tehtävänä oli 1) tukea lapsi/nuori-aikuisystävähäpareja ja pienryhmätoimintaa, 2) perehdyttää osallistujat sukupolvityön ideaan ja lähtökohtiin sekä ohjata ja tukea sitä työtä, jolla toimintamalleja kehitettiin projektikunnissa tai alueilla. Alkuvaiheessa tämä tarkoitti muun muassa vapaaehtoisten rekrytointiin, perehdytykseen, (työn)ohjaukseen ja tukemiseen liittyvää työtä. Toiminnan edetessä projektin työntekijöiden tehtäviä tarkennettiin yhdessä kohderyhmien kanssa. Työntekijöiden tehtävänä oli myös 3) rakentaa ja koordinoita projektin yhteistyöverkostoa sekä alueellisesti että koko projektiorganisaation tasolla; 4) ohjata ja tukea projektiin osallistuvia opiskelijoita ja koordinoita projektin tiedontuotantoa sekä 5) osallistua projektin arviointiin ja tiedottaa projektin etenemisestä ja tuloksista sekä tehdä toimintamalleja tutuksi ja levittää hyviä kokemuksia valtakunnalliseen käyttöön. (ks. Välittävät sukupolvet...2004.)

Työntekijöiden käytännön työnkuva koostui seuraavista osa-alueista:

- Lapsi/nuori-aikuisen -parien ja pienryhmätoiminnan tukeminen
- Vapaaehtoisten rekrytointi (tiedottaminen, toimintaesittelyt ym.)
- Lasten/nuorten ja perheiden rekrytointi yhteistyökumppaneiden avulla
- Lasten ja perheiden alkutapaamiset ja -haastattelut (lapsen/nuoren motivaatio ja into selvitettävä tarkoin, oma haastattelutuokio lapselle)
- Perheiden ohjaus ja neuvonta tarvittaessa toimintaan liittyvissä asioissa
- Vapaaehtoisten koulutus, hankkeessa hyödynnetty runsaasti yhteistyökumppaneiden työpanosta (esim. lastensuojelun sosiaalityöntekijät, lastensuojelu-/nuorisojärjestöt ym. paikalliset/alueelliset toimijat)
- Vapaaehtoisten tuki ja ohjaus (vertaistapaamiset, mahdollisuus kahdenkeskiseen ohjaukseen ongelma- ym. tilanteissa, säännöllinen yhteydenpito, kulukorvausten tarkistus ym.)

- Lapsi/nuori-aikuisparien yhteensovittamistapaamiset ja niiden dokumentointi
- Päivityspalaverit lapsi/nuori-aikuisparien ja lapsen perheen kanssa vähintään kerran vuodessa, mutta tarpeen mukaan (säännöllinen yhteydenpito muilla tavoin esim. puhelin, sähköposti tärkeää)
- Lapsille ja nuorille perheineen sekä vapaaehtoisille suunnattujen yhteisten toimintapäivien ja tapahtumien suunnittelu ja toteutus yhteistyökumppaneiden tuella (esim. 2-3 krt/vuosi)
- Tiedotustyö
- Työn dokumentointi ja siitä raportointi, muu kehittämistyö

4 TOIMINTA VUOSINA 2005–2007

4.1 4.1 Toiminta alueittain vuosina 2005–2007

Niukkojen toimintaresurssien vuoksi hankkeen ohjausryhmässä päätettiin keväällä 2005, että ensimmäinen toimintavuosi käytetään hankkeen suunnitteluun ja toimintojen valmisteluun pääasiallisesti yhden projektinvetäjän voimin. Vasta vuoden 2006 alusta hankkeeseen päätettiin palkata osa-aikaisia ja määräaikaisia projektityöntekijöitä, joiden tehtävänä oli tukea toimintojen käynnistymistä projektipaikkakunnilla ja vastata toiminnoista alueellisesti/paikallisesti. Projektinvetäjän toimenkuvaksi määritettiin hankkeen koordinointi kokonaisuudessaan ja projektityöntekijöiden työparina toimiminen. (Moilanen 2006b.)

Hankkeen ohjausryhmä koottiin keväällä 2005 ja projektiryhmä syksyllä 2005. Noin viisi kertaa vuodessa tavannut projektiryhmä toimi hankkeen työntekijöiden tukena ja kehittämistyön ”peilinä”. Projektiryhmä lopetettiin ja yhdistettiin ohjausryhmään vuoden 2007 alusta alkaen, sillä ryhmien jäsenistö koostui suurelta osin samoista osallistujista ja ryhmien kokouksissa käsiteltiin samoja asioita. Kaksi tai kolme kertaa vuodessa kokoontuneen ohjausryhmän tehtävänä oli seurata ja arvioida hankkeen toteutusta kokonaisuudessaan. Ohjausryhmään kuului jäsenet seuraavilta tahoilta:

- Hankkeen vapaaehtoisten edustaja
- Jyväskylän ammattikorkeakoulu/Sosiaali- ja terveysala
- Jyväskylän kaupunki Vapaaehtoistoiminnan keskus Vapari
- Jyväskylän kaupunki/Lastensuojelun sosiaalityö
- Jyväskylän seudun Perhe-hanke
- Jyväskylän yliopisto/Sosiaalityön yksikkö
- Jämsän seudun Pelastakaa Lapset ry.
- Keski-Suomen Pelastakaa Lapset aluetoimisto
- Keuruun kaupunki/Lastensuojelun sosiaalityö
- Koskelan nuoret ry.
- Mannerheimin Lastensuojeluliiton Keski-Suomen piiri ry.
- Nuorten ystävät ry./JOPO -hanke

- Saarijärven Nuorisorengas ry.
- Wiitaunioni/perusturva/perhepalvelut
- Äänekosken kaupunki/Lastensuojelun sosiaalityö

Ensimmäisenä toimintavuonna 2005 hankkeessa keskityttiin toiminnan suunnitteluun ja alueellisten/paikallisten toimintamallien kehittämiseen sekä hankkeen tutuksi tekemiseen paikallisesti ja alueellisesti, osin myös valtakunnallisesti. Hankkeesta raportoitiin muun muassa Sosiaali- ja terveysturvapäivillä elokuussa 2005 Jyväskylässä ja Jyväskylän ammattikorkeakoulun järjestämällä Perhetyön kehittämispäivillä huhtikuussa 2005. Toimintaa esiteltiin muun muassa sosiaali- ja kasvatusalan opiskelijaryhmille ja opettajille maakunnan oppilaitoksissa; Jyväskylän kaupungin Vapaaehtoistoiminnan keskuksen vapaaehtoistoiminnan peruskurssien osallistujille; erilaisissa paikallisissa vapaaehtoistoiminnan tapahtumissa ja Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen koordinoimassa maakunnallisessa lastensuojelun työryhmässä sekä sen ehkäisevän lastensuojelun alatyöryhmässä. (Moilanen 2006b.)

Vuonna 2006 tavoitteeksi asetettiin ottaa valitut toimintamallit käyttöön kussakin projektikunnassa/-alueella. Toiminnan käynnistymisen tueksi hankkeeseen palkattiin tammikuussa 2006 projektinvetäjän lisäksi kolme osa-aikaista projektityöntekijää, joiden työsuhteet jatkuivat vuoden loppuun saakka. Projektityöntekijät jalkautuivat hankealueille niin, että yksi työntekijöistä vastasi toiminnasta Jyväskylässä, toinen Jämsän seudulla ja Keuruulla sekä kolmas Pihtiputaalla, Saarijärvellä, Viitasaarella ja Äänekoskella. (Moilanen 2006b.)

Vuoden 2007 ensimmäisellä puoliskolla toimintaa vietiin eteenpäin osa-aikaisen projektinvetäjän lisäksi kahden projektityöntekijän panoksella niin, että toinen vastasi Jyväskylän ja Jämsän seudusta ja toinen Keuruun, Pihtiputaan, Saarijärven, Viitasaaren ja Äänekosken alueista. Vuoden 2007 loppupuoliskolla hankkeessa toimi kaksi projektityöntekijää, jotka vastasivat käytännön työstä em. alueilla sekä yhdenvertaisesti projektinvetäjän tehtävistä.

Vuoden 2007 keskeisenä tavoitteena oli saada kehitetyt toimintamallit juurrutetuiksi kussakin hankekunnassa niin, että toimintaan osallistuvat vapaaehtoiset sekä lapset ja nuoret perheineen saavat toiminnalleen riittävän tuen ja ohjauksen. Tarkoituksena oli luoda edellytyksiä toiminnan jatkuvuudelle hankeajan päättymisen jälkeen. Sekä yhteistyökumppaneilta saadun palautteen että työntekijöiden oman kokemuksen perusteella näyttää siltä, että

tarvetta aikuisystävätoiminnan maakunnalliselle organisoinnille ja rahoitukselle on jatkossakin. Hankekauden aikana ei ole pystytty muodostamaan riittävän vahvoja rakenteita, jotta alueilla on mahdollista huolehtia ja jatkuvasti kehittää aikuisystävätoimintaa: mm. aikuisystävien rekrytointi, koulu-tus, tuki ja ohjaus (ks. luku 6.4).

Vuoden 2007 jälkimmäisellä puolikkaalla hanketyössä painotettiin toimintojen arviointia ja tuloksista raportointia. Hankkeen arvioinnissa käytettiin lapsilta ja nuorilta, lasten vanhemmilta, vapaaehtoisilta ja muilta yhteistyökumppaneilta koko hankeajan kerättyä palautetta (haastattelut, kyselyt). Merkittävän tuen hankkeen kokonaisarviointiin tuo Raha-automaattiyhdistykseltä haetun Arviointihankkeen (2008) toteutuminen (ks. kappale 6.1).

Välittävät sukupolvet -hankkeessa tehtiin tiivistä oppilaitos- ja opiskelijayhteistyötä: hankkeeseen osallistui yli 45 opiskelijaa Jyväskylän yliopistosta (sosiaalityön ja kasvatustieteen oppiaineet sekä opettajankoulutuslaitos), Jyväskylän ammattikorkeakoulusta (sosiaaliala ja Tiimiakatemia), Humanistisen ammattikorkeakoulun Äänekosken kampuksesta (nuorisotyön ja kansalaistoiminnan koulutusohjelma), Keski-Suomen opistosta (nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaajakoulutus, lasten ja nuorten erityisohjaajan koulutus) sekä Jämsän seudun koulutuskeskuksesta (nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaajakoulutus).

Seuraavassa esitellään tarkemmin hankkeen toteutumista projektipaikkakunnittain vuosien 2005–2007 aikana.

4.1.1 Jyväskylä (kirj. hankekoordinaattori Anu Kari)

Jyväskylässä hanketta toteutettiin kohdennetusti Huhtasuon sekä Keljon, Keltinmäen, Myllyjärven ja Mäyrämäen asuinalueilla⁵. Huhtasuon alue sijaitsee kaupungin itäpuolella (jatkossa: itäinen alue) ja siellä asukkaita on yhteensä 8 400. Keljon, Keltinmäen, Myllyjärven ja Mäyrämäen alue (jatkossa: läntinen alue) sijaitsee Jyväskylän kaupungin läntisessä osassa ja alueella asuu yhteensä noin 7 500 asukasta.

Jyväskylässä avaintoimijaksi sitoutui kaupungin Vapaaehtoistoiminnan keskus Vapari. Yhteistyötä Vaparin kanssa tehtiin niin vapaaehtoisten rekrytoinnissa kuin perehdytyksessäkin. Hankkeen vapaaehtoiset kuuluivat Vapa-

⁵ Välittävät sukupolvet -hanketta edeltäneessä Sukupolvet verkoksi -pilottihankkeessa (2002–2004) toiminta-alueita olivat Keljon, Keltinmäen, Myllyjärven ja Mäyrämäen asuinalueilla ja toimintaa toteutettiin pari-toimintana.

rin henkilörekisteriin ja olivat täten merkittävä osa kaupungin toteuttamaa vapaaehtoistyötä. Muita yhteistyökumppaneita olivat kaupungin sosiaali- ja nuorisotoimi ja muut kohdealueilla lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskentelevät ammattilaiset sekä Kansallisen sosiaalialan kehittämishankkeen alainen Jyvässeudun Perhe-hanke ja sen läntisellä alueella koordinoima Keltinmäen perhetoimijoiden aluetiimi. Tiivistä yhteistyötä tehtiin myös oppilaitosten, erityisesti Jyväskylän yliopiston (sosiaalityö, opettajankoulutuslaitos), Jyväskylän ammattikorkeakoulun (sosiaaliala, Tiimiakatemia) ja Humanistisen ammattikorkeakoulun (kansalaistoiminnan ja nuorisotyön linja/Äänekoski) sekä erilaisten kansalaisverkostojen (esim. asukasyhdistykset, työttömien yhdistys) kanssa.

Läntisellä alueella toiminta organisoitiin paritoimintana ja sitä toteutettiin Sukupolvet verkoksi -hankkeessa luodun mallin mukaisesti (ks. Moilanen 2005). Toiminnan voidaan ajatella olevan alueella jo varsin vakiintunutta ja tunnettua. Paritoiminnassa projektin työntekijä etsi jokaiselle lapselle tai nuorelle sopivan aikuisystävän. Toiminnan käynnistämiseksi projektin työntekijä järjesti yhteensovitus tapaamisen, jossa oli mukana lapsi tai nuori, vanhempi/vanhemmat ja vapaaehtoinen sekä projektin työntekijä. Tapaamisessa sovittiin käytännön kysymyksistä, kuten tapaamistahdista ja -paikasta ja yhteydenpidosta. Projektin työntekijä teki jokaisesta yhteensovitus tapaamisesta kirjallisen sopimuksen, josta lähetettiin oma kappale lapselle, vanhemmalle ja vapaaehtoiselle. Läntisellä alueella paritoimintaan osallistui 24 lasta perheineen (joulukuussa 2007). Kaksi perhettä otettiin mukaan kohdealueiden ulkopuolelta.

Itäisellä alueella perustettiin hanketyöskentelyä varten oma työryhmä syksyllä 2005. Työryhmään kutsuttiin alueen toimijoita avoimella kutsulla. Ryhmään osallistuivat aktiivisesti edustajat sosiaali- ja nuorisotoimesta, asukasyhdistyksestä sekä Huhtasuon kylätoimistosta. Syksyllä 2005 työryhmässä päätettiin, että toimintaa käynnistetään pienryhmätoimintana 3.–4.-luokkalaisista lapsista ja vapaaehtoisista aikuisista. Ajatuksena oli, että jokaisella aikuisella on ryhmässä kaksi ”omaa kummilasta”. Lasten ja perheiden informointi toteutettiin koulun kautta kohdennetusti jaetuilla tiedotteilla. Ryhmän muodostaminen oli yllättävän haasteellista – ei sen vuoksi, että vapaaehtoisia olisi ollut vaikea rekrytoida, vaan siksi että toiminnasta kiinnostuneita lapsia vanhempineen oli vaikea löytää.

Pienryhmä aloitti toimintansa helmikuussa 2006 ja siihen osallistuvat neljä samanikäistä lasta ja kaksi vapaaehtoista aikuisystävää. Toiminnan alussa ryhmään osallistuvat sopivat, että he sitoutuvat toimintaan vähintään vuodeksi. Ryhmä kokoontui kolme kertaa kuussa alueen nuorisotiloissa ja se suunnitteli itse toimintansa. Vapaaehtoiset raportoivat pääasiallisesti sähkö-

postitse projektin työntekijälle toiminnan sujumisesta. Heillä oli myös mahdollisuus osallistua hankkeen järjestämiin vertais- ja ohjaustapaamisiin. Noin neljä kertaa lukukaudessa järjestettiin yhteisiä tapaamisia ryhmän lasten ja heidän vanhempiansa, aikuisystävien ja projektin työntekijän kesken. Marraskuusta (2006) maaliskuuhun (2007) ryhmään osallistui enää vain kaksi lasta. Huhtikuussa ryhmä päätettiin lopettaa toisen aikuisystävän jäädessä pois toiminnasta ja toisen lapsen halutessa lopettaa toiminta. Toiselle pienryhmässä olleelle lapselle järjestettiin paritoimintaa toukokuusta 2007 lähtien hänen halutessaan jatkaa toimintaa. Toimintaa oli laajennettu paritoimintaan jo keväällä 2006 työryhmän päätöksestä. Itäisellä alueella paritoimintaan osallistui 11 lasta perheineen (joulukuussa 2007). Alueella tarve aikuisystävätoiminnalle on ollut kasvavaa.

Yhteisöllisyyden vahvistamiseksi ja aikuisystävätoiminnan tueksi Jyväskylässä on järjestetty lapsille ja nuorille, heidän perheilleen sekä aikuisystävälle yhteistä suurryhmätoimintaa. Vuoden 2005 aikana järjestettiin kolme perheille ja vapaaehtoisille tarkoitettua yhteistä tapahtumaa: toukokuussa Luontopäivä, johon osallistui yhteensä 40 henkilöä, lokakuussa teatteri-ilta (Pikkusisiipi), johon osallistui 36 henkilöä sekä marraskuussa Joulutapahtuma Könkkölässä, jossa oli mukana yhteensä 39 osallistujaa. Vuoden 2006 toukokuussa järjestettiin Päivä maalla -tapahtuma, johon osallistui yhteensä 58 henkilöä ja marraskuussa Piparipäivä, jossa oli mukana yhteensä 39 osallistujaa. Jälkimmäisen suunnitteluun ja toteutukseen osallistui aktiivisesti lapset, vanhemmat ja vapaaehtoiset. Suunnittelusta kiinnostuneet lapset kokoontuivat kolme kertaa lokakuussa. Lasten kokoontumisissa suunnittelu toteutettiin toiminnallisilla menetelmillä, leikkien, pelien ja askartelun lomassa. Tavoitteena oli osallistaa lapsia, perheitä ja vapaaehtoisia toimintapäivän suunnitteluun ja toteutukseen sekä vahvistaa tätä kautta osallistujien sitoutumista toimintaan. Vuoden 2007 toukokuussa järjestettyyn yhteiseen toimintapäivään, Taitopäivään osallistui yhteensä 40 henkilöä sekä joulukuussa järjestetyssä Joulujuhlassa oli mukana 49 osallistujaa. Joulujuhla toimi samalla hankkeen päätösjuhlana Jyväskylässä. Erityisesti hankkeessa järjestettävien toimintapäivien ja tapahtumien kohdalla ongelmana on ollut ihmisten sitoutumattomuus, toisin sanoen (ilmaisiin) tapahtumiin ilmoittaudutaan, mutta osallistuminen perutaan viime hetkessä tai sitä ei peruta lainkaan.

Vapaaehtoisten rekrytoinnissa käytettiin useita eri kanavia: esitteitä jaettiin yleisille ilmoitustauluille kuten kirjastoihin ja kauppoihin, oppilaitosten ilmoitustauluille ja sähköpostilistoille sekä eläkeläisjärjestöihin. Hanke oli myös säännöllisesti esillä paikallismediassa. Lisäksi projektin työntekijä esitteli toimintaa kaupungin Vapaaehtoistoiminnan keskuksen vapaaehtoistoiminnan peruskursseilla vuosina 2005–2007 sekä osallistui sen koordinoimil-

le Vapaaehtoisten pestuumarkkinoille (10.9.2005). Yhteistyötä tehtiin myös Ikäänntyvien yliopiston kanssa. Lisäksi vuoden 2006 aikana Jyväskylässä oli ollut seitsemän avointa infotilaisuutta toiminnasta kiinnostuneille.

Vuonna 2005 vapaaehtoisille järjestettiin perehdytys lokakuussa, johon osallistui 13 toiminnasta kiinnostunutta. Heistä 12 lähti mukaan toimintaan. Vuonna 2006 vapaaehtoisten perehdytyksiä järjestettiin kaksi. Ensimmäiseen perehdytykseen helmikuussa osallistui 11 toiminnasta kiinnostunutta. Heistä yhdeksän ryhtyi aikuisystäväksi. Toinen perehdytys järjestettiin lokakuussa ja siihen osallistui kahdeksan henkilöä. Vuonna 2006 perehdytetyistä yhtä lukuun ottamatta kaikki olivat naisia ja suurin osa iältään alle 25-vuotiaita. Myös vuonna 2007 järjestettiin kaksi perehdytystä, ensimmäinen helmi-maaliskuussa ja toinen huhti-toukokuussa. Näistä ensimmäiseen osallistui 11 toiminnasta kiinnostunutta, joista yhdeksän aloitti aikuisystävinä. Kevään toiseen perehdytykseen osallistui kuusi henkilöä, joista kaikki lähtivät mukaan toimintaan. Vuoden 2007 keväällä perehdytetyistä ja toimintaan lähteneistä 15:sta miehiä oli neljä ja naisia 11 ja suurin osa oli alle 25-vuotiaita. Vuoden 2007 syksyllä kaksi naispuolista vapaaehtoista perehdytettiin toimintaan hankkeen internetsivuston avulla verkkoperehdytyksenä hankkeen työntekijän ohjauksessa.

Perehdytyksen lisäksi hankkeen työntekijä haastatteli kaikki toimintaan mukaan lähtevät aikuisystävät. Hankkeen toimintatapoihin kuului, että vapaaehtoiset tarkistuttivat henkilötaustansa paikalliselta poliisiviranomaiselta ennen toiminnan aloittamista ja allekirjoittivat vaitiolositoumuksen. Jyväskylässä vapaaehtoisille järjestettiin vertaistapaamisia puolentoista tai kahden kuukauden välein. Lisäksi vapaaehtoisilla oli mahdollisuus tarvittaessa saada työntekijältä henkilökohtaista ohjausta. Käytännössä ohjaus tapahtui joko kahdenkeskisessä tapaamisessa tai puhelimitse ja sähköpostitse. Päivityspalavereja järjestettiin tarpeen mukaan esimerkiksi ristiriitatilanteessa tai pitkään toiminnassa mukana olleiden kanssa. Syksyllä 2006 järjestettiin päivityspalaverit yli kaksi vuotta toiminnassa mukana olleiden kanssa: yhteensä viiden vapaaehtoisen ja lapsen tai nuoren sekä tämän vanhempien kanssa. Näissä päivityspalavereissa keskusteltiin perheen ja vapaaehtoisen mahdollisuuksista siirtyä jatkamaan toimintaa omaehtoisesti, ilman projektin taloudellista tukea. Myös syksyllä 2007 sovittiin neljän aikuisystävän ja lapsen tai nuoren ja hänen vanhempien kanssa siirtymisestä omaehtoiseen toimintaan. Omaehtoisesti toimintaa jatkavilla oli kuitenkin mahdollisuus osallistua yhteisiin toimintapäiviin sekä saada ohjausta ja tukea tarvittaessa. Hankkeen päättyessä joulukuussa 2007 Jyväskylässä toiminnassa oli mukana yhteensä 37 vapaaehtoista, joista kaikki osallistuvat paritoimintaan.

4.1.2 Jämsä ja Jämsänkoski (kirj. hankekoordinaattori Anu Kari)

Jämsän seudulla avaintoimijaksi sitoutui Jämsän seudun Pelastakaa Lapset ry, joka toimii alueella pelkästään vapaaehtoistoimin. Yhteistyö hankkeen ja paikallisyhdistyksen välillä käynnistyi keväällä 2005 yhdistyksen osoittaessa kiinnostustaan hanketta kohtaan. Alueen yhteistyöryhmään osallistui vuosina 2005–2006 paikallisyhdistyksen edustajien lisäksi ajoittain myös nuorisotoimen ja perheneuvolan sekä Pelastakaa Lapset ry Keski-Suomen aluetoimiston edustajat. Vuonna 2007 ryhmä koostui pääasiassa Jämsän seudun Pelastakaa Lapset ry:n, koulutoimen, nuorisotoimen ja Sosiaali- ja terveydenalan oppilaitoksen edustajista. Yhteistyö Jämsän seudun Pelastakaa Lapset ry:n kanssa oli tiivistä ja toimivaa ja järjestö oli vastuussa lasten vakuutuksista.

Alueen työryhmä päätti syksyllä 2005, että Jämsän seudulla toimintaa lähdettiin toteuttamaan pienryhmätoimintana. Toiminta päätettiin suunnata erityisesti 9–11-vuotiaille, tytöille ja pojille omina ryhminään. Alustavan suunnitelman mukaan pyrittiin kokoamaan ryhmää kohti kuusi lasta ja kolme aikuista, jotta ryhmän koko pysyisi hallittavana, eikä toiminta olisi liian vaativaa vapaaehtoisia ajatellen. Ajatuksena oli myös taata paremmin ryhmään osallistuville lapsille ”jakamattomampaa huomiota” ja henkilökohtaisia kontakteja aikuisten kanssa.

Alueella etsittiin vapaaehtoisia lehti-ilmoituksella ja yhteistyöryhmän jäsenten aktiivisella toiminnalla (mainokset, henkilökohtaiset kontaktit). Helmimaaliskuussa 2006 järjestettiin kuudelle aikuisystävätoiminnasta kiinnostuneelle vapaaehtoiselle perehdytys toimintaan (9 h). Osallistujista kaksi oli miehiä ja neljä naista, iältään he olivat 35–62-vuotiaita. Perehdytystä edelsi infotilaisuus, johon osallistui kahdeksan henkilöä. Perehdytys toteutettiin yhteistyössä hankkeen työntekijöiden ja toiminnassa olevien vapaaehtoisten, Jämsän seudun Pelastakaa Lapset ry:n paikallisyhdistyksen ja Keski-Suomen aluetoimiston kanssa. Jokaiselle koulutuskerralle osallistui edustaja paikallisyhdistyksestä. Kaikki perehdytykseen osallistuneet olivat halukkaita lähtemään mukaan hankkeen toimintaan. Perehdytyksen jälkeen projektin työntekijä haastatteli heidät, jonka lisäksi vapaaehtoiset tarkistuttivat henkilötaustansa paikalliselta poliisiviranomaiselta ja allekirjoittivat vaihtolositoumuksen.

Lapsien ja perheiden rekrytointia tehtiin ensin kohdennetusti eli yhteistyössä lastensuojelun, perheneuvolan ja koulun kanssa. Näillä toimenpiteillä ei tavoitettu riittävästi lapsia ryhmään, joten tietoa pienryhmästä levitettiin edelleen paikallisilla mainoksilla ja toimintaa tehtiin näkyvämmäksi lehtijutun

avulla. Toiminnasta ilmestyi lehtijuttu elokuussa 2006 Koillis-Hämeessä, johon oli haastateltu mukana olevia vapaaehtoisia aikuisystäviä.

Ensimmäinen pienryhmä, kolme vapaaehtoista (kaksi naista ja yksi mies) ja viisi 9–11-vuotiasta lasta, aloitti toiminnan loppukeväältä 2006. Alustavista suunnitelmista poiketen ryhmään osallistui sekä tyttöjä että poikia. Toiminnan tullessa tutummaksi, ryhmään tuli mukaan lisää lapsia. Vuoden 2007 alussa ryhmän koko oli kasvanut yhdeksään lapseen. Syksyllä toiminnasta jäi pois neljä lasta pääasiassa muiden harrastusten mennessä päällekkäin ryhmätoiminnan kanssa. Ryhmään tuli kuitenkin yksi lapsi lisää, joten toimintaan osallistui kuusi lasta. Ryhmä kokoontui Jämsänkosken seurakunnan Asemanmäen kerhotilassa joka toinen viikko ja se suunnitteli toimintansa itse. Toimintaa suunniteltiin aidosti lasten ja aikuisystävien kesken yhdessä, ottaen huomioon jokaisen toiveet. Ryhmässä pelattiin erilaisia sisä- ja ulkopelejä, käytiin uimassa, tehtiin retkiä ja vierailtiin paikallisessa maatalousalan oppilaitoksessa eläimiä katsomassa. Aikuisystävät olivat oma-aloitteisesti järjestäneet yhteisiä retkiä toimintaan osallistuville lapsille ja heidän vanhemmilleen. (Vapaaehtoisten palautelomakkeet 2005–12/2007.)

Keväällä 2006 yritettiin perustaa myös Jämsän Kaipolan asuinalueelle oma pienryhmänsä, sillä perehdytettyjä ja toiminnasta kiinnostuneita vapaaehtoisia oli vielä kolme ”reservissä”. Toimintaa oli suunnitteilla käynnistää yhteistyössä nuorisotoimen kanssa sekä paikallisen sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksen kanssa. Lapsia ja perheitä rekrytoitiin yhteistyössä koulukuraattorin ja koulun kanssa, mutta toiminnasta kiinnostuneita lapsia ei löytynyt. Lisäksi toiminnalle tarkoitettuja tiloja ei alueelta löytynyt, joten ryhmää ei saatu käynnistettyä.

Vuoden 2007 keväällä päätettiin käynnistää uusia pienryhmiä tulevana syksynä. Toiminnan aloittamisen suunnittelemiseksi projektin työntekijä tapasi yhteistyökumppaneita toukokuussa ja työryhmän kokous järjestettiin elokuussa. Tarkoituksena oli käynnistää kaksi pienryhmää, toinen Jämsänkosken Puistolassa asuinalueelle ja toinen Jämsään. Toiminta päätettiin suunnata erityisesti 10–12-vuotiaille lapsille. Toiminnan näkyvyyden lisäämiseksi pienryhmätoiminnasta ilmestyi alueella lehtijuttu elokuussa 2007 Koillis-Hämeessä, jossa oli haastateltu ryhmässä olevia lapsia ja projektin työntekijää.

Hanke järjesti syyskuussa 2007 Vapaaehtoistoiminnan kurssin ja aikuisystävätoimintaan valmentavan koulutuksen yhteistyössä Jämsänkosken työväenopiston ja Pelastakaa Lapset ry Keski-Suomen aluetoimiston kanssa. Kurssille osallistui kahdeksan vapaaehtoistoiminnasta kiinnostunutta erikäistä aikuista, seitsemän naista ja yksi mies. Osallistujat olivat iältään 20–

50-vuotiaita. Heistä kuusi lähti mukaan aikuisystävätoimintaan. Pehdytyksen jälkeen projektin työntekijä haastatteli heidät, jonka lisäksi vapaaehtoiset tarkistuttivat henkilötaustansa paikalliselta poliisiviranomaiselta ja allekirjoittivat vaitiolositoumuksen.

Lasten ja perheiden rekrytointi päätettiin tehdä avoimella haulla. Yhteistyötä tehtiin kolmen ala-asteen kanssa ja tiedotteet toiminnasta jaettiin 4.-6.-luokkien opettajien kautta perheille. Marraskuussa saatiin käynnistettyä pienryhmät sekä Jämsään että Jämsänkoskelle. Jämsän pienryhmässä toimii kolme aikuisystävää ja seitsemän lasta. Ryhmä kokoontuu Vitikkalan koululla. Jämsänkosken Puistolan ryhmässä on mukana kolme aikuisystävää ja viisi lasta ja se kokoontuu Jämsänkosken seurakunnan Puistolan kerhoiloissa.

Projektin työntekijä piti yhteyttä vapaaehtoisten kanssa tapaamisina, kirjein, puheluin ja sähköpostein. Vapaaehtoisten ohjaus- ja vertaistapaamisia järjestettiin noin kahden kuukauden välein. Syksyllä 2006 sovittiin, että vapaaehtoisten tukena toimivat tarvittaessa myös Pelastakaa Lapset ry:n paikallisyhdistys ja Pelastakaa Lapset ry Keski-Suomen aluetoimiston aluesihteerit. Käytännössä vapaaehtoisten ohjauksesta ja tukemisesta vastasi projektin työntekijä. Keväällä 2007 aloitettiin Jämsän ja Keuruun seudun yhteiset ohjaus- ja vertaistapaamiset. Vapaaehtoiset tapasivat toisensa ja projektin työntekijän vuoroin kummallakin alueella. Tapaamisiin osallistui myös mahdollisuuksien mukaan alueiden avaintoimijan edustaja. Luotu toimintamalli osoittautui toimivaksi ja vapaaehtoisten keskuudessa virisi kiinnostus järjestää alueiden kesken yhteistyössä toimintapäiviä, tapahtumia tai retkiä ryhmien osallistuville lapsille ja heidän perheilleen.

Yhteistyön rakentaminen kuntatoimijoiden kanssa oli alueella haasteellista. Myös paikallinen oppilaitos- ja opiskelijayhteistyö oli vuonna 2006 pientä, vain Jämsänkosken Tiimiakatemia oli kiinnostunut tekemään yhteistyötä hankkeen kanssa. Tiimiakatemian opiskelijat suunnittelivat hankkeen esitteen ulkoasun keväällä 2006. Vuonna 2007 käynnistyi yhteistyö Jämsän seudun koulutuskeskuksen Sosiaali- ja terveystieteiden oppilaitoksen kanssa. Myös yhteistyö koulukuraattorien kanssa aktivoitui.

4.1.3 Keuruu (kirj. hankekoordinaattori Minna Rajalin)

Työryhmätyöskentelyn alkuvaiheessa Keuruun työryhmä oli kokoonpanoltaan varsin laaja. Ryhmään osallistui edustajia sosiaali- ja opetustoimesta, paikallisista järjestöistä, kuten Keuruun MLL:stä, Keuruun SPR:stä, Keuruun 4H-yhdistyksestä sekä Keurusseudun Luonnonystävistä ja Jyväskylän

ammattiopiston Keuruun yksiköstä. Avaintoimijaksi sitoutui Keuruun 4H-yhdistys. Keväällä 2005 käytiin myös neuvotteluja yhteistyöstä Keuruun Pelastakaa Lapset ry:n kanssa, joka oli osoittanut kiinnostustaan hanketta kohtaan. Alkuvuodesta 2006 pelkästään vapaaehtoisvoimin toimiva yhdistys päätti kuitenkin jättäytyä yhteistyöstä pois. Myöhemmin työryhmän kokoonpano on pienentynyt, mukana aktiivisesti on ollut neljä paikallisten toimijoiden edustajaa.

Alueen työryhmä päätti keväällä 2006, että Keuruulla toimintaa toteutetaan pienryhmätoimintana, joka on suunnattu 7–9-vuotiaille lapsille. Työryhmässä sovittiin lasten- ja nuorten kanssa toimimiseen painottuvan vapaaehtoistoiminnan kurssin järjestämisestä yhteistyössä Keuruun kansalaisopiston kanssa syksyllä 2006. Vapaaehtoisia rekrytoitiin lehtijutuilla ja mainoksilla ja tiedotteilla, joita jaettiin työryhmän jäsenten toimesta.

Syksyn 2006 vapaaehtoistoiminnan kurssille oli niin vähän ilmoittautuneita, että se jouduttiin perumaan. Paikallisesti sovittiin, että projektityöntekijä ottaa yhteyttä kaikkiin niihin kurssille ilmoittautuneisiin, jotka ovat antaneet luvan luovuttaa tietonsa kurssin järjestäjille. Työryhmä päätti, että hankkeen toiminnasta kiinnostuneille järjestetään oma perehdytys loka-marraskuussa 2006. Perehdytys (12 h) järjestettiin yhteistyössä sosiaalitoimen, Keuruun 4H-yhdistyksen, Keuruun SPR:n ja hankkeen kesken. Perehdytykseen, jota edelsi avoin infoilta toiminnasta, osallistui seitsemän vapaaehtoista, kuusi naista ja yksi mies. Iältään he olivat 17–59-vuotiaita. Jokaiselle perehdytyskerralle osallistui paikallisen avaintoimijan, 4H-yhdistyksen, edustaja.

Perehdytyksen jälkeen vapaaehtoisille järjestettiin henkilökohtaiset haastattelut, jotka toteutti projektityöntekijä. Lisäksi he tarkistuttivat henkilötaustansa paikalliselta poliisiviranomaiselta. Vapaaehtoisista kuusi lähti mukaan pienryhmätoimintaan ja yksi kaupungin lastensuojelun tukihenkilöksi. Tilat pienryhmätoiminnalle saatiin Keuruun seurakunnalta ja Keuruun kaupungin hallinnoimalta Haapamäen Nuopparilta ja toiminta toteutetaan Kivelän asuinalueella (yksi ryhmä) ja Haapamäellä (yksi ryhmä). Lapset haettiin toimintaan sekä kohdennetusti lastensuojelun perhetyön ja koulukuraattorin kautta että avoimella haulla (koulun kautta jaettavat tiedotteet, mainokset ym.).

Keuruun ryhmä käynnistyi tammikuussa 2007 ja alkuvaiheessa siinä oli mukana viisi lasta neljästä perheestä. Ryhmä kokoontui joka toinen viikko, lähinnä Kivelän kerhotilassa. Keväällä 2007 yksi perheistä jättäytyi pois toiminnasta, muuten ryhmän kokoonpano pysyi samana. Haapamäen ryhmä käynnistyi maaliskuussa 2007 ja alkuvaiheessa mukana oli kolme lasta. Kevään aikana ryhmässä kävi satunnaisesti lisäksi yksi lapsi, joka ilmeisesti ei

ollut valmis sitoutumaan pidempi aikaisesti toimintaan. Syksyllä 2007 ryhmän käynnistyessä kesätauon jälkeen ryhmään tuli kaksi uutta lasta ja joulukuussa Haapamäen ryhmässä oli mukana 5 viisi lasta ja kolme aikuisystävää.

Yhteistyössä Keuruun sosiaalitoimen, Keuruun 4H-yhdistyksen ja Haapamäen SPR:n kanssa järjestettiin elokuussa 2007 Välittävät sukupolvet -hankkeessa mukana oleville perheille ja aikuisystävälle retki Ähtärin eläinpuistoon. Sovittiin, että sosiaalitoimi voi tarjota retkeä työntekijöiden harkinnan mukaan asiakkailleen. Välittävät sukupolvet -hankkeen toiminnassa mukana olevia perheitä lähti lopulta matkaan kaksi: kolme lasta ja kolme aikuista. Aikuisystäviä retkelle osallistui yhteensä kolme.

Työntekijä piti perheisiin yhteyttä säännöllisesti kirjeitse, tarpeen mukaan myös puhelimitse ja sähköpostitse. Vapaaehtoisten kanssa yhteyttä pidettiin sähköpostitse ja puhelimitse. Vapaaehtoisille järjestettiin vertaistapaamisia vuonna 2007 yhteensä neljä kertaa, joista kolme oli yhteisiä Jämsän seudun aikuisystävien kanssa. Paikallisen avaintoimijan, Keuruun 4H-yhdistyksen työntekijä osallistui aktiivisesti aikuisystävien ohjaukseen.

Syksyllä 2007 yritettiin järjestää vuoden 2006 mallin mukaisesti kansalaisopiston kurssina vapaaehtoistoiminnan kurssi, jonka suorittaneet olisivat voineet aloittaa aikuisystävätoiminnan. Kurssille ei kuitenkaan laajasta ilmoittelusta huolimatta (kansalaisopiston oma tiedotus, yhteistyökumppaneiden jakamat tiedotteet yleisille ilmoitustauluille, lehtijuttu) tullut osallistujia. Uusia vapaaehtoisia ei saatu rekrytoitua vuoden 2007 loppupuolella. Jatkossa suuri haaste alueella tulee olemaan uusien vapaaehtoisten löytäminen ja siten koko toiminnan ylläpito.

4.1.4 Saarijärvi (kirj. hankekoordinaattori Minna Rajalin)

Saarijärven työryhmään osallistui vuosina 2005–2007 edustajia yhteensä yhdeksältä eri taholta: järjestöistä, projekteista tai kunnan hallintoaloilta. Hankkeen avaintoimijaksi sitoutui Saarijärven Nuorisorengas. Työryhmätyöskentelyn organisointi Saarijärvellä on ollut haasteellista. Ongelmallista on ollut erityisesti työntekijöiden vaihtuvuus ja kokonaisten organisaatioiden tasolla sitoutumattomuus toimintaan.

Alueen työryhmä päätti syksyllä 2005, että Saarijärvellä toimintaa toteutetaan 3.–6.-luokkalaisille lapsille suunnattuna pienryhmätoimintana. Lapsille ja lasten vanhemmille päätettiin tiedottaa toiminnasta koulun kautta jaettavilla tiedotteilla, aluksi kohdennetusti ja toimintaresurssien mukaan myöhemmin laajemmin.

Saarijärvellä oli tarkoitus järjestää huhtikuussa 2006 vapaaehtoistoiminnan peruskurssi yhteistyössä paikallisten toimijoiden – Suomenselän Sateenkaari-säätiön, nuorisotoimen, seurakunnan, Nuorisorengas ry:n, sosiaalitoimen sekä Saarijärven kansalaisopiston – kanssa. Ilmoittautuneiden vähäisyyden vuoksi kurssi kuitenkin peruttiin. Paikallisesti sovittiin, että projektityöntekijä ottaa yhteyttä kaikkiin niihin kurssille ilmoittautuneisiin, jotka ovat antaneet luvan luovuttaa tietonsa kurssin järjestäjille ja tiedustelea kiinnostusta osallistua hankkeen toimintaan.

Toiminnasta kiinnostuneille järjestettiin kesäkuussa 2006 yhteistyössä Saarijärven Nuorisorengaan kanssa. Perehdytykseen (12 h) osallistui viisi 22–69-vuotiasta naista, joista kolme lopulta päätti lähteä mukaan toimintaan. Perehdytyksen jälkeen vapaaehtoisille järjestettiin henkilökohtaiset haastattelut, jotka toteuttivat projektityöntekijä ja Nuorisorengaan edustaja yhdessä. Lisäksi vapaaehtoiset tarkistuttivat henkilötaustansa paikalliselta poliisiviranomaiselta. Toimintaan lähtevät vapaaehtoiset liittyivät Nuorisorengaan jäseniksi ja tätä kautta he saivat toimintavakuutuksen ja hankkeen päättymisen jälkeen myös ohjausta ja tukea. Saarijärvellä koetettiin järjestää myös vapaaehtoistoiminnan peruskurssi uudestaan lokakuussa 2006, mutta edelleen ilmoittautuneiden vähäisyyden vuoksi se jouduttiin perumaan.

Ennen varsinaisen pienryhmätoiminnan aloittamista oli tärkeää ryhmäyttää ja tutustuttaa vapaaehtoiset toisiinsa. Tätä ryhmäyttämistyötä tehtiin syksyllä 2006 yhteistyössä nuorisotoimen ja Nuorisorengaan kanssa. Pienryhmätoiminta käynnistyi Saarijärvellä maaliskuussa 2007 ja ensimmäiseen ryhmään osallistui keväällä seitsemän lasta ja kolme vapaaehtoista. Lasten löytäminen ryhmään oli erittäin haasteellista ja toiminnan aloittamista piti lykätä kahteen kertaan. Lopulta valtaosa lapsista tuli ryhmään koulukuraattorin kautta. Ryhmä kokoontui joka toinen viikko Saarijärven kaupungin Potkuri-tilassa. Kesällä 2007 kaksi vapaaehtoista joutui ainakin toistaiseksi jättäytymään pois toiminnasta terveydellisistä syistä. Pienryhmään ei onnistuttu löytämään uusia aikuisystäviä ja sen takia ryhmän toimintaa ei pystytty jatkamaan vuoden 2007 aikana.

Keväällä 2007 järjestettiin Saarijärvellä uusi vapaaehtoisten perehdytys. Perehdytyksen suoritti viisi 23–66-vuotiasta naista. Heistä kolme oli kiinnostunut erityisesti paritoiminnasta ja kaksi aikuisystävää aloitti paritoiminnan keväällä 2007.

Kevään 2007 projektityöntekijä tapasi aikuisystäviä pienryhmätoiminnan suunnittelun merkeissä, yhteisiä tapaamisia oli kaksi. Lisäksi Äänekoskella järjestettiin vertaistapaaminen, johon kutsuttiin myös Saarijärven ja Viitasaaren aikuisystävätoiminnassa mukana olevat. Projektityöntekijä piti ai-

kuisystäviin yhteyttä myös puhelimitse ja sähköpostitse. Nuorisorenkään edustaja on toiminut alueella aktiivisesti aikuisystävien tukena. Toiminnan jatkumisen kannalta tilanne Saarijärvellä on haastava, sillä aikuisystävätoiminnan alueelliseen rahoitukseen on huonot edellytykset. Jotta toiminta ei kuihtuisi, on maakunnallisen rahoituksen saaminen käytännössä välttämätöntä.

4.1.5 Viitasaari (kirj. hankekoordinaattori Minna Rajalin)

Viitasaari ja Pihtipudas ovat vuoden 2005 alussa siirtyneet toimimaan kuntaparinä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että molemmat kunnat säilyvät itsenäisinä, mutta hallintoa ja palvelurakenteita on yhdistetty. Sopimuksen mukaisesti Viitasaaren kaupunki hoitaa molempien kuntien alueella perusturvapalvelut sekä teknisen ja ympäristötoimen. Pihtiputaan kunta hoitaa puolestaan sivistystoimen palvelut, maataloushallinnon ja lomitustoimen palvelut sekä hallinnon tukipalvelut.

Viitasaarella ja Pihtiputaalla toimi vuosina 2005–2006 yksi yhteinen työryhmä, jonka kokoonpano oli varsin laaja: osallistujia oli kaikkiaan yhdestätoista järjestöstä, projektista tai kunnan hallintoalalta, suurin osa Viitasaarella toimivia ammattilaisia tai kansalaistoimijoita.

Työryhmässä päätettiin syksyllä 2005, että alueella ryhdytään toteuttamaan paritoimintaa, jonka kohderyhmänä ovat ensisijaisesti alakouluikäiset lapset ja mahdollisesti myös nuoret perheet. Viitasaarella avaintoimijoiksi ryhtymistä pohtivat vuoden 2006 alusta MLL:n paikallisyhdistys, Viitasaaren 4H-yhdistys ja Viitasaaren Mielenterveysseura. Vuosina 2006–2007 aktiivisinta yhteistyö on ollut käytännössä Mielenterveysseuran kanssa.

Vapaaehtoisten rekrytoimiseksi Viitasaarella oli tarkoitus järjestää vapaaehtoistoiminnan peruskurssi keväällä 2006. Kurssia tarjottiin osana Viitasedun opiston ohjelmaa ja järjestelyissä oli mukana useita paikallisia yhdistyksiä. Ilmoittautuneiden vähäisyyden vuoksi kurssi jouduttiin kuitenkin perumaan. Työryhmässä sovittiin, että projektityöntekijä ottaa yhteyttä kaikkiin niihin kurssille ilmoittautuneisiin, jotka ovat antaneet luvan luovuttaa tietonsa kurssin järjestäjille ja tiedustelee kiinnostusta osallistua hankkeen toimintaan. Tämän seurauksena yhteistyössä Viitasaaren Mielenterveysseuran kanssa toukokuussa 2006 järjestettyyn perehdytykseen (12 h) osallistui yhteensä viisi naista, joiden ikäjakauma oli 50–75 vuotta. Perehdytyksen jälkeen vapaaehtoisille järjestettiin henkilökohtaiset haastattelut, jotka toteuttivat projektityöntekijä ja Mielenterveysseuran edustaja yhdessä. Lisäksi he tarkistuttivat henkilötaustansa paikalliselta poliisiviranomaiselta.

Kevään 2006 perehdytykseen osallistuneista neljä oli kiinnostunut toiminnasta ”varamummona”. Vapaaehtoisten ja Viitasaaren Mielenterveysseuran intressien mukaisesti lokakuussa 2006 käynnistettiin yhteistyössä Mielenterveysseuran kanssa varamummotoiminta. Vapaaehtoisten kanssa sovittiin, että he toimivat ainakin alkuvaiheessa lähinnä päiväkodeissa ja perhepäivähoitoryhmissä sekä seurakunnan kerhoissa.

Lokakuussa 2006 järjestettiin seuraavan kerran perehdytys hankkeen toiminnasta kiinnostuneille. Perehdytykseen osallistui neljä henkilöä, joista kolme oli naisia ja yksi mies. Osallistuneista yksi aloitti paritoiminnan ja kaksi varamummo-/pappatoiminnan.

Keväällä 2007 järjestettiin jälleen aikuisystäväperehdytys, johon osallistui viisi 35–70-vuotiasta naista. He kaikki olivat kiinnostuneita aikuisystävänä toimimisesta. Neljä perehdytetyistä aikuisystävistä aloitti toiminnan vuoden 2007 aikana, yksi aloitti pienryhmätoiminnan Pihtiputaalla lokakuussa 2007.

Yhteensä Viitasaarella toimintaan osallistui vuoden 2007 joulukuussa kahdeksan lasta viidestä perheestä. Varamummotoiminnan kautta toiminta tavoittaa noin 60 viitasaarelaista lasta. Lasten ja perheiden rekrytoinnissa avainroolissa ovat olleet sosiaalitoimen perhetyö ja koulut.

Avaintoimija Viitasaaren Mielenterveysseura on järjestänyt omatoimisesti varamummojen ja aikuisystävien vertaistapaamisia 2-3 kertaa lukukauden aikana. Projektityöntekijä osallistui keväällä ja syksyllä 2007 yhteensä kahdeksan vertaistapaamiseen. Syksyllä järjestettyyn vertaistapaamiseen kutsuttiin myös Pihtiputaan alueen aikuisystävät ja varamummo.

4.1.6 Pihtipudas (kirj. hankekoordinaattori Minna Rajalin)

Viitasaaren ja Pihtiputaan yhteinen työryhmä päätti marraskuussa 2006, että Pihtiputaalle perustetaan oma alueellinen työryhmä organisoimaan aikuisystävätoimintaa. Työryhmään osallistui edustajat sosiaalitoimesta, 4H-yhdistyksestä, SPR:stä ja MLL:sta. Avaintoimijaksi Pihtiputaalla lupautuivat 4H-yhdistys ja SPR.

Aikuisystäväperehdytys järjestettiin alkuvuodesta 2007. Perehdytyksen kokonaisuudessaan kävi läpi yhteensä viisi 17–67-vuotiasta naista. Pienryhmätoiminnan aloittamisesta oli kiinnostunut kaksi 17-vuotiasta. Toiminnan aloittaminen keväällä ei onnistunut, koska ryhmään ei ollut täysi-ikäistä aikuisystävää. Viitasaarella keväällä 2007 osallistuneista yksi oli kuitenkin kiinnostunut aloittamaan pienryhmätoiminnasta ja sovittiin, että hän aloittaa

toiminnan Pihtiputaalla yhdessä nuorten kanssa. Pienryhmään lapset haettiin yhteistyössä koulun ja perhetyön kanssa ja toiminta käynnistyi lokakuussa 2007. Ryhmään osallistui viisi lasta neljästä perheestä. Lisäksi Pihtiputaalla oli yksi henkilö varamummotoiminnassa. Marraskuussa 2007 järjestettiin vielä oma perehdytys Muurasjärven kylällä ja siellä varamummotoimintaa on aloittamassa vuoden 2008 alussa kaksi naista.

Pihtiputaalla järjestettiin marraskuussa 2007 kunnan ensimmäinen vertaistapaaminen, jonne kutsuttiin myös Viitasaarella toimivat aikuisystävät. Jatkosakin suunnitellaan järjestettävän molemmissa kunnissa toimivien aikuisystävien yhteisiä tapaamisia.

4.1.7 Äänekoski (kirj. hankekoordinaattori Minna Rajalin)

Äänekoskella avaintoimijaksi sitoutui Koskelan nuoret ry (erityisesti Perhekeskus Pesäkolo-projekti). Vuoden 2007 alusta voimaan tullut Suolahden, Sumiaisten ja Äänekosken kuntaliitos heijastui monin tavoin työryhmätyöskentelyyn. Esimerkiksi hankkeen avaintoimijoiden löytyminen oli alueella ongelmallista; tiedossa oleva muutos aiheutti epävarmuutta sekä ammattilaisten että järjestötoimijoiden keskuudessa.

Äänekosken työryhmässä päätettiin syksyllä 2005, että alueella ryhdytään toteuttamaan 3.–6.-luokkalaisille suunnattua pienryhmätoimintaa. Vapaaehtoisten rekrytoimiseksi järjestettiin yhteistyössä eri toimijoiden kanssa maaliskuussa 2006 vapaaehtoistoiminnan peruskurssi osana Ääneseudun kansalaisopiston kurssitarjontaa. (12 h). Kurssin järjestelyihin osallistuivat Koskelan settlementti/Koskelan nuoret ry., Äänekosken SPR ja Äänekosken katu-
lähetys ry. Mukana kurssilla esittelemässä omaa toimintaansa olivat myös Mielenterveyskerho Ilona, Äänekosken 4H-yhdistys ja seurakunta.

Vapaaehtoistoiminnan peruskurssille osallistui yhteensä yhdeksän henkilöä, joista kahdeksan oli naisia ja yksi mies. Osallistujat olivat iältään 20–60-vuotiaita. Kurssille osallistuneista kukaan ei kuitenkaan lopulta lähtenyt hankkeen toimintaan mukaan. Syksyllä 2006 järjestettiin yhteistyössä Perhekeskus Pesäkolo-projektin kanssa kohdennettu perehdytys niille, joita nimenomaan hankkeen toiminta kiinnosti. Perehdytykseen osallistui kuusi 16–67-vuotiasta naista, joista kaikki lähtivät mukaan toimintaan. Toinen perehdytys järjestettiin keväällä 2007, jolloin osallistujia oli neljä. Osallistujien iät vaihtelivat 16 ja 65 vuoden välillä. Perehdytysten jälkeen vapaaehtoisille järjestettiin henkilökohtaiset haastattelut, jotka toteutti projektityöntekijä. Lisäksi he tarkistuttivat henkilötaustansa paikalliselta poliisiviranomaiselta.

Osallistujia perehdytyksiin pyrittiin saamaan lehtijutuilla, jakamalla tiedotteita oppilaitoksiin, työpaikkojen ilmoitustauluille ja yleisille ilmoitustauluille. Projektityöntekijä osallistui maaliskuussa 2007 Äänekoskella naisjärjestöjen messuille sekä naisten messuille ja esitteli hankkeen toimintaa.

Ensimmäinen pienryhmä käynnistyi Äänekoskella marraskuussa 2006. Alkuvaiheessa ryhmään kuului kaksi täysi-ikäistä vapaaehtoista, yksi alaikäinen vapaaehtoinen, ja kolme 10–11-vuotiasta lasta. Vuoden 2007 alussa pienryhmään tuli yksi uusi lapsi, mutta koska samaan aikaan yhden ryhmään osallistuneen lapsen perhe muutti pois Äänekoskelta, pysyi ryhmän lapsiluku edelleen kolmessa. Keväällä ryhmään osallistui myös kaksi poikaa, jotka kuitenkin eivät halunneet sitoutua mukaan toimintaan. Syksyllä 2007 kyseinen ryhmä jatkoi toimintaa kahden aikuisystävän ja kolmen lapsen kesken.

Toinen ryhmä käynnistyi vuoden 2007 alussa. Ryhmään oli ilmoittautunut kolme 12-vuotiasta tyttöä. Aikuisystäviä ryhmässä oli kaksi. Yksi tytöistä ilmoitti kahden kokoontumisen jälkeen, ettei halua jatkaa ryhmässä. Koulun ja sosiaalitoimen kautta tapahtuneesta tiedotuksesta huolimatta ryhmään ei saatu lisää osallistujia, joten tapaamisia jatkettiin kahden lapsen ja kahden aikuisen kesken. Syksyllä 2007 pienryhmästä toimintaa jatkoivat toinen lapsista ja aikuisystävistä paritoimintana. Lisäksi yksi aikuisystävä aloitti kesällä 2007 toiminnan kahden lapsen kanssa.

Lokakuussa 2007 käynnistyi pienryhmä 1.-luokkalaisille lapsille. Tämän ryhmän aikuisystävät osallistuivat perehdytykseen keväällä 2007. Lapsille ja perheille tiedotettiin koulun kautta ja toiminnassa oli mukana neljä lasta kahdesta perheestä.

Vuonna 2007 järjestettiin kolme vapaaehtoisten vertaistapaamista, joista kahteen kutsuttiin aikuisystäviä myös Saarijärveltä ja Viitasaarelta. Lisäksi projektityöntekijä kävi tapaamassa kaksi kertaa vapaaehtoisia henkilökohtaisesti ennen tai jälkeen ryhmän kokoontumista.

Yhteistyö Keski-Suomen opiston kanssa

Keväällä 2007 Keski-Suomen opiston nuoriso- ja vapaa-ajanohjauksen linjan opettaja ehdotti yhteistyötä Välittävät sukupolvet -hankkeen kanssa. Vuonna 2005 aloittaneet opiskelijat (noin 25 henkilöä) tarvitsivat työelämälähtöisen projektin toteuttamisaikkoja ja sovittiin, että yhteistyössä voidaan aloittaa opiskelijavetoisia pienryhmiä syksyllä 2007.

Koko opiskelijaryhmälle järjestettiin yhteistyössä perehdytystä aikuisystävätoimintaperehdytystä mukaillen. Oleellinen osa perehdytystä oli myös vapaaehtoistoimintaan tutustuminen. Opiskelijat päättivät viimeistään perehdytyksen kuluessa, mihin toimintaan he haluavat osallistua. Pienryhmätoiminnan valitsi seitsemän 18–23-vuotiasta opiskelijaa. Lokakuussa 2007 aloitti toimintansa kolme uutta pienryhmää: kaksi Äänekosken kaupunginosassa ja yksi Suolahdessa. Pienryhmätoiminnan organisoinnista, opiskelijoiden tuesta ja ohjauksesta vastaavat yhdessä Keski-Suomen opisto, Koskelan nuoret, Perhekeskus Pesäkolo -projekti ja Välittävät sukupolvet -hanke. Aikuisystävätoiminnasta ryhmät eroavat lyhytaikaisuutensa takia (aloitus viikolla 40/2007 ja lopetus 8/2008), mutta muuten toiminnassa noudatetaan aikuisystävätoiminnan periaatteita. Kaiken kaikkiaan ryhmiin ilmoittautui 12 lasta 12 perheestä.

4.2 Yhteenveto toiminnasta vuosilta 2006–2007

Välittävät sukupolvet -hankkeessa ammatti- ja vapaaehtoistoimijoiden verkostot ja projektin työntekijät yhdessä kehittivät paikallisia ja alueellisia toimintamalleja ehkäisevän lastensuojelun vapaaehtoistoiminnan välineeksi. Perusideana oli rekrytoida eri-ikäisiä vapaaehtoisia aikuisia lasten ja nuorten aikuisystäväiksi tai lapsiperheiden kumppaneiksi. Vuonna 2006 hankkeessa rekrytoitiin ja perehdytettiin toimintaan yhteensä 53 vapaaehtoista, Jyväskylässä jo ennestään toimineen 30 vapaaehtoisen lisäksi. Uusista vapaaehtoisista toimintaan lähti 45 henkilöä. Heistä enemmistö aloitti toiminnan eri puolilla maakuntaa ja reilu kolmannes Jyväskylässä. (Moilanen 2006b.) Vuonna 2007 organisoitiin toiminnasta kiinnostuneille vapaaehtoisille perehdytystä eri puolilla maakuntaa ja rekrytoitiin toimintaan uusia lapsia, nuoria ja perheitä.

Hankkeessa toiminta organisoitiin joko paritoimintana (Jyväskylä, Viitasaari) tai pienryhmätoimintana (Jämsän seutu, Keuruu, Pihtipudas, Saarijärvi, Äänekoski). Vapaaehtoisille järjestettiin yhteistyössä paikallisten ja alueellisten toimijoiden kanssa perehdytystä ja koulutusta sekä säännöllistä ohjausta ja tukea. Toimintaan osallistuvat lapset, nuoret ja perheet haastateltiin ja tavattiin sekä heitä ohjattiin ja neuvottiin toimintaan liittyvissä asioissa. Lapsille ja nuorille perheineen sekä vapaaehtoisille järjestettiin lisäksi yhteisiä tapahtumia ja toimintapäiviä (esim. ruskaretki, luontopäivä jne.).

Vuonna 2006 hankkeessa työskenteli osa-aikainen projektinvetäjä sekä kolme osa- ja määräaikaista projektityöntekijää. Vuonna 2007 hankkeessa työskenteli tammi-heinäkuussa yksi osa-aikainen projektinvetäjä ja kaksi osa-aikaista ja määräaikaista projektityöntekijää. Elokuusta lähtien hankkeen toiminnasta vastasi kaksi kokoaikaista ja määräaikaista

hankekoordinaattoria. Projektin työntekijöiden tukena toimi ohjausryhmä ja projektiryhmä. Hankkeen etenemisestä vastasi projektin työntekijöiden ohella seitsemän alueellista tai paikallista työryhmää, jotka koottiin pääosin vuoden 2005 aikana. Työryhmät olivat moniammatillisia ja monitoimijaisia ja niiden kokoonpano vaihteli viidestä viiteentoista henkilöön.

Vuosina 2005–2006 hanke eteni niin, että työryhmät suunnittelivat alueilleen toteutettavaksi toimintamallin tai -malleja, jotka parhaiten sopivat alueellisiin tarpeisiin ja resurssihin. Lisäksi kussakin kunnassa tai alueella toimintaan oli sitoutunut yksi tai useampi avaintoimija. Avaintoimijan tehtävä oli osallistua tiiviisti toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen hankeaikana ja vastata toiminnan jatkumisesta hankeajan päättymisen jälkeen. Avaintoimijoiden tukena hankealueilla toimi alueelliset työryhmät.

Jyväskylässä avaintoimijana toimi kaupungin Vapaaehtoistoiminnan keskus, Jämsän seudulla Jämsän seudun Pelastakaa Lapset ry., Keuruulla Keuruun 4H-yhdistys, Saarijärvellä Saarijärven Nuorisorengas ry., Viitasaarella Viitasaaren Mielenterveysseura ry. ja Viitasaaren MLL ry. sekä Äänekoskella Koskelan nuoret ry ja Äänekosken SPR. Tärkeitä yhteistyökumppaneita olivat sosiaali- ja terveystoimi, nuorisotoimi, koulut, päiväkodit, seurakunnat, lastensuojelu-, kasvatus- ja nuorisojärjestöt ja erilaiset kansalaisverkotot sekä sosiaali- ja kasvatusalan opiskelijat ja oppilaitokset (JY, JAMK, Humak ym.).

Alueelliset ja paikalliset toimijat (avaintoimijat, yhteistyöryhmät) osallistuivat pääosin aktiivisesti hankkeen suunnitteluun ja toteutukseen, mutta siitä huolimatta vuoden 2007 tavoitteeksi asetettiin toimijoiden sitoutumisen vahvistaminen toimintaan. Erityisesti pohdittiin, millaiset resurssit paikallisilla toimijoilla on toteuttaa hankkeen toimintatapaa hankkeen päättymisen jälkeen ja selvitettiin paikallisia, alueellisia ja maakunnallisia rahoitusmahdollisuuksia jatkossa. (ks. Moilanen 2006b.) Projektin työntekijät pohtivat myös yhdessä vapaaehtoisten ja perheiden kanssa, millaista tukea ja ohjausta he toivoivat toiminnalleen jatkossa ja tätä keskustelua laajennettiin ammatillisten yhteistyökumppaneiden suuntaan alue- ja kuntatasolla.

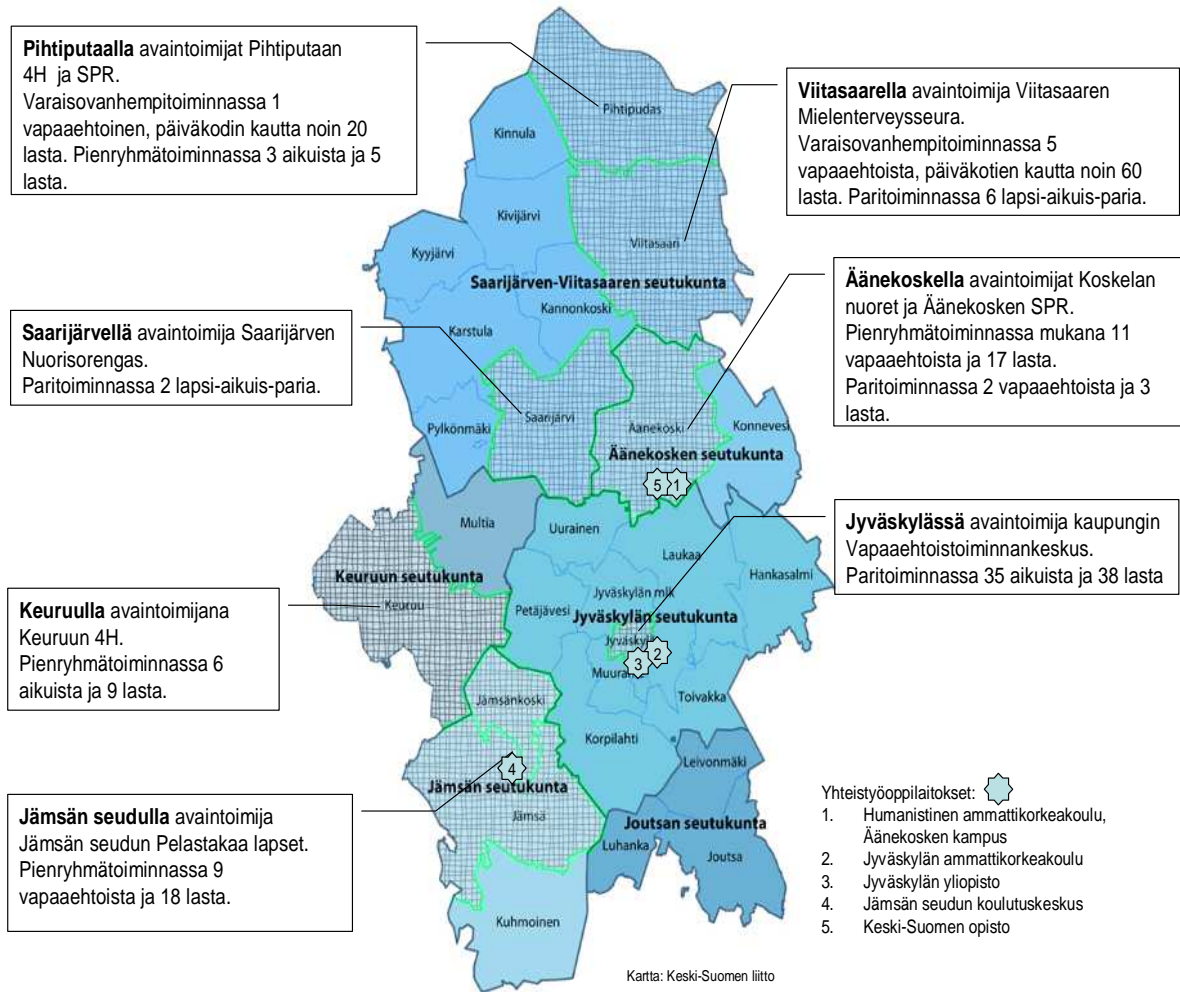
Vuoden 2007 tavoitteena ja keskeisenä tehtävänä oli siten saada kehitetyt toimintamallit juurrutetuiksi kussakin hankekunnassa niin, että toimintaan osallistuvat vapaaehtoiset sekä lapset ja nuoret perheineen saavat toiminnalleen riittävän tuen ja ohjauksen. Toiminnan jatkuvuudelle hankeajan jälkeen pyrittiin luomaan edellytyksiä. Juurruttaminen edellytti tiivistä yhteistyötä – neuvotteluja, koulutusta ym. – projektin työntekijöiden ja avaintoimijoiden sekä paikallisten/alueellisten työryhmien kesken. Hankkeen työntekijät jär-

jestivät kussakin toiminta-alueella ns. kuntavierailuja, joissa suunniteltiin yhdessä toiminnan jatkoa. (ks. Moilanen 2006b.)

Lisäksi vuonna 2007 hankkeessa selvitettiin informaatio- ja verkkoteknologian hyödyntämisen mahdollisuuksia vapaaehtoisten perehdytyksessä (mm. verkkoperehdytystä vapaaehtoistoimintaan) ja ohjauksessa (vapaaehtoisten keskustelupalsta). Tämän pohjalta hankkeelle luotiin keväällä oma internet-sivusto (peda.net/veraja/sukupolvet), jonka toteuttamisessa oli mukana hankkeessa työharjoittelua suorittava opiskelija. Yhteistyötä tehtiin maakunnallisen SosKes -hankkeen kanssa (Kunnallisten sosiaalipalvelujen tietohallinnon kehittäminen). Aikuisystävätoiminnan jatkuessa vuoden 2008 alusta lähtien Mannerheimin Lastensuojeluliiton Keski-Suomen piirin hallinnoimana, voidaan informaatio- ja verkkoteknologian hyödyntämistä suunnitella lisää.

Hankkeesta ja aikuisystävätoiminnasta raportoitiin muun muassa lehtiartikkelien, esitelmien ja eritasoisten opinnäytetöiden muodossa. Vuoden 2007 jälkimmäisellä puolikkaalla hanketyössä painotettiin toimintojen arviointia ja tuloksista raportointia sekä paikallisella, alueellisella että valtakunnallisella tasolla. Hankkeen arvioinnissa käytettiin lapsilta ja nuorilta, lasten vanhemmilta, vapaaehtoisilta ja muilta yhteistyökumppaneilta koko hankeajan kerättyä palautetta (haastattelut, kyselyt). Merkittävän tuen hankkeen kokonaisarviointiin tuo Raha-automaattiyhdistykseltä haetun Arviointihankkeen (2008) toteutuminen.

Seuraavassa kuviossa 1 on kuvattu hankkeen tuotoksia kaikilla projektipaikkakunnilla joulukuussa 2007.

Kuvio 1. Välittävät sukupolvet -hankkeen tuotokset projektikunnittain joulukuussa 2007.

5 PROJEKTIN TUOTOKSET

5.1 Malli aikuisystävätoimintaan

Välittävät sukupolvet -hanke on tuottanut alueellisesti ja yhteisöllisesti erilaisiin olosuhteisiin sovellettuja ja kokeiltuja toimintamalleja sukupolvityöstä ehkäisevän lastensuojelun ja yhteisötyön välineeksi. Sukupolvien välisen mentoroinnin mallin perusta luotiin Sukupolvet verkoksi -hankkeessa (2002–2004) pilottialueena Jyväskylä. Välittävät sukupolvet -hankkeessa aikuisystävätoiminnan mallia kehitettiin ja levitettiin laajemmalle maakuntaan Jämsän seudulle, Keuruulle, Pihlputaalle, Saarijärvelle, Viitasaarelle ja Äänekoskelle.

Hankkeessa keskeistä oli kehittää taustahankkeessa luotua sukupolvien väliseen mentorointiin perustuvaa tapaa jäsentää ja organisoida systemaattisesti ehkäisevän lastensuojelun vapaaehtoistoimintaa. Näitä tapoja on Suomessa valitettavan vähäisesti. YK:n Lasten oikeuksien sopimuksen ja lastensuojelulain mukaan ehkäisevän lastensuojelun tulisi koskea kaikkia lapsia ja nuoria. Usein se kuitenkin käsitetään sellaiseksi lastensuojelutyöksi, jonka piiriin ohjautuakseen lapsella, nuorella tai perheellä on oltava jonkinasteinen ongelma tai huoli.

Sukupolvet verkoksi -hankkeessa käytettiin toimintaa jäsentävänä käsitteenä sukupolvien välinen mentorointi ja Välittävät sukupolvet -hankkeessa sitä vastaavana ”suomennoksena” käsitettä aikuisystävätoiminta. Sukupolvet verkoksi -hankkeessa saadun palautteen perusteella erityisesti lapsille ja perheille mentori-käsite oli vieras. Mentorille sopivia käännöksiä pohdittiin yhdessä toimintaan osallistuneiden ja yhteiskumppaneiden kanssa. Parhaimpana käännökseenä pidettiin aikuisystävää, jollaiseksi lapset, nuoret ja perheet vapaaehtoista aikuista ystävää kutsuivat. Käytännössä kummallakin käsitteellä tarkoitetaan ehkäisevän lastensuojelun vapaaehtoistoiminnan kehittämistä siten, että tuetaan sellaisten sukupolvien välisten suhteiden syntymistä, joiden perustana on lapsen tai nuoren ja vapaaehtoisen aikuisen keskinäinen välittäminen, sitoutuminen ja luottamus (Moilanen 2005).

Aikuisystävätoiminta perustuu vastavuoroiseen ja sopimukselliseen välittämiseen ja sitoutumiseen joko yksittäisen lapsen ja aikuisen välillä tai lapsiryhmän ja aikuisten välillä. Ehkäisevässä lastensuojelussa aikuisystävällä voi olla monta roolia. Ennen kaikkea aikuisystävä on henkilö, joka sitoutuu toimimaan yhteistyössä lapsen tai nuoren kanssa yksilöllisesti ja kokonaisvaltaisesti. Aikuisystävä voi olla ystävä, ohjaaja tai neuvonantaja, innostaja ja

kannustaja, kuuntelija, henkilö, joka välittää ja vastuullinen aikuinen. Aikuisystävän ei sen sijaan tule olla ”sijaisvanhempi”, viranomainen, terapeutti, ”pelastaja” tai ehdoton auktoriteetti. (vrt. Korhonen 2005 Moilasan 2005 mukaan.)

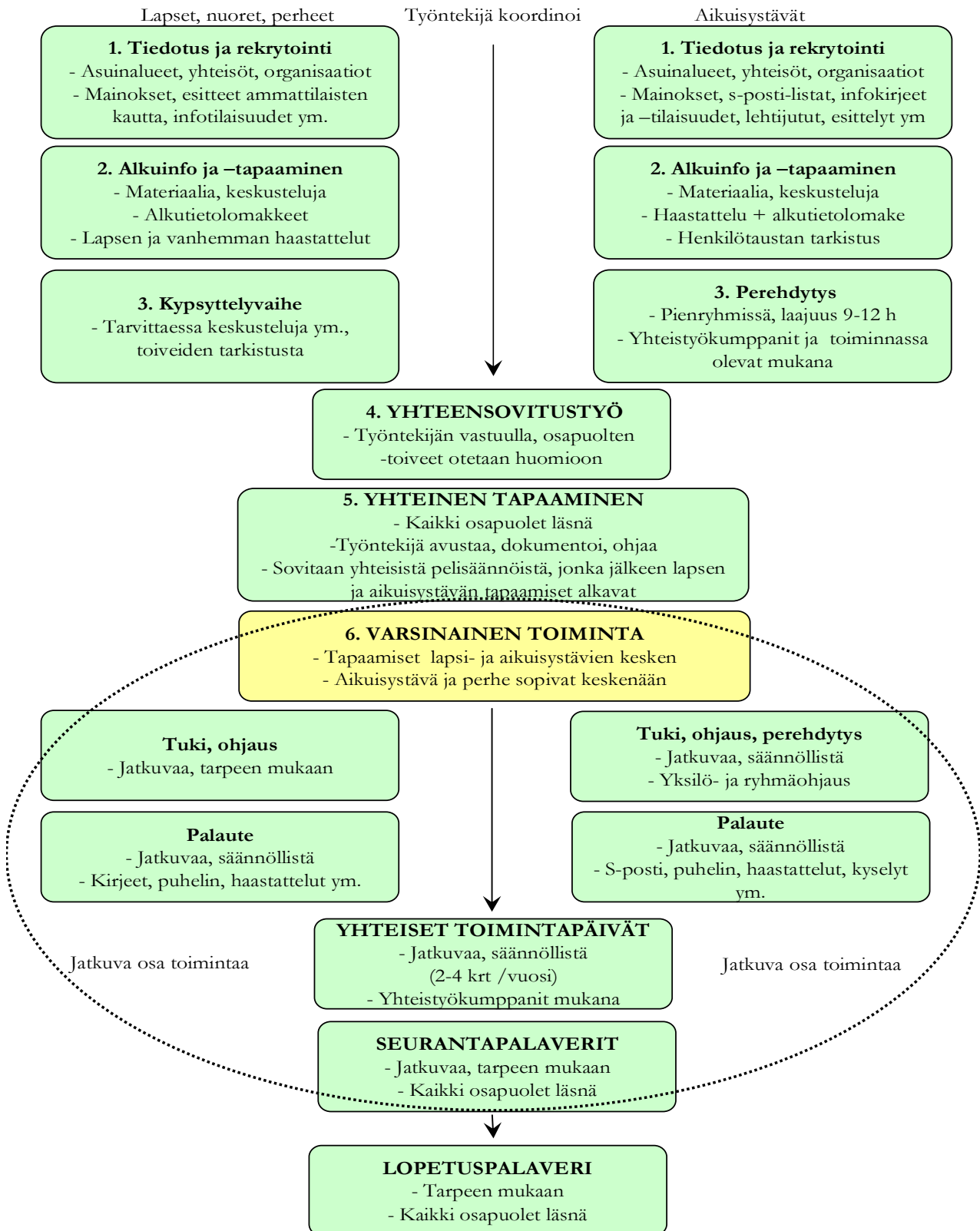
Aikuisystävätoiminnan mallin sijaan on mielekkäämpää puhua aikuisystävätoiminnan prosessista tai prosessikuvauksesta. Prosessimaisessa toimintatavassa kiinnitetään jatkuvasti huomiota siihen, miten toimintaa on toteutettu ja kuinka sitä voidaan parantaa. Hankkeessa ei ole pyritty rakentamaan jyrkästi hierarkkista ja strukturoitua toimintamallia, toimintaa on tutkailtu ja tarkasteltu jatkuvasti osallistujien palautteen ja kokemusten sekä projektin työntekijöiden itsearvioinnin pohjalta. (ks. Moilanen 2005.)

Aikuisystävätoimintaa voi kuvata prosessina, jonka jokaisessa vaiheessa yhteistyö lasten, nuorten ja perheiden kanssa toimivien ammattilaisten, kansalaisverkostojen, järjestöjen, yhdistysten, oppilaitosten sekä lasten, nuorten ja perheiden ja vapaaehtoisten kanssa on toiminnan toteutuksen kannalta välttämätöntä. Aikuisystävätoiminnan olennaisia vaiheita ovat:

- Tiedotus ja rekrytointi
- Vapaaehtoisten perehdytys ja haastattelut
- Lasten ja vanhempien alkutapaaminen ja haastattelut
- Yhteensovittamistyö ja -tapaamiset (pari- ja ryhmätoiminta)
- Lapsi/nuori-aikuisparien ja pienryhmien toiminnan tukeminen ja ohjaus
- Vapaaehtoisten tukeminen ja ohjaus
- Yhteiset toimintapäivät, tapahtumat ja retket
- Seurantatapaamiset (päivitys- ja lopetuspalaverit, siirtyminen omaehtoiseen toimintaan)
- Säännöllinen palautteen kerääminen toimintaan osallistuvilta ja sen hyödyntäminen toiminnan kehittämisessä
- Toiminnan lopettaminen hallitusti

Yksi hankkeen tärkeimmistä tuotoksista on alla olevassa kuviossa 3. esitetty aikuisystävätoiminnan prosessikuvaus. Malli soveltuu sekä pari- että pienryhmätoiminnan toteuttamiseen. Seuraavassa luvussa 5.2 käydään läpi vaihe vaiheelta aikuisystävätoiminnan prosessia ja niitä tekijöitä, jotka on hank-

keessa saatujen kokemusten perusteella hyvä ottaa huomioon vastaavanlais-
ta toimintaa käynnistettäessä ja ylläpidettäessä.

Kuvio 3. Aikuisystävätoiminnan prosessikuvio.

5.2 5.2 Aikuisystävätoiminnan prosessi

5.2.1 Tiedotus ja rekrytointi

Taustahankkeessa Sukupolvet verkoksi ja Välittävät sukupolvet -hankkeessa on huomattu, että aikuisystävätoiminnan mallin rakentaminen on järkevä aloittaa *laajasta tiedotuksesta*. Tiedotusta on hyvä suunnata varsin yleisellä tasolla alueen asukkaisiin, kansalaisverkostoihin ja alueella toimiviin ammattilaisiin. Toiminta on mahdollista ylipäättään käynnistää vasta sitten, kun koulla on riittävä joukko vapaaehtoisia, joten rekrytointikanavien käyttöön ja uusien etsimiseen, toiminnasta tiedottamiseen sekä muutoinkin julkisuudessa ja esillä olemiseen on kiinnitettävä jatkuvasti huomiota. Tiedotuksessa ja rekrytoinnissa on järkevä käyttää mahdollisimman monia tiedotuskanavia, esimerkiksi:

- Mainokset yleisesti käytössä oleville ilmoitustauluille, oppilaitoksiin, kirjastoon, seurakuntaan, asukastaloille, kauppoihin ym.
- Lehtijutut ja -artikkelit (myös radio- ja tv-jutut) sekä alueellisessa, paikallisessa että valtakunnallisessa mediassa.
- Erilaiset sähköiset ilmoitustaulut ja sähköpostilistat (esim. yhteistyökumppanit ja yhteyshenkilöt, opiskelijoiden ainejärjestölistat, erilaiset työyhteisöt, urheiluseurat, asukasyhdistykset jne.).
- Maksulliset lehti-ilmoitukset ja mainokset paikallis- ja aluelehtiin sekä maakuntalehtiin.
- Kohdennetut kirjeet ja esitteet esimerkiksi erilaisille kansalaisjärjestöille tai työyhteisöille (esim. eläkeläisjärjestöt, Marttayhdistykset, urheiluseurat ja muut liikuntajärjestöt, SPR:n paikallisosastot, asukasyhdistykset, vanhempainyhdistykset, oppilaitokset, yritykset).
- Mahdollisuuksien mukaan projektiesittelyt erilaisissa järjestöissä, työyhteisöissä, tapahtumissa ja tilaisuuksissa jne. (esim. eläkeläisjärjestöt, Marttayhdistykset, asukasyhdistykset, urheiluseurat, oppilaitokset, yritykset).
- Mainosten ja esitteiden sekä kokemustiedon levittäminen toiminnassa olevien kautta (aikuisystävät, opiskelijat, yhteistyökumppanit).
- Ajantasainen tiedotus yhteistyökumppaneille (esim. koulut, päiväkodit, neuvola, sosiaalitoimi, nuorisotoimi, seurakunta).
- Alueellinen yhteyshenkilökäytäntö (esim. koulut, päiväkodit, neuvola, seurakunta, nuorisotoimi).

- Yhteistyö ja tapaamiset jo vapaaehtoistyötä tekevien tai organisoivien yhteisöjen kanssa (esim. vapaaehtoistoiminnan keskus; eri järjestöt, kuten SPR, MLL; seurakunta ym.).
- Alueelliset yhteyshenkilöt ja heidän tiedotuskanavansa. (ks. Moilanen 2005.)

Tiedotus- ja julkisuustyötä on tehtävä jatkuvasti, vaikka toki on selvää, ettei sitä voi tehdä koko aikaa samalla intensiteetillä ja volyyymilla – ja toisaalta tiedotus on vain yksi pieni osa kokonaistoimintaa. Tiedotuksen sekä vapaaehtoisten ja perheiden rekrytoinnin kannalta mainoskampanjat, tietoisut, lehtijutut ym. on järkevä keskittää esimerkiksi pari kolme kertaa vuodessa toteutettaviksi. Kokemus osoittaa, että parhainta rekrytointiaikaa on alkusyksy ja -kevät. Nopeita ja tehokkaita tiedotuskanavia ovat esimerkiksi erilaiset sähköpostilistat ja sähköiset ilmoitustaulut. Toisaalta toiminnassa mukana olevien innostaminen tiedotus- ja rekrytointityöhön on usein parhain väylä tavoittaa asiasta kiinnostuneita. (ks. Moilanen 2005)

Hyväksi käytännöksi projektissa on havaittu *alueellinen yhteyshenkilökäytäntö*. Se on tarkoittanut sitä, että alueellisten lasten, nuorten ja perheiden kanssa toimivien ammattilaisten ja/tai järjestötoimijoiden keskuudesta on valittu muutamia avainhenkilöitä, jotka ovat toimineet välittömänä linkkinä projektiin päin. Yhteyshenkilöiltä lapset ja nuoret perheineen ovat voineet kysyä toimintaan liittyvistä asioista. He ovat usein olleet merkittävässä roolissa silloin, kun toimintaa on käynnistetty lasten ja perheiden kanssa – toimien eräänlaisina ”mainostajina” ja ”suosittelijoina”, joskus jopa konkreettisesti hankkeen työntekijän työparina alkutapaamisissa. (ks. Moilanen 2005.)

Tietyin väliajoin on myös hyvä järjestää aluefoorumeja tai vastaavia tilaisuuksia asuinalueen toimijoille, jotta saadaan esille mielipiteitä ja näkemyksiä toiminnasta lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskenteleviltä ammattilaisilta, alueen yhdistyksiltä ja muilta kansalaisverkostoilta. Näissä tilaisuuksissa voidaan hyödyntää esimerkiksi tulevaisuusverstaas-tyyppistä työskentelyä, Stakesin kehittämää Alueseula-menetelmää (ks. Arnkil & Eriksson 2002) tai ”kyselytuntia” (osallistujat voivat esittää työntekijälle niitä kysymyksiä, jotka heitä projektissa tai toiminnassa askarruttavat tai herättävät kiinnostusta). (Moilanen 2005.)

5.2.2 Vapaaehtoisten perehdytys ja haastattelut

Vapaaehtoisten rekrytointi on tehtävä huolellisesti. Ei riitä, että ihmiset ”herkistyvät” ja motivoituvat, vaan toimintaan tarvitaan myös sellaisia ihmisiä, jotka sitoutuvat aktiivisesti. Ei myöskään riitä, että löydetään aktiiviset

ihmiset tai ryhmät – heille tulee myös antaa valmiuksia toimia. Ilmapiiiri, jossa toimintaan, on äärimmäisen tärkeä. Toiminnan tulee tapahtua vapauden ilmapiirissä niin, että ihmisten itse on mahdollista koko ajan olla omien toimintatapojensa luoja. (Moilanen 2005.) Toisaalta erilaiset ryhmät ja ihmiset elävät toiminnassa erilaisia vaiheita: milloin ollaan aktiivisempia, milloin ”jäähdytellään”, milloin taas mennään jopa taaksepäin (vrt. Kurki 2001, 134–137 Moilasan 2005 mukaan).

Ennen vapaaehtoisten perehdytystä toimintaan on hyvä järjestää infotilaisuus, jossa jaetaan tietoa kyseessä olevasta vapaaehtoistoiminnasta ja sitä järjestävästä tahosta sekä tarjotaan osallistujille mahdollisuus esittää kysymyksiä. Vapaaehtoisten perehdytys ja ohjaus koostuu usein – oli kyseessä mikä tahansa toimintamuoto – monista vaiheista ja sitä voi kuvata paremminkin *jatkuvana prosessina* kuin selkeän alku- ja päätepisteen omaavana jaksosena. Projektissa huomattiin, että aikuisystävien perehdytysmallia on tarpeen muokata sitä mukaan, kun prosessista saadaan riittävästi kokemusta ja tietoa, jonka vain vapaaehtoiset voivat toiminnassa mukana oltuaan välittää. Projektissa aikuisystävien perehdytystä suunniteltiin ja toteutettiin yhdessä toiminnassa mukana olleiden aikuisystävien ja muutamien keskeisten alueellisten ja paikallisten yhteistyökumppaneiden kanssa. (ks. Moilanen 2005.)

Projektin kokemusten perusteella näyttää siltä, että aikuisystäväperehdytykseen on hyvä sisällyttää ainakin seuraavat *neljä kokoavaa teemaa*:

- Vapaaehtoistoiminnan periaatteet ja käytännöt; vapaaehtoisen vastuu, oikeudet ja rooli
- Lapsuus, nuoruus, aikuisuus; sukupolvien väliset suhteet; asuin- ja elinympäristön merkitys lapselle, nuorelle, aikuiselle
- Lastensuojelun periaatteet ja lapsilähtöinen toiminta; ennaltaehkäisevä lastensuojelu
- Toiminta lapsen ja nuoren kanssa: käytäntöjä ja kokemuksia.

Järkevää ja taloudellistakin on järjestää osa perehdytyksestä yhteistyökumppaneiden kanssa; esimerkiksi vapaaehtoistoiminnan periaatteet ja käytännöt vaikkapa paikallisen vapaaehtoistoiminnan keskuksen, SPR:n tai seurakunnan kanssa ja lastensuojeluun sekä lapsilähtöiseen toimintaan liittyvät aiheet lastensuojelujärjestön tai kunnan lastensuojelutyöntekijöiden kanssa. Yhteistyötä voi tehdä myös kansalais- ja työväenopistojen kanssa, jolloin perehdytyskurssi voidaan järjestää opiston kurssina heidän tiloissaan. Mahdollisuuksien mukaan perehdytys on hyvä järjestää sillä nimenomaisella asuinalueella, jolla projektissa mukana olevat lapset ja nuoret asuvat, esimerkiksi asukasta-

lolla, koululla tai siinä tilassa, jossa ryhmät aloittavat toimintansa. Näin ne aikuisystävät, jotka eivät itse kyseisellä alueella asu, saavat kosketuksen lasten ja nuorten jokapäiväiseen asuin- ja elinympäristöön sekä saavat mahdollisuuden tutustua ryhmän tulevaan kokoontumistilaan. Perehdytyksen jälkeen on tärkeä kerätä osallistujilta vaikkapa *kyselymuotoinen palaute*, joka on pohjana koulutuksen kehittämiseksi ja muokkaamiselle seuraavien kurssien osalta. (ks. Moilanen 2005.)

Aikuisystäväperehdytyksen tavoitteena on paneutua *sukupolvien välisen vuorovaikutuksen mahdollisuuksiin sekä haasteisiin tai ongelma-kohtiin*. Pyrkimyksenä on lisätä osallistujien ymmärrystä omista motiiveistaan, edellytyksistä ja mahdollisuuksista toiminnassa lasten ja nuorten kanssa, perehdyttää aikuisystävätoiminnan ideaan sekä antaa valmiuksia käytännön toimintaan lapsen tai nuoren kanssa. Välittävät sukupolvet -hankkeessa on huomattu, kuinka tärkeää on mahdollisuus *vuorovaikutukselliseen ja kokemukselliseen oppimiseen*. Vuorovaikutuksellisessa oppimisympäristössä voidaan tuoda esille, mitä muut osallistajat ajattelevat, mitä he tuntevat sekä millaisiin arvoihin ja asenteisiin he näkemyksenä pohjaavat. Vuorovaikutuksellisuuden avulla voidaan luoda mielekäs sosiaalinen ilmapiiri, joka puolestaan mahdollistaa vastavuoroisen työskentelyn. Toisaalta se edellyttää osallistujien sitoutumista yhteiseen prosessiin, mutta mahdollistaa samalla omakohtaisen suhteen syntymistä käsillä olevaan asiaan. (ks. Moilanen 2005.)

Kokemuksellisessa oppimisympäristössä ja -tavassa osallistujan *omat (elämän)kokemukset* nähdään keskeisenä oppimisresurssina. Osallistujan kokemuksilla ja elämyksillä on tärkeä rooli oppimisessa. Kouluttajan tai ohjaajan tehtävänä on ohjata osallistujien keskustelu- tai tehtäväryhmän toimintaa. Olennaista on, että tietoa saadaan ja sitä ”testataan” jatkuvasti osallistujan omien kokemusten kautta ja oppiminen perustuu omien kokemusten jakamiseen ja vuorovaikutukseen muiden osallistujien kanssa. (Kolb 1984, Tuomisto 1998, Aittola 1998 Moilasan 2005 mukaan.) Aikuisystävien perehdytyksessä voi käyttää kokemuksellisia menetelmiä esimerkiksi omaelämäkerrallista työskentelyä, ryhmäkeskusteluja ja eläytymisharjoituksia (esim. Kemppinen-Rouvinen & Kemppinen 2000, Peavy 2001, Absetz 1994, Linnossuo 1997, Hyppönen & Linnossuo 2002, Vilen ym. 2002 Moilasan 2005 mukaan). Perehdytyksen punaisen langan voi kutoa toiminnallisesta toteutuksesta ja *”lapsuuden muistelu”* ja *”oman elämän maistelu”* -teemoista. Projektin perehdytyksissä käytiin läpi omaa elämänhistoriaa lapsuudesta tähän päivään sekä pohdittiin lasten ja lapsuuksien ympäristöjä ennen ja nyt. Tärkeänä on pidetty oman lapsuuden merkittävien aikuisten ja heihin liittyvien muistojen, tilanteiden ja tunnelmien työstämistä. (ks. Moilanen 2005.)

Perehdytyksen jälkeen aikuisystäviksi haluavat vapaaehtoiset haastatellaan. Haastatteluissa selvitetään vapaaehtoisen elämäntilannetta ja historiaa, toimintaan lähtemisen motiiveja ja toiveita sekä mahdollisuuksia osallistua sitovaan ja säännölliseen vapaaehtoistoimintaan. Näkökulman monipuolistamiseksi haastatteluun voidaan pyytää toinen haastattelija. Haastattelut voidaan tehdä yhteistyössä alueen keskeisen yhteistyökumppanin kanssa.

Hankkeessa periaatteena oli, että toimintaan lähtevät aikuisystävät tarkistuttivat henkilötaustansa yhteistyössä paikallisen poliisiviranomaisen kanssa (väkivalta-, seksuaali- ja päihteisiin liittyvät rikokset). Käytäntöön päädyttiin Sukupolvet verkoksi -hankkeen (2002–2004) aikana. Voimassa oleva laki lasten ja nuorten parissa toimivien henkilöiden rikostaustojen tarkistamisesta ei ulotu toistaiseksi vapaaehtois- ja kansalaistoimintaan, mutta aikuisystävät ovat sitoutuneet tarkistuttamaan henkilötaustansa paikalliselta poliisiviranomaiselta poliisiasian tietojärjestelmässä olevat itseään koskevat asiakirjamerkinnät ja toimittamaan tiedot tämän jälkeen hankkeen työntekijälle. Hankkeen työntekijällä ei ollut lupaa säilyttää kyseisiä tietoja, vaan ne palautettiin välittömästi tarkistuksen jälkeen asianomaiselle. Hieman ongelmallista tässä käytännössä oli se, että otteesta kävivät ilmi muutkin kuin henki-, seksuaali- ja päihteisiin liittyvät rikokset (esim. liikennesrikkomukset) sekä henkilön itsensä mahdollisesti tekemät rikosilmoitukset (esim. varastettu lompakko). Käytäntöä tulisikin ehdottomasti jatkossa kehittää yhteistyössä poliisiviranomaisen kanssa. (ks. Moilanen 2005.)

5.2.3 Lasten ja perheiden alkutapaaminen ja haastattelut

Ennen aikuisystävätoiminnan aloittamista on tehtävä huolellista taustatyötä myös toimintaan hakeutuneiden lasten, nuorten ja heidän vanhempiansa kanssa. Lapsen tai nuoren ja perheen taustaan, elämäntilanteeseen, toiveisiin ja mahdollisuuksiin tulee perehtyä riittävästi: muutoin toisilleen sopivien lapsi-aikuis-parien yhteensovittaminen on entistä vaikeampaa. Lapsen vanhemman ensimmäisen yhteydenoton jälkeen on hyvä lähettää koko perheelle kirjeitse esitteitä toiminnasta ja sopia, että milloin asiaan palataan uudelleen. ”Kypsyttelyajan” jälkeen sovitaan aika alkutapaamiselle, johon osallistuvat kaikki osapuolet, joita asia koskettaa: lapsi, tämän vanhemmat ja vastaava työntekijä. (ks. Moilanen 2005.)

Alkutapaamisessa vastaava työntekijä haastattelee erikseen lapsen tai nuoren ja tämän vanhemmat kartoittaen heidän toimintaan liittyviä tarpeitaan ja toiveitaan. Samassa yhteydessä lasta ja tämän vanhempia pyydetään täyttämään alkutietolomakkeet (ks. liitteet 1 ja 2), joista on omat versionsa sekä lapselle tai nuorelle että vanhemmalle. Alkutapaamisten tavoitteena on tu-

tustua lapseen ja perheeseen, tehdä heille toimintaa edelleen tutuksi sekä antaa työntekijälle välineitä lapsi–aikuinen -parien yhteensovittamistyöhön. Alkutapaamisessa on ehdottomasti varmistettava, että lapsella tai nuorella itsellään on käsitys toiminnasta – mitä se tarkoittaa, mihin minä sitoudun, miksi toimintaa ollaan aloittamassa jne. – ja että hän on myös itse sen halukas aloittamaan. (ks. Moilanen 2005.)

5.2.4 Yhteensovittamistyö ja -tapaaminen

Vastuu lapsi–aikuinen-parien yhteensovittamisesta on toiminnasta vastaavalla työntekijällä, joka organisoii osapuolten ensimmäisen yhteisen tapaamisen, seuraa parien toimintaa keräämällä jatkuvaa palautetta sekä toimii yhteyshenkilönä koko prosessin ajan. Välittävät sukupolvet -hankkeessa havaittiin, että lapsi–aikuinen-parien yhteensovittamistyössä on hyvä kiinnittää huomiota luonnollisesti osapuolten omiin toiveisiin (lapsi tai nuori, aikuisystävä) esimerkiksi sukupuolesta tai iästä; osapuolten tarpeisiin ja mahdollisuuksiin (esim. tapaamistahti); asuinpaikkojen fyysiseen etäisyyteen (matkat ja niiden kulkeminen) sekä mahdollisiin yhteisiin kiinnostuksen kohteisiin tai harrastuksiin.

Kun vastaavalla työntekijällä on valmiina ehdotus toisilleen mahdollisesti sopivasta parista, hän esittelee sen kaikille osapuolille. Jos he hyväksyvät ehdotuksen, työntekijä organisoii osapuolten ensimmäisen yhteisen tapaamisen. Tapaamiset voidaan toteuttaa lasten ja heidän vanhempiansa kotona tai missä tahansa paikassa, mikä on osapuolille mielekäs (esim. työntekijän toimitilat). Tapaamiseen osallistuvat lapsi tai nuori vanhempineen, aikuisystävä sekä vastaava työntekijä eräänlaisena avustajana – jos osapuolet tämän hyväksyvät. Tapaamisessa sovitaan yhteisistä säännöistä ja käytännön asioista (mm. tapaamistahti, missä tavataan, vakuutukset jne.). Työntekijä kirjaa ja dokumentoi tapaamisessa sovitut asiat ”yhdessä sovittua” -sopimukseksi (ks. liite 4), jota voidaan myöhemmin tarvittaessa muuttaa tai päivittää. On tärkeää, että kaikki osapuolet – lapsi tai nuori, tämän vanhempi tai vanhemmat ja aikuisystävä – saavat sopimuksesta oman kappaleensa. (ks. Moilanen 2005.)

Pienryhmätoiminnan aloittaminen tapahtui hieman eri tavoilla riippuen alueellisten toimijoiden käytännöistä. Joillain paikkakunnilla lapset pienryhmiin tulivat pelkästään yleisen tiedotuksen kautta, jollain toisella yhteistyökumppani suositteli aikuisystävätoimintaa perheille oman harkintansa mukaan. Kokemus on osoittanut, että perheiden voi olla vaikea nähdä pienryhmätoiminnan eroa tavalliseen kerhotoimintaan ja perheiden sitouttaminen toimintaan on ollut haasteellista. Jos toiminnan onnistumisen mittarina pide-

tään lasten osallistumista ryhmiin, parhaat tulokset saavutettiin alueellisen työntekijän suosittelun kautta toimintaan mukaan tulleiden perheiden kanssa. Pienryhmätoiminnan suosittelemisen yhteydessä on erittäin tärkeää kertoa perheille tarkasti toiminnan periaatteista: että kyseessä on suljettu pienryhmä, jonka toimintaan tulee sitoutua. Oleellista sitoutumisen kannalta on myös vanhempien osallistuminen ensimmäiseen yhteiseen tapaamiseen.

Pienryhmätoiminnan aluksi pyrittiin järjestämään yhteinen tapaaminen aikuisystävälle, lapsille ja heidän vanhemmilleen. Tapaamisessa täytettiin yhdessä keskustellen alkutietolomakkeet, mikäli niitä ei ollut täytetty etukäteen. Käytännössä pienryhmätoimintaa oli hyvin harvoin edeltänyt samankaltainen yhteensovitus työ kuin paritoiminnan aloituksessa. Varsinkin alueellisen toiminnan alkuvaiheessa lapsia ja vapaaehtoisia oli mukana niin vähän, että kaikki toiminnasta kiinnostuneet, jotka kuuluivat alueella valittuun ensisijaiseen kohderyhmään, otettiin mukaan toimintaan. Joillain alueilla oli jopa työstä saada ryhmiä täyteen.

Kaikki pienryhmätoimintaan ja ryhmän yhteiseen alkutapaamiseen osallistumatta jättäneet vanhemmat eivät halunneet tavata projektin työntekijää tai yhteistä tapaamista ei onnistuttu sopimaan muista syistä (aikataulujen yhteensovittamisen vaikeus, työntekijän työaikaresurssin vähäisyys). Näille perheille postitettiin alkutietolomakkeet täytettäväksi, mukaan liitettiin myös palautuskuori postimerkkeineen. Työntekijän kokemuksen mukaan lomakkeiden palauttamattomuus ennustaa lapsen pienryhmätoiminnan lopettamista. Mitä aktiivisemmin vanhemmat osallistuvat pienryhmätoiminnan alussa, sitä paremmin koko perhe sitoutuu toimintaan.

Toiminnan joustavuus on pienryhmätoiminnan heikkous ja vahvuus. Toisaalta erilaisten toimintatapojen kokeileminen on osa toiminnan kehittämistä. Toisaalta myös alueellisten toimijoiden on pidettävä mielessä aikuisystävätoiminnan ero kerhotoimintaan. Erot ja toimintaan sitoutumisen tarve on tehtävä selväksi perheille toiminnasta tiedottamisen yhteydessä. Pienryhmätoiminnan kehittämisessä on syytä harkita tarkemman yhteensovitus työ tai *kohdennetun* toiminnan käyttöönottamista. Haasteena on sellaisen vapaaehtois- ja perhemäärän löytäminen erityisesti pienissä kunnissa, että yhteensovitus työllä on merkitystä ja se on mielekästä. Toisaalta on pohdittava, miten tiukasti tietyille ryhmälle kohdennetussa toiminnassa toteutuu aikuisystävätoiminnassa keskeinen avoimuuden periaate.

Pienryhmätoiminnan aloituksessa osoittautui hyväksi tavaksi samankaltaisen ”yhdessä sovittua” -sopimuksen laatiminen kuin paritoiminnassakin. Projektin työntekijä kirjasi yhteisen keskustelun perustella ryhmän tapaamispa-

kan, ajankohdan, ryhmän jäsenet ja tärkeät yhteystiedot. Jokaiselle pienryhmän jäsenelle lähetettiin oma kopio asiakirjasta.

Toiminnan aikana työntekijä piti yhteyttä perheisiin kirjeitse ja puhelimitse. Lisäksi pienryhmissä pyrittiin järjestämään lasten perheiden yhteisiä tapaamisia. Projektin työntekijä osallistui näihin tapaamisiin mahdollisuuksien mukaan. Perheiden ja aikuisystävien yhteiset tapaamiset toimivat myös ns. päivityspalaverina, joiden yhteydessä tarkastettiin yhteisiä pelisääntöjä ja sopimuksia. Yhteisen tapaamisen jälkeen työntekijä lähetti kirjeen, jossa oli lyhyt yhteenveto ja kiitokset tapaamisesta kaikille pienryhmässä mukana oleville perheille.

5.2.5 Lapsi/nuori-aikuisparien ja pienryhmätoiminnan tukeminen ja ohjaus

Projektin työntekijä vastaa lapsi/nuori-aikuisparien ja pienryhmien toiminnan tukemisesta ja ohjauksesta. Käytännössä lapset ja aikuisystävät toimivat keskenään itsenäisesti, mutta tarvittaessa he saavat tukea ja ohjausta hankkeen työntekijältä. Näitä tilanteita voivat olla esimerkiksi toiminnassa syntyvät ongelmat ja ristiriidat, joiden ratkaisemiseksi tarvitaan työntekijää. Näissä tilanteissa projektin työntekijä keskustelelee kaikkien osapuolien kanssa ja järjestää tarvittaessa päivityspalaverin (ks. alla). Pienryhmätoiminnassa projektin työntekijä voi toimia ns. yhdyshenkilönä aikuisystävien ja perheiden välillä. Esimerkiksi tilanteessa, jossa ryhmän aikuisystävistä osa on sairastunut, työntekijä tiedottaa tapaamisajankohtien muuttumisesta perheille. Projektin työntekijä voi myös välittää informaatiota ajankohtaisista tapahtumista yms. aikuisystävälle, jota he voivat hyödyntää suunnitellessaan toimintaa lasten ja nuorten kanssa.

5.2.6 Vapaaehtoisten tukeminen ja ohjaus

Välittävät sukupolvet -hankkeessa aikuisystävälle järjestettiin säännöllisin väliajoin ryhmäohjaustapaamisia, jotka ovat samalla olleet mahdollisuuksia tavata ja saada tukea vertaisilta. Projektin työntekijä ja/tai alueellisen avaintoimija järjesti puitteet tapaamisille ja toimi niissä ohjaajana. Ohjaustapaamisissa käytettiin sekä keskustelullisia että toiminnallisia menetelmiä kokemusten ja ajatusten läpikäymiseksi. Tapaamisia järjestettiin keskimäärin kahden kuukauden välein – riippuen vapaaehtoisten toiveista ja tarpeista. Aikuisystäviä ei varsinaisesti veloitettu osallistumaan ryhmäohjaustapaamisiin, vaikkakin niihin osallistumista suositeltiin. Joillakin kerroilla osallistujia olikin vain viisi tai kuusi, ja toisilla kerroilla taas lähemmäs parikymmentä.

”Pakkojen” ja velvoitteiden asettamista on joka tapauksessa vapaaehtoisuustoiminnassa pohdittava aina tarkoin (Moilanen 2005).

Aikuisystävien vertaisryhmällä on ainakin alkuvaiheessa hyvä olla oma ohjaaja, joka huolehtii sekä käytännön edellytyksistä että kantaa vastuun tapaamisten turvallisesta ohjaamisesta. Ryhmän ohjaajan tärkein tehtävä on auttaa ryhmää tunnistamaan ja käsittelemään toiminnassa esiin nousseita prosesseja ja ristiriitoja. Myöhemmässä vaiheessa ryhmäkokonaisuus voi toimia myös itseohjautuvasti eli kollektiivisesti itseään ohjaten, ilman yksittäistä henkilöitynyttä ohjaajaa tai siten, että yksi tai useampia vertaisryhmän jäsen(iä) nimetään ohjauksen päävastuulliseksi. (Moilanen 2005.)

Työnohjauksen avulla voidaan löytää uusia tapoja tukea vapaaehtoisia ja vahvistaa heidän identiteettiä. Tärkeää on myös vapauttaa vapaaehtoinen siitä ajatuksesta, että hänen on löydettävä ratkaisu ihmisen ongelmiin. Myös itsetuntemus ja itsetutkiskelu ovat asioita, joita kohti vapaaehtoisia kannattaa tukea ja kannustaa jatkuvasti. (Lahtinen 2003, 31 Moilasan 2005 mukaan.) Vapaaehtoisten ryhmä(työn)ohjauksessa tulisi pyrkiä ohjaajan ja osallistujien väliseen tasavertaiseen oppimissuhteeseen (vrt. Lahtinen 2003, 58 Moilasan 2005 mukaan). Ohjaajan vastuulla on ryhmän toimintapuitteista (esim. tila, aikataulu) ja rakenteesta huolehtiminen. Hyvä (työn)ohjaaja osaa kuunnella ja arvioida avoimesti sekä toimii luovasti ja pystyy jäsentämään sekavaakin tilannetta. Hän uskaltaa puuttua myös vaikeisiin asioihin, kuten arvoihin tai asenteisiin liittyviin kysymyksiin. On myös huomattava, että ryhmä on dynaaminen, jatkuvasti muuttuva kokonaisuus. Tämän vuoksi ryhmän tapahtumien kulkua ei voida ennustaa niistä lähtökohdista, jotka prosessin alkuvaiheessa vallitsevat (Jauhiainen & Eskola 1994, 32 Moilasan 2005 mukaan).

Hankkeessa kerättiin aikuisystävien palautetta ja kokemuksia *haastatteluin ja pienimuotoisin kyselyin* (ks. luku 6.2). Toiminnan tarkoituksenmukaisuuden ja kehittämiskohtien arvioimiseksi on tärkeää, että vapaaehtoisilta kerätään systemaattisesti palautetta; varsin helposti ja nopeasti toteutettavia tapoja ovat esimerkiksi sähköpostikyselyt ja ohjaustapaamisissa kerätyt kirjalliset palautteet. Näillä keinoin voidaan saada esille sekä aikuisystävien havaintoja ja henkilökohtaisia kokemuksia toiminnasta että luoda kokemusten esille tuomiseen avointa kommunikaatioväylää. (Moilanen 2005.) Ryhmän ohjaajan tulisikin pyrkiä siihen, että palautetta annetaan jatkuvasti ja siten, että myös koko ryhmä pohtii yhdessä, mikä toiminnassa tapahtuneessa on sellaista, että se vaikuttaa mukana olevien suhteisiin ja koko toiminnan luonteeseen (vrt. Jauhiainen & Eskola 1994, 157–158 Moilasan 2005 mukaan).

Hankkeen kokemusten perusteella näyttää siltä, että kaksi yleisintä asiaa, jotka ovat aikuisystävien toiminnassa askarruttaneet, ovat *kulukorvaukset* ja *tapaamistahdin sovittaminen* omien menojen ja elämäntilanteen mukaan. Nämä samat asiat ovat nousseet esiin myös Sukupolvet verkoksi -pilottihankkeessa kerätyn palautteen perusteella (ks. Moilanen 2005). Kulukorvauksissa on usein askarruttanut se, kuinka paljon korvausta voi ylipäättään käyttää: voiko esimerkiksi jossakin kuussa menoja kertyä reilummin, jos toisessa kuussa menot ovat huomattavasti vähäisempiä. Harrastuksista vaikkapa laskettelu tai ratsastus kun ovat kertakäynnilläkin iso menoerä. (ks. Moilanen 2005.)

Tapaamistahdin sovittaminen omiin aikatauluihin on ollut suurin aikuisystäviä askarruttaneista asioista. Monet ovat esimerkiksi kokeneet, että lapsen tai tämän vanhemman odotukset tapaamisten määrästä ovat kasvaneet suuremmiksi kuin mihin itse on pystynyt sitoutumaan. Keskustelu ja asian reilusti esille ottaminen näyttää kuitenkin olevan parhain tapa käsitellä asiaa yhdessä lapsen ja tämän vanhemman kanssa. Muutamien aikuisystävien kohdalla toiminta on keskeytynyt joiksikin kuukausiksi esimerkiksi työharjoittelun tai kesätyöpaikan vuoksi. (ks. Moilanen 2005.)

On tärkeää, että aikuisystävällä on tieto ja varmuus siitä, että kaikista toimintaan liittyvistä asioista voi ja saa keskustella vastaavan työntekijän kanssa. Työntekijän on myös aktiivisesti huolehdittava siitä, että vapaaehtoiset saavat työlleen tarvittavan ja riittävän tuen. Jotta työntekijä pysyisi ajan tasalla toiminnan sujumisesta, on välttämätöntä *pitää säännöllisesti yhteyttä aikuisystävään, lapseen tai nuoreen ja tämän vanhempiin*. Yhteydenpito voi tapahtua sähköpostilla, puhelimitse tai kirjeitse; projektissa hyväksi ja tehokkaiksi yhteydenpitotavoiksi on havaittu sekä sähköpostikirjeet (aikuisystävät) että puolistrukturoidut palautekirjeet (lapset ja nuoret perheineen). Työntekijän eräänlaisena ohjenuorana voi pitää, että noin kerran kuussa olisi hyvä olla yhteydessä joko aikuisystävään tai perheeseen. (ks. Moilanen 2005.) Käytännössä yhteyttä välittävät sukupolvet -hankkeen loppuvaiheessa yhteyttä pidettiin hieman harvemmin, sillä kahden hankekoordinaattorin aikaresurssit eivät riittäneet kovin aktiiviseen yhteydenpitoon suuren osallistujamäärän kanssa.

Projektissa havaittiin, että vapaaehtoistoiminnan tukemiseksi on erittäin tärkeää, että aikuisystävillä on mahdollisuus saada *kohtuullisia kulukorvauksia* toiminnasta aiheutuneista menoista, esimerkiksi matkakuluista (bussiliput tai kilometrikorvaukset), uimahalli- tai elokuvalipuista, askartelu-, leivonta- ym. tarvikkeista jne. Kohtuullinen korvaus toiminnasta aiheutuneista menoista ei syö ”palkattomuuden periaatetta” vapaaehtoistoiminnasta. Korvaus on pikemminkin tunnustus vapaaehtoiselle siitä, että työ, mitä hän tekee tai toiminta, mihin hän osallistuu, on arvostettua ja merkittävää. Vapaaehtois-

toiminnan ei myöskään pitäisi olla poissuljettu vaihtoehto pienituloisille; pienetkin matkakulut ja toimintamenot voivat olla merkittävä lovi esimerkiksi opiskelijoiden kukkarossa. Toisaalta projektissa huomattiin myös, että perheiden taloudellinen tilanne voi olla varsin tiukka, ja mihinkään ”ylimääräiseen” ei välttämättä ole varaa. (ks. Moilanen 2005.)

Projektissa kulukorvauksiin sisällytettiin kummankin osapuolen matkakulut ja toimintamenot. Aikuisystävät maksoivat kaikki toiminnasta aiheutuneet menot ensiksi sekä itsensä että lapsen tai nuoren osalta, ja laskuttivat menot erillisellä kulukorvauslomakkeella todellisten menojen ja maksutositteiden mukaan (ks. liite 5 Aikuisystävän kulukorvauslomake). Opiskelijoiden vetämien pienryhmien kohdalla edellä mainitusta käytännöstä poikettiin, sillä toisen asteen opiskelijoiden taloudellinen tilanne ei olisi antanut periksi hankkia riittävästi materiaalia usean henkilön askartelu- tai leipomistarvikkeisiin. Näiden ryhmien kohdalla projektityöntekijä teki tarpeelliset hankinnat. Kuluja on järkevämpi tarkastella vuosittaisena kokonaisuutena kuin asettaa ehdottomia kuukausikatkoja; joinakin kuukausina menoja voi olla vähemmän, joinakin kuukausina enemmän, riippuen esimerkiksi siitä, mitä yhdessä on tehty ja kuinka usein on ylipäättään tavattu. (ks. Moilanen 2005.)

Aikuisystävien tukemisessa tärkeä elementti on mahdollisuus säännölliseen *jatko- ja täydennysperehdytykseen tai -koulutukseen*, jota kannattaa järjestää yhteistyössä esimerkiksi paikallisen vapaaehtoistoiminnan keskuksen, seurakunnan tai lastensuojelujärjestön kanssa. Jatkoperehdytystä on hyvä järjestää esimerkiksi kerran tai kaksi vuodessa, aikuisystävien tarpeen ja toivomusten mukaan. Olennaisia ovat myös aikuisystävälle järjestetyt virkistäytymispäivät tai -tilaisuudet, esimerkiksi saunaillat, elokuva- tai teatteri-illat, retket, illanistujaiset ym. Niiden avulla voidaan vahvistaa vapaaehtoisten luottamusta siihen, että he ovat osallisina tärkeässä ja arvokkaassa asiassa, ja heidän pannotaan pidetään merkityksellisenä. Päävastuu jatko- ja täydennysperehdytyksen ja virkistäytymistilaisuuksien järjestämisestä on toimintaa koordinoivalla työntekijällä. (ks. Moilanen 2005.)

Lapsi-aikuisystävä-suhteissa, kuten missä tahansa ihmissuhteissa, muutokset ovat mahdollisia; elämäntilanteet ja -tapahtumat vaihtelevat, eikä ongelmakohdilta voida aina välttyä. On myös luonnollista, että lapsi-aikuisystävä-suhteessa kohdataan väärinymmärryksiä tai vaikeampia vaiheita. Jotta hankauskohdista päästäisiin eteenpäin, vastaavan työntekijän tulisi omalla esimerkillään ja aloitteillaan osoittaa, että vaikeistakin asioista voi ja pitää puhua. Mitä matalammaksi puheeksi ottamisen kynnyksessä yleensä ottaen muodostuu, sitä paremmin voidaan ajoissa tarttua epäselvyyksiä tai väärinymmärryksiä aiheuttaneisiin asioihin. (ks. Moilanen 2005.)

5.2.7 Päivitys- ja lopetuspalaverit

Jos lapsen tai nuoren tai aikuisystävän elämään tulee jokin isompi, radikaali muutos tai jompikumpi osapuolista haluaa muutosta toimintaan, on hyvä järjestää mahdollisimman pian yhteinen *päivityspalaveri*. Tämä tapaaminen voidaan järjestää perheen kotona, projektin työntekijän toimitiloissa tai josakin yhdessä sovitussa paikassa. Tärkeintä on, että kaikki osapuolet, lapsi tai nuori vanhempineen ja aikuisystävä ovat tapaamisessa läsnä ja kaikilla on etukäteen tieto siitä, minkä asian tiimoilta on yhteen kokoontunut. Päivityspalaveria voi edeltää esimerkiksi jommankumman osapuolen toiveet tapaamistahdin muutoksesta tai lapsi-aikuisystävä-suhteessa esiin nousseiden ongelmien tai ristiriitojen yhteinen käsittely. Projektin työntekijä toimii tapaamisessa keskustelun virittäjänä, ohjaajana sekä yhteenvedon ja johtopäätösten kokoajana ja kirjaajana.

Jos toiminnassa tulee eteen tilanne, jossa esimerkiksi aikuisystävän elämäntilanne vaatii omien resurssien uudelleen arviointia ja jopa mahdollisesti toiminnan keskeyttämistä, on hyvä pohtia ja tarkastella seuraavia vaihtoehtoja: onko esimerkiksi mahdollista joko selkeästi harventaa tapaamistahtia ja tihentää sitä uudelleen sitten, kun tilanne on suotuisampi tai pitää toiminnassa taukoa jokin tietty, määrätty aika. Vai voidaanko aikuisystävälle etsiä "sijainen" tietyksi määräajaksi – luonnollisesti vain silloin, jos tämä on hyvä vaihtoehto myös lapsen tai nuoren mielestä – ja jatkaa toimintaa uudelleen sitten, kun se on aikuisystävälle mahdollista. (ks. Moilanen 2005.)

Joskus parhain vaihtoehto kaikkia osapuolia ajatellen on toiminnan päättäminen ja mahdollisesti uuden aikuisystävän etsiminen lapselle tai nuorelle. Toiminta saattaa päättyä myös siinä tapauksessa, että osapuolilta toivottu vuoden sitoutuminen tulee täyteen. Jos toiminta päätetään lopettaa, olisi hyvä saada järjestetyksi vielä yhteinen päätöstapaaminen /lopetuspalaveri. On hyvä tarjota kaikille osapuolille mahdollisuutta yhteiseen päivityspalaveriin vaikkapa kerran tai kaksi vuodessa, vaikka lapsi-aikuisystävä-suhteissa ei nousisikaan esille mitään nimettyjä ongelmia tai ristiriitoja. Ja vaikka toive tapaamisesta tulisi vain yhdeltä osapuolelta, vaikkapa lapselta tai nuorelta itseltään, on tärkeää koettaa järjestää tapaaminen niin pian kuin mahdollista. (ks. Moilanen 2005.)

5.2.8 Yhteiset toimintapäivät, tapahtumat ja retket

Välittävät sukupolvet -hankkeessa huomattiin, että osallistujien *suurryhmätoiminta eli toimintapäivät, retket ja tapahtumat* täydentävät pareittain ja pienryhmissä toteutettavaa aikuisystävätoimintaa – ja ovat olennaisia toiminnan

kokonaisuuden kannalta. Tapahtumien ja toimintapäivien tavoitteena oli vahvistaa lapsen tai nuoren ja aikuisystävän suhdetta, edesauttaa perheiden ja aikuisystävien tutustumista sekä ylipäänsä tukea osallistujien keskinäistä verkostoitumista. Tapahtumien ja toimintapäivien toteuttamiseen sopii hyvin toiminnallinen lähestymistapa (esim. Vilen ym. 2002) ja teemoja voivat olla esimerkiksi kädentaidot, luonto, kansainvälisyys, vuodenaajat ja juhlat, luova ilmaisu. (ks. Moilanen 2005.)

Toimintapäivien, tapahtumien ja retkien teemat ja toimintamuodot on suunniteltava siten, että niissä on aina jotain sellaista, joka sopii osallistujille ”vauvasta vaariin”. Osa päivän tai tapahtuman ohjelmasta voidaan eriyttää niin, että osallistujilla on mahdollisuus valita toimintaa mielenkiintonsa mukaan. Toisaalta tärkeää on myös se, että ohjelmassa on jotain sellaista, johon kaikki voisivat osallistua samanaikaisesti, esimerkiksi leikit ja pelit, erilaiset luovat toiminnot jne. Hankkeessa havaittiin, että esimerkiksi 40–50 ihmisen kanssa toimittaessa on järkevää jakaa joukko ainakin osaksi päivää kahteen tai jopa kolmeen pienempään ryhmään. (ks. Moilanen 2005.) Esimerkkinä on ohjelma projektissa toteutetusta ”Taitopäivästä” liitteessä 6.

Toimintapäivien, retkien ja tapahtumien suunnitteluun, järjestelyihin, koordinointiin ja toteutukseen tarvitaan projektin työntekijän panosta. Panosta tarvitaan muun muassa budjetin suunnitteluun ja hallintaan, käytännön järjestelyihin sekä toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Budjetoinnissa on otettava huomioon mahdollisesta tilojen vuokrauksesta, kuljetuksista, ruokailuista, tarvikkeista ym. aiheutuvat menot. Päävastuu yhteisten tapahtumien ja päivien järjestämisestä on projektin työntekijällä, mutta suunnitteluun ja toteutukseen kannattaa etsiä resursseja ja yhteistyöpanosta projektin osallistujilta, yhteistyökumppaneilta (esimerkiksi tilojen tai työntekijäresurssien osalta) ja sosiaali-, kulttuuri tai liikunta-alan opiskelijoista. (ks. Moilanen 2005.)

Suurryhmätoiminnan suunnittelu ja toteutus on haasteellista; haasteita – mutta toisaalta myös voimavaroja – asettavat esimerkiksi osallistujien erikäisyys, osallistumisen epätasaisuus sekä riski yksilöllisten tarpeiden hukkimiseen. Toimintapäivät ja tapahtumat on hyvä mitoittaa noin viidestä seitsemään tuntiin kestäviksi rupeamiksi, jolloin pienimmätkin jaksavat olla alusta loppuun saakka mukana. Päivien ja tapahtumien suunnittelussa kannattaa perehtyä erilaisiin ryhmätyön menetelmiin ja ryhmätoiminnan jäsentämistapoihin, jotta voidaan paremmin ymmärtää ja ohjata toisiinsa nivoutuvia yksilö- ja ryhmäprosesseja. Päivän kulku on järkevä konkreettisesti jakaa selkeisiin jaksoihin sekä havainnoida ja ennakoida ryhmässä ja sen toiminnassa tapahtuvia muutoksia. (esim. Niemistö 2000, Vilen ym. 2002, Jauhiainen & Eskola 1994 Moilasan 2005 mukaan.)

On tärkeä pohtia tapoja, joilla osallistujia saadaan innostettua ottamaan osaa yhteisiin tapahtumiin. Tiedämme, että usein yksi positiivinen kokemus mukana olemisesta riittää; jatkossa mukaan lähteminen on ison askeleen verran helpompaa. Tämänkaltaisessa toiminnassa innostamisessa voi ja kannattaa hyödyntää aikuisystävien panosta: he voivat toimia eräänlaisina välittäjinä lapsiin ja perheisiin päin – ja jopa konkreettisesti sopia perheen kanssa yhteisestä lähdöstä tapahtumaan tai retkelle. Innostusta voi lisätä myös se, jos aikuisystävillä ja perheillä tarjotaan silloin tällöin mahdollisuutta pyytää halutessaan mukaan tapahtumaan tai toimintapäivään joku läheinen ystävä tai muu henkilö. Yksi tapahtumien, toimintapäivien ja retkien onnistumisen ehto on, että lapsilla, nuorilla ja heidän vanhemmillaan sekä aikuisystävillä on mahdollisuus osallistua suunnitteluun ja antaa palautetta. (Moilanen 2005.) Osallistumisen ei tulisi olla vain mukana olemista, vaan jakamista ja oman panoksen antamista yhteistoimintaan (vrt. Jauhiainen & Eskola 1994, 75 Moilasan 2005 mukaan). Projektissa tehokkaaksi ja tuotteliaaksi tavaksi kerätä palautetta ja toiveita ovat osoittautuneet perheille suunnatut *puoli-strukturoidut palautekirjeet*, joista on malli liitteessä 7. Aikuisystävien kanssa tapahtumia ja toimintapäiviä suunniteltiin ohjaustapaamisten yhteydessä sekä keräämällä mielipiteitä sähköpostitse ja pienin kyselyin. (ks. Moilanen 2005.)

5.2.9 Säännöllinen palautteen kerääminen ja hyödyntäminen

Säännöllinen palautteen kerääminen ja palautteen hyödyntäminen toiminnan kehittämisessä on jatkuva osa aikuisystävätoimintaa. Välittävät sukupolvet -hankkeessa kerättiin palautetta vuosien 2005–2007 aikana toimintaan osallistuneilta lapsilta, nuorilta ja heidän vanhemmiltaan sekä aikuisystäviltä. Lisäksi hankkeeseen osallistuneille yhteistyökumppaneille toteutettiin kaksi laajaa kyselyä. (ks. luku 6.2.) Toimintaa kehitettiin kerätyn palautteen pohjalta vastaamaan lasten, nuorten ja perheiden sekä aikuisystävien tarpeita. Palaute toimi myös monitoimijuusmallin kehittämisen välineenä.

5.3 Monitoimijuusmalli

Hankkeessa tuotettiin uusia alueellisia yhteistyömalleja koulujen, päiväkotien, lastensuojelun, kansalais-, lastensuojelu- ja nuorisojärjestöjen, vapaaehtoistoimijoiden sekä lasten vanhempien välille. Hanketta suunniteltiin ja kehitettiin hyödyntäen monitoimijamallia, johon osallistui laaja ja monialainen yhteistyöverkosto hankepaikkakunnilla ja laajemminkin Keski-Suomessa. Projektin työntekijöiden ohella hankkeen etenemisestä vastasi seitsemän alueellista tai paikallista työryhmää ja yksi tai useampi avaintoimi-

ja (ks. luku 3.2). Toiminnan toteuttamisessa keskeistä oli yhteistyö alueellisten ja/tai paikallisten kansalaisverkostojen ja vapaaehtoistoimijoiden kanssa. Toimintaa kehitettiin yhdessä myös lasten, nuorten ja heidän perheidensä sekä aikuisystävien kanssa ja heiltä saadun palautteen avulla.

Monitoimijuusmalli on ollut joustava tapa organisoida toimintaa eri hankepaikkakunnilla. Yhteistyöverkosto ja monitoimijuusmalli rakentui ja muotoutui kullakin hankepaikkakunnalla alueen keskeisten toimijoiden ja verkostojen yhteistyöllä. Toiminnan organisoimiselle oli erilaisia kunta-, alue tai järjestökohtaisia tapoja ja vastuun jakamista alueellisten tarpeiden, olosuhteiden ja intressien pohjalta. Projektin työntekijät perehdyttivät osallistujat aikuisystävätoiminnan ja sukupolvityön ideaan ja lähtökohtiin sekä ohjasivat ja tukivat sitä työtä, jolla aikuisystävätoiminnan malleja kehitettiin hankepaikkakunnilla ja -alueilla.

5.4 Tiedontuotanto aikuisystävätoiminnasta ja opetukselliset toimintamallit

Hankkeen kautta on lisätty sukupolvien välisen toiminnan ehtoihin, mahdollisuuksiin ja saavutettuihin tuloksiin liittyvää tietoa. Sukupolvien välisestä mentoroinnin mallista on raportoitu paikallisesti, alueellisesti sekä valtakunnallisesti. Malli on saanut myös kansainvälistä näkyvyyttä: Sukupolvet verkoksi -hanke on ollut mukana Eagle -projektissa⁶. Tavoitteena on ollut, että toiminnot ovat toistettavissa alue- ja kulttuurirajojen ylitse, jonka saavuttamiseksi hankkeen etenemisestä on raportoitu julkaisujen tai esitelmien muodossa. Tavoitteena on ollut uuden ajattelun ja toimintamallien tunnetuksi tekeminen ja vakiinnuttaminen. Hankkeesta on raportoitu seuraavissa lehdissä:

- Huhtis (Huhtasuon ja Kangasvuoren aluelehti)
- Jyväskylän ylioppilaslehti
- Keskisuomalainen
- Koillis-Häme
- Kotiseudun Sanomat (Pihtiputaan paikallislehti)

⁶ Sukupolvet verkoksi -hanke on ollut osana Eagle -projektia (European Approaches to Inter-Generational Lifelong Learning) Teknillisen korkeakoulun Euroopan Unionin -hankkeen Suomen maaraportissa. Maaraportit ovat julkaistu vuonna 2007 ja ovat saatavilla www.eagle-project.eu → practice showcase → Finland → Promoting Networking Among Generations – project.

- Kukkulan Kaiku (Keltinmäen, Myllyjärven ja Mäyrämäen aluelehti)
- Pikkukaupunkilainen (Äänekoski)
- Sampo (Saarijärven paikallislehti)
- Sisä-Suomen lehti (Ääneseudun paikallislehti)
- Suur-Keuruu
- Suur-Jyväskylän lehti
- Viitasaaren Sanomat
- Viitasaaren seutu

Hankkeessa tuotettiin aikuisystävätoiminnasta kertova dokumentti ”En ole enää niin yksinäinen” maaliskuussa 2007 (liite 8 CD-tallenne). Dokumentissa hankkeeseen osallistuva lapsi ja hänen isänsä kertovat kokemuksiaan toiminnasta. Valmistumisen jälkeen dokumenttia käytettiin säännöllisesti vapaaehtoisten perehdytyksessä: se on toiminut konkreettisenä esimerkkinä siitä, mitä toiminta on käytännössä. Dokumentti esitettiin myös Ehkäisevä työ lasten, nuorten ja perheiden kanssa -verstaassa 8.2.2007 Jyväskylässä.

Merkittävä osa projektin tiedontuotannosta tapahtui opiskelijoiden projekti- ja opinnäytetöinä, joiden perustaksi kerättiin arviointiaineistoa säännöllisin väliajoin (ks. 6.1). Hankkeen yksi keskeinen tuotos on liittynyt ammattikäytäntöjen ja opetuksellisten käytäntöjen kehittämiseen ja se konkretisoitui yhteistoiminnassa kohderyhmän ammattilaisten ja oppilaitosten sekä opiskelijoiden kanssa. Oppilaitosyhteistyöllä on ollut sekä ohjauksellinen että opetuksellinen merkitys: sen kautta vapaaehtoistyö on levinnyt maakuntaan ja toimintamalli – ammattilaisten, järjestöjen ja vapaaehtoisten väliset yhteistyömuodot – on siirrettävissä osaksi tulevien ammattilaisten työtä ja työikäntäntöjä.

Vuonna 2007 hankkeessa selvitettiin informaatio- ja verkkoteknologian hyödyntämisen mahdollisuuksia vapaaehtoisten perehdytyksessä ja ohjauksessa. Tämän pohjalta hankkeelle tuotettiin oma internetsivusto (peda.net/veraja/sukupolvet). Välittävät sukupolvet -hankkeen internetsivustolle luotiin osiot sekä aikuisystävälle että kouluttajille. Verkkosivustoa hyödynnettiin vapaaehtoisten perehdytyksessä ja vapaaehtoisille tarkoitettu keskustelupalsta luotiin tukemaan heidän ohjaustaan. Koulutusosio suunnattiin palvelemaan kouluttajia ja sen avulla pyrittiin toimintamallin levittämiseen laajemminkin.

5.4.1 Opas ehkäisevän lastensuojelun vapaaehtoistoiminnan koulutukseen

Välittävät sukupolvet -hankkeessa tehdyn työn pohjalta toteutettiin käytännönläheinen opas, jonka tarkoituksena on toimia jatkossa yhtenä aikuisystävätoiminnan työvälineenä (Moilanen, Johanna & Väisänen, Mia (2007) Opas ehkäisevän lastensuojelun vapaaehtoistoiminnan koulutukseen – esimerkkinä aikuisystävätoiminta. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskusten raportteja. Tulossa 2008). Tuotettu opaskirja esittelee suomalaisiin olosuhteisiin sopivia ja Keski-Suomessa kokeiltuja sukupolvityön malleja, jotka soveltuvat ehkäisevään lastensuojeluun ja yhteisötyöhön.

6 TOIMINNAN ARVIOINTI

6.1 Prosessiarviointi

6.1.1 Lähtökohdat

Ehkäisevien työmuotojen arviointia on toimialasta riippumatta pidetty usein hankalana työn ”arvon” ja vaikutusten vaikean mitattavuuden vuoksi – vaikka yhtäältä onnistuneimmillaan ehkäisevän työn arvo voi olla sekä inhimillisesti että taloudellisesti valtavan suuri (esim. lasten huostaanottojen välttäminen ehkäisevän työn avulla). Ehkäisevien (lastensuojelun) työmuotojen luominen on tänä päivänä erittäin tärkeä kehittämisalue, sekä käytäntöjen uudistamisen että niiden kriittisen arvioinnin näkökulmasta. Ehkäisevää työtä ja hyvinvoinnin edistämistä painotetaan vahvasti valtakunnallisesti ja alueellisesti eri strategioissa, mutta toisaalta tiedetään, ettei ehkäisevään työhön ole riittävästi resursseja. Painopiste on edelleen usein korjaavassa työssä. (ks. myös Sosiaalibarometri 2007.)

Arviointi ja erityisesti vaikuttavuuden arviointi on olennainen osa ammatillista käytäntöä. Yhdenlainen näkökulma arviointiin on prosessiarviointi, joka peilaa, kirkastaa ja parantaa toiminnalle asetettuja tavoitteita; sen päätaavoite on toiminnan jatkuva parantaminen. Prosessiarvioinnin peruslähtökohtana on tarkastella toimintaa, jonka kautta (projektin) pyrkimyksiä tai tavoitteita toteutetaan. Sen tehtävä on tuoda esille projektin toteuttamisessa käytetty toimintatapa sekä prosessin luonne: milloin ja millaisia taitekohtia on ollut, kuinka ongelmatilanteita on ratkaistu ja millaisia innovaatioita on tehty. Se perustuu vahvasti tekijänsä itsearviointiin ja oppimiskokemuksien peilaamiseen. Tärkeää on myös tunnistaa projektin toteuttamisen kannalta kaikkein kriittisimmät osatekijät. Nämä ovat samalla myös niitä kohtia, joihin arviointitiedon kerääminen tulee kohdistaa. (Kurki 2001, 150, Seppänen-Järvelä 2003, 3, ks. myös Rousu & Holma 2004a, 24–41 Moilasan 2005 mukaan.)

Arviointi on erityisen olennaista hankkeissa, joissa luodaan uutta, esimerkiksi etsitään uutta työkäytäntöä tai palvelukonseptia (Seppänen-Järvelä 2003, 10 Moilasan 2005 mukaan). Tällaisissa ”innovaatioprojekteissa” tavoitteet ja toteuttamisstrategia ovat usein suhteellisen löyhiä: uutta toimintamallia etsitään kokeillen ja muokaten. Ilman toteuttamisprosessin arviointia ja seuraamista olisi hankala tuoda esiin, kuinka innovaatio syntyi ja kuinka se voidaan viedä käytäntöön. (Moilanen 2005.)

Prosessiarvioinnin periaatteet tulevat monissa kohdin lähelle toimintatutkimustyyppistä kehittämistyötä, jossa olennaista on toimintatapojen tarkistaminen ja muuttaminen tarvittaessa käytännöstä tulevan palautteen perustalta. Jatkuvassa prosessiarvioinnissa arviointi toimii ennen kaikkea palautteen ja hankkeen ohjaamisen välineenä. Tärkeää on siis kiinnittää jatkuvaa huomiota siihen, miten hanketta on tehty ja kuinka sen toimintaa voitaisiin parantaa. Tällöin olennaista on havainnoida koko projektin prosessinomaista polkua, eikä katsoa yksinomaan projektin tavoitteiden saavuttamista summatiivisesti. Prosessiarvioinnissa seurantatiedon, palautteen ja reflektion pohjalta tehdään johtopäätöksiä, joilla kehittämistoimintaa ohjataan kohti projektin tavoitteena olevaa päämäärää. (Seppänen-Järvelä 2003, 7-13, Kurki 2001, 151 Moilasan 2005 mukaan.)

6.1.2 Toteutus

Välittävät sukupolvet -hanke on edennyt toimintatutkimustyyppisenä kehittämishankkeena, jossa suunniteltuja toimintoja on toteutettu ja tarvittaessa muutettu käytännöstä tulevan palautteen perusteella. Arvioinnissa on hyödynnetty prosessiarvioinnin näkökulmaa. Jatkuvassa prosessiarvioinnissa arviointi toimii ennen kaikkea palautteen ja hankkeen ohjaamisen välineenä. Tärkeää on kiinnittää jatkuvaa huomiota siihen, miten hanketta on tehty ja kuinka sen toimintaa voitaisiin parantaa (Seppänen-Järvelä 2003, 7-8 Moilasan 2005 mukaan).

Hankkeen työntekijät ovat seuranneet ja dokumentoineet projektin vaiheita koko hankekauden ajan. Työntekijöiden työtä ja hankkeen toteutumista on arvioinut lisäksi kaksi tai kolme kertaa vuodessa kokoontunut ohjausryhmä sekä noin viisi kertaa vuoden 2006 aikana kokoontunut projektiryhmä. Hanketyötä on tallennettu ja työn mallintamisessa on käytetty muun muassa seuraavia hanketyöntekijöiden kirjaamia dokumentteja:

- Hankkeen työntekijöiden *työpäiväkirjat*
- Hankkeen työntekijöiden *kuukausiraportit* ja kuukausittaisten *tiimipäivien muistiot*
- Hankkeen työntekijöiden *havaintopäiväkirjat* (sisältäen mm. seuraavat teemat: asiakassuhteiden seuranta, muistiinpanot asiakastapaamisista, vapaaehtoisten perehdytysten ja (työn)ohjaustapaamisten dokumentointi).
- *Alkuetietolomakkeet*, joilla ennen toiminnan aloitusta kerätään taustatietoa lapsilta ja nuorilta ja heidän vanhemmiltaan sekä vapaaehtoisilta.

- *Alkubaastattelut* vapaaehtoisille, heiltä kerätyt pienimuotoiset *kyselyt* ja *palautelomakkeet* (esim. perehdytyspalaute, kulukorvauslomake ja toiminnan arviointilomake).
- Ohjausryhmän ja projektiryhmien *kokousmuistiot* sekä muut yhteistyöpalavereiden muistiot.

Projektissa on pyritty saamaan käsitystä siitä, miten osallistujat itse ovat toiminnan kokeneet. Tätä monitoimijaista arviointia varten kerättiin haastatteluaineisto projektiin osallistuneilta lapsilta ja nuorilta, lasten vanhemmilta ja aikuisystäviltä. Osallistujien haastatteluissa keskityttiin selvittämään heidän kokemuksiaan erityisesti toiminnan taitekohdista: aikuisystävätoiminnan aloittamiseen, nykyhetkeen ja tulevaisuuteen liittyvistä kokemuksista (vrt. Seppänen-Järvelä 2003, 5 Moilasan 2005 mukaan).

Tässä raportissa pääpaino on osallistujilta ja yhteistyökumppaneilta kerätystä *haastattelu- ja kyselyaineistossa*. Muut edellä mainitut aineistot asettuvat arvioinnin taustaksi; kokonaisuudessaan ne ovat olleet merkittäviä käsillä olevan raportin kirjoittamisessa ja toiminnan arvioinnissa. Tausta-aineisto on muodostanut tärkeän perustan projektin toimintatavan, prosessin luonteen ja siinä saavutettujen oppimiskokemusten tarkastelemiseksi (vrt. Seppänen-Järvelä 2003, 7 Moilasan 2005 mukaan).

Lasten nuorten ja heidän vanhempiansa sekä aikuisystävien ensimmäinen haastattelukierros (yhteensä 23 haastattelua) suoritettiin vuoden 2006 keväällä ja syksyllä. Toinen haastattelukierros toteutettiin toimintaan osallistuville lapsille ja nuorille sekä aikuisystävälle (yhteensä 22 haastattelua) keväällä ja syksyllä 2007. Hankkeen yhteistyökumppaneille tehtiin sekä loppuvuodesta 2006 että loppuvuodesta 2007 kysely, jolla kerättiin arvioita hankkeen onnistumisesta. Joulukuussa 2006 kyselylomake lähetettiin 90 henkilölle, jotka edustivat päivähoitoa, koulua, sosiaalitoimea, terveystoimea, seurakuntaa, nuorisotoimea, sosiaalialan oppilaitoksia tai sosiaalialan järjestöjä. Toinen kysely lähetettiin 65 yhteistyökumppanille marraskuussa 2007.

Välittävät sukupolvet -hankkeessa ja sen taustahankkeessa Sukupolvet verkoksi on lisäksi valmistunut ja on tekeillä projekti- ja opinnäytetöitä Humanistiseen ammattikorkeakouluun (kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma), Jyväskylän ammattikorkeakouluun (sosiaalialan, ammatillinen opettajakorkeakoulu), Jyväskylän yliopistoon (sosiaalityön yksikkö, kasvatustieteen yksikkö) sekä Keski-Suomen opistoon (lasten ja nuorten erityisohjaajan ammattitutkinto). Näitä töitä voidaan pitää yhtenä osana hankkeen arviointia. Seuraavassa on oppilaitosyhteistyön tuloksena Sukupolvet ver-

koksi - ja Välittävät sukupolvet -hankkeista valmistuneet tai tekeillä olevat opinnäyte- tai projektityöt:

- Blomberg, Anu & Rämänen, Minna-Maria: Muistojen sukupolvisuhteet. Merkitykselliset aikuiset lapsuuden sosiaalisessa maisemassa. Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Sosiaalityön yksikkö. Tekeillä oleva pro gradu -tutkielma.
- Fandi, Maia: Lasten osallistaminen ja sukupolvityö. Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Sosiaalityön yksikkö. Tekeillä oleva pro gradu -tutkielma.
- Huttu, Anne ja Huttunen, Johanna: Lapsuuden tärkeät aikuiset kolmen sukupolven kokemana. Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteen laitos. Tekeillä oleva pro gradu-tutkielma.
- Sipponen, Johanna (2007) ”Aikuisystävä ei ole yksin tehtävässään.” Tuen merkitys Välittävät sukupolvet -hankkeen vapaaehtoisille. Humanistinen ammattikorkeakoulu, Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma, Äänekosken kampus. Julkaistu opinnäytetyö.
- Iltanen, Elisa & Malinen, Anna-Kristiina & Peltola, Heidi (2007) Välittävät sukupolvet –hanke: Aikuisystäväkyselyn tulokset. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveystieteiden laitos, Sosiaalialan koulutusohjelma. Julkaisematon projektiraportti.
- Hillukkala, Satu & Mononen, Katja & Palmamäki Eija (2007) Kuunnellaan lasta. Toiminnallisten palautteenkeruumenetelmien kokeilu Välittävät sukupolvet-hankkeessa. Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Sosiaalityön yksikkö, Sosiaalityön projektiopinnot. Julkaisematon projektiraportti.
- Väisänen, Mia & Moilanen, Johanna (2007) Kokemuksellisen oppimisen soveltaminen ehkäisevän lastensuojelun vapaaehtoistoiminnan koulutuksessa: Kouluttajanoppaan laatiminen. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Ammatillinen opettajakorkeakoulu. Julkaisematon kehittämishankeraportti.
- Asikainen, Niina & Hämäläinen, Susanna & Nykänen, Saana (2006) Välittävät sukupolvet -hanke – projektiraportti Huhtasaaren alueen toiminnasta ajalta 09/05–03/06. Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Sosiaalityön yksikkö, Sosiaalityön projektiopinnot. Julkaisematon projektiraportti.

- Lehtonen-Suomäki, Päivi (2006) Yhteisöllisyys ja osallisuus Välittävät sukupolvet-hankkeessa. Keski-Suomen opisto, Lasten ja nuorten erityisohjaajan ammattitutkinto. Julkaisematon näyttöraportti.
- Lampinen, Pauliina & Lehtonen, Heini (2005) Vanhainkotijuttu. Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Sosiaalityön yksikkö, Sosiaalityön projektiopinnot. Julkaisematon projektiraportti.
- Blomberg, Anu & Marttila, Maia (2004) Sukupolvet verkoksi – projekti: Yhteisöllisyyttä ja sukupolvien välisiä suhteita tukemassa. Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Sosiaalityön yksikkö, Sosiaalityön projektiopinnot. Julkaisematon projektiraportti.
- Heinonen, Taina & Parviainen, Henna (2004) Sukupolvet verkoksi projekti — mentoreiden kokemuksia ja ajatuksia sukupolvien välisestä mentoroinnista. Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Sosiaalityön yksikkö, Sosiaalityön projektiopinnot. Julkaisematon projektiraportti.
- Jonninen, Tarja & Sormunen, Titta (2004) "Jos ei olis kavereita, ei mulla olis mitään tekemistä". Sukupolvet verkoksi -projektiin osallistuneiden lasten sosiaaliset verkostot. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysala, Sosiaalialan koulutusohjelma. Julkaisematon opinnäytetyö.

Niukkojen toimintaresurssien vuoksi hankkeen kokonaisarviointi on ollut suuri haaste, etenkin kun mahdollisuudet ulkopuolisen, objektiivisen arvioinnin hankkimiseen olivat rajoitetut. Merkittävän tuen hankkeen kokonaisarviointiin tuo Raha-automaattiyhdistykseltä haetun Aikuisystävätoiminnan arviointihankkeen (2008) toteutuminen.

Aikuisystävätoiminnan arviointihankkeessa arvioidaan Välittävät sukupolvet-hankkeessa ja sen taustahankkeessa (Sukupolvet verkoksi 2002–2004) kehitettyä aikuisystävätoiminnan mallia ja sen merkitystä, hyödynnettävyyttä, toimivuutta ja vaikuttavuutta ehkäisevän lastensuojelun vapaaehtoistoiminnan välineenä. Samalla tuetaan ja arvioidaan toimintamallin juurruttamisen reunaehtoja sekä edistetään samankaltaisten toimintamallien levittämistä ja siirrettävyyttä yli alue- ja kulttuurirajojen. Hankkeessa aikuisystävätoiminta ehkäisevän lastensuojelun vapaaehtoistoiminnan työvälineenä otetaan systemaattiseen tarkasteluun ja arviointikoh-

teeksi. Arvioinnin suuntaajina toimivat seuraavat kysymykset, joihin hankkeella erityisesti halutaan saada vastauksia:

- Kuinka monitoimijamallin ja verkostotyön perustalta kehitetty aikuisystävätoiminta vastaa asiakkaiden (lasten, nuorten, lapsiperheiden, vapaaehtoisten) tarpeisiin? Entä kuinka se vastaa ammattilaisten ja kansalaisverkostojen tarpeisiin ja olemassa oleviin resursseihin? Mitkä ovat kyseisen toimintatavan hyödyt/kriittiset kohdat? Kuinka paikkakunta-/toimijakohtaisesti erilaiset toimintamallit ovat yhteen sovitettavissa tai missä määrin niitä on tarpeen sovittaa yhteen?
- Mikä on aikuisystävätoiminnan erityisluonne kansalaistoimintana toteutettuna ehkäisevän lastensuojelun työmuotona ja toimintatapana? Mitkä ovat sen hyödyt/kriittiset kohdat?
- Mikä on aikuisystävätoiminnan asema ja merkitys suhteessa kuntien toteuttamiin, olemassa oleviin ehkäiseviin lastensuojelun työmuotoihin sekä toisaalta toimintaa tietyiltä osin muistuttavaan lastensuojelun avohuollon tukihenkilötoimintaan? Kuinka kunnissa ja järjestöissä aikuisystävätoiminta jäsenetään osana ehkäisevän lastensuojelun kenttää?
- Millainen 'hyvä käytäntö' aikuisystävätoiminta on – toisaalta se on ideologisesti "monistettavissa", mutta toiminnallisesti runsaasti joustavuutta ja variaatioita salliva (vrt. yleinen oletus 'hyvän käytännön' monistettavuudesta)?

6.2 Osallistujien arviot

Joulukuussa 2006 ja marraskuussa 2007 toteutettiin hankkeen yhteistyökumppaneille kyselyt, jolla kartoitettiin heidän mielipiteitään ja näkemyksiään hankkeen onnistumisesta. Kysely postitettiin kaikille hankkeen alueellisiin tai paikallisiin työryhmiin vuosina 2005–2007 osallistuneille ja hankkeen avaintoimijoille. Tammi- ja marraskuussa 2006 sosionomiopiskelijat haastattelivat noin vuoden toiminnassa mukana olleita lapsia, vanhempia ja vapaaehtoisia. Vastaavia haastatteluja jatkettiin vuonna 2007. Palautetta kerättiin yhteensä 45 toimintaan osallistuneelta lapselta, nuorelta, lasten vanhemmalta ja vapaaehtoiselta. Erityisenä haasteena on ollut kehittää lapsille ja nuorille sopivia palautteenanto- ja toiminnan arviointimenetelmiä, sillä perinteiset haastattelut on todettu kankeiksi lasten ajatusten kartoittamisessa. Toiminnallisempaa haastattelumallia kehiteltiin ja testattiin yhdessä sosiaaliryhmien projektioiskelijoiden kanssa keväällä 2007 (Hillukkala, Satu & Mononen, Katja & Palmamäki Eija (2007) Kuunnellaan lasta.

Toiminnallisten palautteenkeruumenetelmien kokeilu Välittävät sukupolvet-hankkeessa. Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Sosiaalityön yksikkö, Sosiaalityön projektiopinnot. Julkaisematon projektiraportti).

Hillukkala ym. (2007) käyttivät toiminnallisina palautteenkeruumenetelminä elämäkartaata, nallekortteja ja tunnepyörää. Näistä kahta ensimmäistä he testasivat yksilöhaastatteluissa ja tunnepyörää sekä yksilö- että ryhmähaastatteluissa. Jälkimmäisissä haastatteluissa käytettiin myös toivelaatikkoa, tunnejanaa ja valokuvia. Tavoitteena oli helpottaa lasten ja nuorten ajatusten ja mielipiteiden ilmaisua. Valitut menetelmät olivat pääasiassa toimivia ratkaisuja toiminnalliseen palautteen keruuseen. Tulevaisuudessa on tärkeää kehittää erityisesti nuorille soveltuvia toiminnallisia menetelmiä, sillä käytetyt menetelmät sopivat parhaiten alakouluikäisille lapsille.

6.2.1 ”On turvallista ja kivaa ajanvietettä, kun aina on joku joka on kaveri”

Hankkeeseen osallistuneita lapsia ja nuoria on haastateltu neljään otteeseen. Ensimmäisellä haastattelukerralla keväällä 2006 haastattelut tehtiin viidelle 8-11-vuotiaalle lapselle. Haastattelut toteuttivat neljä sosiaalialan opiskelijaa. Toisella kerralla keväällä 2007 haastatteluihin osallistui yhteensä kahdeksan lasta ja nuorta, neljä yksilöhaastatteluun ja neljä ryhmähaastatteluun. Haastatellut lapset ja nuoret olivat iältään 7-13-vuotiaita. Haastattelut toteuttivat kolme sosiaalityön opiskelijaa. Kolmannen haastattelun toteutti pro gradu -tutkielmaansa työstävä sosiaalityön opiskelija. Haastatteluihin osallistui kuusi lasta ja tulokset saadaan työn valmistuttua (Maia Fandi, tulossa 2008). Neljäs haastattelukierros tehtiin syksyllä 2007, jolloin Humanistisen ammattikorkeakoulun opiskelijat haastattelivat yhteensä 11 lasta. Toiminnassa mukana olleiden lasten ja nuorten kokemusten ja mielipiteiden keräämiseksi hankkeessa on siis toteutettu *yhteensä 30 haastattelua*.

Lasten ja nuorten haastatteluista käy ilmi, että toiminnan aloittaminen oli ollut monelle jännittävä ja iloinen asia. Vanhempien kertoessa lapselle tai nuorelle mahdollisesta aikuisystävästä, olivat he pitäneet sitä kivana ajatuksena: *”Mä aattelin, että kivaa, että ilman muuta mä haluan.”* Osa ei osannut etukäteen ajatella, millaista olisi ystävyystyö aikuisen kanssa. Useimpien toiveena oli erityisesti se, että aikuisystävän kanssa olisi kivaa. Ensimmäisellä tapauksella oli juttelun avulla tutustuttu aikuisystävään.

Haastatellut lapset ja nuoret olivat sitä mieltä, että aikuisystävästä on ollut hyötyä, vaikka eivät osanneet täsmällisesti nimetä, millaista hyötyä. Lasten

mielestä aikuisystävän kanssa on kivaa ja ilman aikuisystävää olisi surullista ja tylsää. Esimerkiksi 11-vuotias lapsi kuvaa: *”Ei oo niin tylsää kuin ennen.”* ja samanikäinen lapsi: *”On se kivaa, ku on pitkä iltapäivä kun äiti on niin pitkään töissä että on välillä jotain tekemistä.”* Yhden lapsen mukaan aikuisystävästä on ollut hyötyä, sillä *”on turvallista ja kivaa ajanvietettä, kun aina on joku joka on kaveri”*. Aikuisystävän hyödyiksi mainittiin myös seuraavat asiat: aikuisystävä on auttanut erilaisissa asioissa ja läksyissä; opettanut uusia asioita; aikuisystävän tapaamisesta tulee hyvä mieli; aikuisystävä on kaveri; pääsee liikkumaan; *”sille voi kertoa asioita, mitä vaikka äitille ei voi sanoa”*. Haittapuolia aikuisystävästä ja toiminnasta ei ollut kenenkään mielestä.

Noin puolet haastatelluista lapsista ja nuorista kokee, että tapaamisia aikuisystävän kanssa on riittävästi, osa toivoo tapaavansa aikuisystävää useammin, vain yhden lapsen mielestä tapaamisia ei tarvitse olla useammin. Tapaamiset ovat suurelta osin vastanneet odotuksia ja tapaamisia sekä niiden sisältöä *”suunnitellaan yhdessä”* ja *”yhdessä päätetään”* aikuisystävän kanssa. Onkin tärkeää, että aikuisystävä kuuntelee lapsen ja nuoren toiveita ja suunnittelee toimintaa yhdessä hänen kanssaan; tätä voi pitää yhtenä tärkeimmistä toimivan lapsi-aikuisystäväsuhteen edellytyksistä.

Kun lapsilta ja nuorilta kysyttiin, mikä on ollut parhainta ja hauskinta, mitä aikuisystävän kanssa on tehty, useissa vastauksissa nousi esiin varsin ”tavalliset” asiat, kuten pelailu, ulkona touhaaminen, leipominen ja uiminen. Pääsääntöisesti haastateltujen mielestä toiminnassa aikuisystävän kanssa ei ole ollut mitään tylsää tai tyhmää asiaa. Yhden lapsen mielestä tyhmintä oli ollut, *”kun aikuisystävä ärsytti”* toisen mukaan se, kun *”jaliksesta tuli jalat kipeäksi”*. Aikuisystävän kanssa oli tehty monenlaisia asioita, seuraavassa on yhteenvetoa siitä, millaisia yhteisen tekemisen ja olemisen muotoja lapset ja nuoret nostivat esiin haastatteluissa:

- Pihalla oleminen ja ulkoilu
- Juttelu
- Leipominen ja ruuanlaitto
- Liikunta ja pelit (uinti, eri pallopelit, laskettelu, keilaus)
- Läksyjen teko
- Pelailu (kortti- ja lautapelit)
- Askartelu
- Kirjastokäynnit

- Leikkiminen
- Elokuvat, tivoli, ravintolassa käynti

Lähes kaikki haastatellut lapset ja nuoret pitivät hankkeen yhteisiä toimintapäiviä ja tapahtumia mukavina ja kivoina. Kun heiltä kysyttiin, mikä niissä on ollut kivointa, vastauksena saatiin esimerkiksi *”yhdessä olo ja että näkee vähän niitä muitakin”* tai *”uudet kaverit”*. Yksi lapsi oli ollut mukana kerran, eikä enää koskaan halua osallistua uudelleen.

Haastatteluista käy ilmi, että mentori -sana ei ollut lapsille ja nuorille tuttu eivätkä he osanneet kertoa, mitä se heidän mielestään tarkoittaa. Haastatellut lapset ja nuoret kuvasivat hyvän aikuisystävän ominaisuuksiksi seuraavia asioita: kiva; mukava; kiltti; luotettava; rehellinen; ei kiroile; aikuiseksi, jolle voi kertoa asioita; *”sellainen joka tykkää tehdä vähän kaikkee mitä itekkin tykkää tehdä”*. Omaa aikuisystävää he kuvailivat kivaksi ja iloiseksi. Haastatelluilla ei mielestään ollut muita aikuisystäviä. He kertoivat puhuvansa aikuisystävästä ja ystävyssuhteeseen liittyvistä asioista useimmiten kotona äidin kanssa. Henkilöiksi tai tahoiksi, joiden kanssa aikuisystävästä ei yleensä puhuta, mainittiin kaverit ja koulu.

Suurin osa lapsista ja nuorista ei osannut vastata kysymykseen, mitä tai millaisia asioita he ovat oppineet aikuisystävältä. Yhden haastatellun mukaan hän oli oppinut aikuisystävältä sen, että *”kertoa semmoisia asioita, mitä kannattaa kertoa”*, toisen mukaan *”kyllähän se auttaa läksyissä”*. Aikuisystävä oli opettanut myös pelaamaan pelejä, korista tai lemmikkieläimeen liittyviä asioita.

Osalta haastatelluista lapsista kysyttiin, mitä he sanoisivat lapselle ja nuorelle, joka haluaisi ystävystyä jonkun aikuisen kanssa. Nämä haastateltavat voisivat suositella aikuisystävää muillekin lapsille ja nuorille, sillä mukaan lähteminen *”kannattaa, se on kivaa.”* Useimmat eivät osanneet neuvoa aikuista, joka haluaa ystävystyä lapsen tai nuoren kanssa, mutta yksi lapsi neuvoisi aikuista seuraavasti: *”no varmaan että kannattaa, että lapset tykkää.”*

6.2.2 ”Merkitys on läpi ihmiselämän, ei sitä voi koskaan unohtaa”

Hankkeeseen osallistuneiden lasten ja nuorten vanhempien kokemusten ja mielipiteiden keräämiseksi on toteutettu neljän vanhemman haastattelut vuonna 2006 ja kahdeksan vanhemman haastattelut vuonna 2007. *Yhteensä vanhempien haastatteluja on toteutettu 12.*

Vanhempien haastatteluista käy ilmi, että he olivat kuulleet toiminnasta eri lähteistä: aikuisystävänä toimineelta läheiseltä, pienryhmään osallistuneelta lapselta, koulusta, lastensuojelun perhetyöntekijältä, projektin työntekijältä ja lehtijutun kautta. Toimintaan haluttiin lähteä mukaan siksi, että lapsen aikuisverkostoa haluttiin laajentaa – erityisesti silloin, kun vanhempi oli yksinhuoltaja tai jos perhe oli juuri muuttanut paikkakunnalle. Toisaalta toivottiin myös aikaa itselle ja toisaalta taas lapselle aikuista, joka antaa hänelle yksilöllistä huomiota. Lapselle haluttiin tarjota myös harrastamisen mahdollisuus ja uudenlaisia virikkeitä. Pienryhmätoiminta on ollut tärkeä syy toimintaan hakeutumiselle, mikäli lapsi ei pysty toimimaan suurryhmissä (mm. perinteisessä kerhotoiminnassa). Aikuisystävän puute nousi vanhempien ajanpuutteesta; työelämän vaateista ja sukulaisverkoston ja aikuisten puuttumisesta; siitä, että *”nykypäivänä lapset voivat olla niin monella tapaa yksin”*. Toiminnalta odotettiin sitä, että lapsi saisi lähelleen myös muun aikuisen kuin oman vanhemman; että lapsi saisi erilaista sisältöä arkeensa ja; että *”saisi lapsen turvaverkkoa parsittua tiheämmäksi”*. Toiminnan odotettiin myös olevan turvallista ja mielekästä.

Toiminta oli lähes kaikkien vanhempien mielestä lähtenyt hyvin käyntiin ja se oli vastannut vanhempien odotuksia, muutamalla jopa ylittänyt ne. Vanhemmat olivat voineet tarpeen mukaan vaikuttaa toiminnan etenemiseen. Toiminta (tapaamistahti, käytännön järjestelyt, yhteydenpito) aikuisystävän kanssa oli toiminut hyvin. Haastatellut pitivät toiminnan aloituksen parhaimpina puolina mm. sitä, että ensin kokoonnuttiin yhdessä pohtimaan toimintaa ja että aikuisystävät kuuntelivat tarkasti vanhempia ja huomioivat toiveet. Itse toiminnan parhaimpina puolina pidettiin erityisesti sitä, että lapsi on saanut luotettavan ystävän, joka antaa hänelle aikaa ja jakamatonta huomiota. Lapsi on toiminnan kautta voinut saada sellaisia kokemuksia ja harrastuksia, joita ei ilman aikuisystävätoimintaa olisi ehkä tullut. Joidenkin vanhempien mukaan toiminta oli saanut aikaan positiivisia vaikutuksia lapsessa: *”vuorovaikutus ja itsevarmuus parantunut”*; *”lapsesta on tullut pirteämpi”*. Ne vanhemmat, joiden lapsella oli miespuolinen aikuisystävä, olivat tyytyväisiä siihen, että lapsi saa elämäänsä miehen mallia. Tärkeänä pidettiin myös toimintaan liittyvää vapautta ja vapaaehtoisuutta. Toiminnan parhaimpina puolena nähtiin se, että se on osa arkipäivää, luontevaa ja säännöllistä. Lisäksi vanhempi tai vanhemmat olivat saaneet itselleen vapaa-aikaa toiminnan myötä.

Toiminnan huonoina tai mietityttävänä puolina oli pienryhmätoiminnassa erityisesti sopivien tilojen löytäminen toiminnalle. Vanhemmat toivoivat, että tapaamisia olisi useammin ja toiminta pitkäkestoisempaa. Joidenkin perheiden kohdalla aikuisystävä oli lopettanut toiminnan ennen kuin yhdes-

sä sovittu vuoden sitoutuminen oli tullut täyteen. Erityisen harmillisena mainittiin se, että toiminta loppahtaa ilman selitystä. Erään vanhemman mukaan huonointa on ollut se, että aikuisystävä ei osaa pelejä ja lapsi on peli-inhiminen. Toiminnan kuluessa ei ollut tullut vastaan ongelmia tai ristiriitoja, mutta yksi vanhempi korosti, että *”vaikka toiminnasta on tullut osa normaalia arkielämää, niin kannattaa silti oikeasti suunnitella tekemistä tapaamisille”*.

Haastateltujen vanhempien mielestä toiminta oli antanut lapselle vaihtelua ja mahdollisuuden kokeilla uusia asioita; vapautta ja omaa yksilöllistä huomiota; *”ihanana aikuismallin, jonkin muun esimerkin siitä, mitä aikuinen voi olla”*. Toiminta oli tuonut lapsen elämään rauhallisuutta ja kiireettömyyttä; vanhemmalle *”huojennusta siitä, ettei lapsi ole koko iltapäivää yksin”* ja näkemysten avartumista. Myös vanhemmat olivat voineet jutella aikuisystävän kanssa keskenään tärkeistä asioista ja saaneet itselleen omaa aikaa. Tärkeäksi koettiin myös toiminnasta saatava henkinen hyöty ja se, että toiminta on tuonut *”mukavaa positiivista asennetta, oloa ja tekemistä”*. Toiminta on tuonut lisäarvoa perheen elämään. Aikuisystävän rooli lapsen elämässä koettiin tärkeäksi aikuiseksi; iloiseksi ja positiiviseksi asiaksi; kaveriksi; neuvonantajaksi. Yksi vanhempi kuvaa: *”Ystävä täyttää aina vajaana olevan roolin”* ja toisen mukaan on *”Ihanaa että on ystävä, joka tarjoaa toisenlaisen roolin”*.

Lähes kaikki vanhemmat kokivat yhteiset toimintapäivät, tapahtumat ja retket mukaviksi ja miellyttäväiksi. Näissä yhteisissä toimintapäivissä ja tapahtumissa parasta on ollut yhdessä tekeminen ja muihin perheisiin tutustuminen. Etenkin pikkujoulu oli jäänyt muutaman vanhemman mieleen, tapahtuma oli ollut *”tosi mukava, napakka ja lämminhenkinen”*. Myös ulkoilupäivä ja teatterireissu olivat olleet onnistuneita, vaikkakin yhden vanhemman mielestä jälkimmäinen *”ei palvele tutustumista samalla lailla”*, mutta se antoi *”itsellekin levähtämismahdollisuuden”*. Vaikka toimintapäivissä ja tapahtumissa oli ollut kiva käydä, yksi vanhempi kyseenalaisti niiden hyötynäkökulman *”ei olla yhteisistä päivistä saatu niin paljon irti, en koe, että olisi kauneasti hyötyä”*. Tapahtumien keston tarkistamista toivottiin, sillä joidenkin mielestä päivät olivat olleet liian pitkiä ja toisaalta yhden mielestä päivissä on *”vähän aikaa paljon ihmisiä”*. Useimmat haastatelluista eivät olisi valmiita ottamaan itse vastuuta toiminnasta esimerkiksi toimintapäivien yhteydessä. Osa arveli, ettei ehtisi osallistumaan töiden tai perheen takia, osa kokee, ettei heillä ole lasten ohjaamiseen tarvittavia taitoja.

Vanhemmat kokivat, että he olivat saaneet riittävästi neuvoja ja tietoja sekä ajankohtaisia asioita toiminnasta. Kun vanhemmilta kysyttiin, ovatko he puhuneet toiminnasta jonkun lapsen tai nuoren kanssa työskentelevän ammattilaisen kanssa, nousi vastauksista esiin ilta- ja päiväkerho, koulu, päiväkerho ja yksinhuoltajaperhetoiminta. Yhteistyötä tuli osan mielestä tehdä enem-

män koulun kanssa, mutta tärkeänä nähtiin ottaa huomioon perheiden erilaiset tarpeet. Muutaman vastaajan mielestä tarvetta lisäyhteistyölle ei ole.

Sana mentori oli tuttu vain kahdelle vanhemmalle, joista toinen kuvaili mentoria tukijaksi ja neuvonantajaksi sekä henkisellä että käytännöllisellä tasolla ja toinen ohjaajaksi, mutta ei ollut *”varma onko se tässä tapauksessa välttämättä oikea sana”*. Vanhemmat käyttivät aikuisesta ystävästä seuraavia nimityksiä: aikuisystävä; ystävä; isonen, työntekijä; omaa nimeä; pelkkä kaveri; luotettava ystävä; ohjaaja. Lapset kutsuivat aikuista ystävää kaveriksi; ystäväksi ja omalla etunimellä.

Toiminta koettiin nykyisellään hyväksi *”toiminta on ollut tällaisena hyvä meidän tarpeisiin”* ja *”perheen näkökulmasta loistavaa”*. Haasteltujen vanhempien mielestä toiminta on erittäin tarpeellista, etenkin lapsiperheille; yksinhuoltajille; monilapsisille perheille sekä tilanteessa, jossa perhe muuttaa uuteen kaupunkiin. Toiminnan onnistumisen edellytyksiksi ja ehdoiksi vanhemmat mainitsivat aktiivisen ja innostavan henkilökunnan, jotka uskovat asiaan ja toiminnan tärkeyteen; ihmisen (aikuisystävän) ottamisen vastaan avoimena ilman kummankaan osapuolen vaatimuksia; luottamusta ja sitoutumista sekä riittävää rahoitusta ja aktiivisuutta kenttätöihin.

Toiminnan tulevaisuutta ajatellen vanhemmat toivoivat toiminnalta jatkuvuutta ja pysyvyyttä ja toiminnan monipuolisuutta. Yleisesti toiminnan jatkuvuus huolestutti haastateltuja vanhempia ja monet mainitsivat, että toiminta saisi jatkua myös pidempään kuin vuoden. Yksi haastatelluista pohti opiskelijoiden sopivuutta aikuisystäväksi, sillä erityisesti heidän kohdallaan on paljon elämänmuutoksia, joka vaikuttaa sitoutumiseen ja toimintaan. Yksi haastatelluista toivoi enemmän yhteisiä tapahtumia ja retkiä. Monet vanhemmat ymmärtävät ulkoisen rahoituksen merkityksen toiminnalle ja sen vuoksi toiminnan jatkuvuutta toivottiin erityisesti.

Haastatellut vanhemmat eivät asettaneet aikuisystävälle erityisiä vaatimuksia. Hyvää aikuisystävää kuvattiin luotettavaksi sekä aikuiseksi joka, kuuntelee lasta, mutta osaa asettaa hänelle myös rajoja. Aikuisystävä nähtiin sellaisena perheen ulkopuolisena aikuisena, johon voi luottaa ja jolla on aikaa lapselle ja joka on hyvä roolimalli lapselle. Vanhemmilta kysyttiin neuvoja aikuisystävätoiminnasta kiinnostuneille henkilöille ja neuvona annettiin esimerkiksi seuraavaa: *”Sukella mukaan vaan!”* ja *”Eipä muuta kuin positiivinen mieli, avoin asenne ja reipas ote hommaan”*. Tärkeää toiminnan järjestämisessä ja aikuisystäväksi ryhtymisessä on myös ottaa huomioon se, että vapaaehtoisen tulee sitoutua aidosti ja toimia vastuullisesti.

Haastateltavat kokivat toiminnan merkitykselliseksi ja erittäin tarpeelliseksi koko perheen kannalta: *”Tarve tällaiselle toiminnalle on hirveen suuri.”* Toiminnan tarpeellisuutta perusteltiin monilla sosiaalisilla syillä yhteiskunnassa ja työelämän muuttumisella. Toiminnan merkitys muodostuu myös siitä, että se *”antaa lisäarvoa normaaliin arkipäivään”* ja toiminnan vapaaehtoisuudesta.

6.2.3 ”Kyllä tässä ollaan mukana koko sydämeistä”

Toimintaan osallistuneita aikuisystäviä on haastateltu kolmeen otteeseen. Ensimmäiset haastattelut toteutettiin keväällä 2006, jolloin haastateltiin yhteensä seitsemää paritoimintaan osallistuvaa aikuisystävää. Haastatelluista kuusi oli naista ja yksi mies ja he olivat ikäjakaumaltaan 20–65 -vuotiaita. Syksyllä 2006 haastatteluihin osallistui myös kuusi naista ja yksi mies eli yhteensä seitsemän paritoiminnassa olevaa 20–26 -vuotiasta aikuisystävää. Pienryhmätoimintaan osallistuville aikuisystävälle toteutettiin kyselyt ja haastattelut keväällä 2007, joihin osallistui kahdeksan aikuisystävää. *Yhteensä haastatteluja on tehty 22 aikuisystävälle.*

Aikuisystäviltä on myös kerätty hankekauden aikana *palautetta perehdytyksistä*, joissa perehdytyksen parhaana antina pidettiin asioiden työstämistä yhdessä (toiminnallisuus); asioista keskustelemista; hyvää ryhmähenkeä; ilmapiirin avoimuutta ja rentoutta sekä uusien asioiden oppimista. Myös tilajärjestelyt ja kurssin ajankohta, joka on sijoittunut ilta-aikaan, saivat hyvää palautetta osallistuneilta. Pientä kritiikkiä on annettu kurssin luentopainotteisista osioista ja kurssin lyhydestä. Kurseilla on ollut mukana vierailevia luennoitsijoita tai toiminnassa mukana olevia aikuisystäviä kertomassa kokemuksiaan ja vinkkejään. Tämä on saanut erityistä kiitosta. Osallistujat toivovat saavansa tukea ja ohjausta toimintaa järjestävältä taustataholta lähtiessään mukaan vapaaehtoistoimintaan.

Seuraavassa käydään ensin läpi paritoimintaan osallistuvien aikuisystävien näkemyksiä ja kokemuksia toiminnasta, jonka jälkeen esitellään pienryhmätoiminnan aikuisystävien haastatteluvastauksia.

Suurin osa haastatelluista aikuisystävistä oli kuullut toiminnasta yliopiston tai muun oppilaitoksen sähköpostilistan kautta. Muutama aikuisystävä oli nähnyt lehdessä jutun toiminnasta ja muutama oli saanut tietoa hankkeesta toiminnassa mukana olevan kautta. Haastatellut halusivat lähteä toimintaan mukaan, koska toiminta vaikutti mielenkiintoiselta; se koettiin tärkeäksi; vastavuoroiseksi; haluttiin viettää aikaa lapsen tai nuoren kanssa; tukea perhettä; tutustua uusiin ihmisiin ja saada uusia kokemuksia. Yhden haastatellun aikuisystävän vastaus kuvaa kattavasti toimintaan mukaan lähtemisen

motiiveja: *”halu toimia vapaaehtoisena, tehdä hyvää, tutustua uusiin ja eri-ikäisiin ihmisiin”*. Toiveet ja odotukset toiminnan suhteen kohdistuivat siihen, että lapsesta saataisiin ystävä, jonka kanssa voi puuhailia eri asioita ja viettää aikaa yhdessä. Toiminnan toivottiin antavan mahdollisuuden erilaisen elämän ja kulttuurin välittämiseen; maailmankuvan laajentumiseen ja uusiin kokemuksiin. Toiminnan kautta nähtiin voitavan olla hyödyksi toisille, saada eväitä itselle ja mukavaa yhdessäoloa lapsen kanssa sekä erilaisia aktiviteetteja.

Haastateltujen aikuisystävien mielestä toiminnan parhaimpia puolia olivat yhteiset hetket lapsen kanssa; lapsen luottamuksen saavuttaminen sekä yhdessä tekemisen ja olemisen tuoma hyvä olo niin lapselle kuin vapaaehtoiselle. Yksi haastateltava kuvaa toiminnan parhaita puolia seuraavasti: *”se, kun näkee lapsiystävän tykkäävän yhdessä tekemisestä ja se että sitä kautta kokee myös itse olevansa saava osapuoli”* ja toinen: *”se, että on mukavaa, se kun lapsi nauraa”*. Toiminnan myötä haastatellut olivat saaneet ystävän; uusia kokemuksia, näkemyksiä ja tuttavuuksia; vaihtelua omaan elämään. Toiminnan aikana koettiin myös projektin yhteiset tapahtumat, juttelutuokiot lapsen kanssa ja lapsen maailman ymmärtäminen.

Toiminta oli lähtenyt kaikkien mielestä hyvin käyntiin, vaikkakin osa oli mielestään joutunut odottamaan pitkään lapsiystävän saamista. Suurin osa haastateltavista koki, että he olivat saaneet vaikuttaa riittävästi lapsiystävän valintaa, mutta osalla toiveet lapsiystävän suhteen eivät olleet toteutuneet. Hankkeen muuhun toimintaan (mm. yhteiset toimintapäivät) oli voitu vaikuttaa riittävästi. Kaikkien mielestä he olivat saaneet alkuvaiheessa riittävästi ohjausta toimintaan. Toiminta oli pääosin suurimman osan mielestä vastannut odotuksia. Odotuksista poiketen tapaamisten sisältöä oli mietittävä odotettua enemmän, ettei toiminta olisi liian yksipuolista. Myös lapsiystävän sukupuoli, henkilökemioiden riittävän hyvän yhteensopivuuden puuttuminen tai aikuisystävien joukon löyhä kiinteys oli tuottanut pettymystä. Yksi haastateltava kertoi, että hän oli *”ajatellut, että toiminta kohdistuisi enemmän ongelmallisiin perheisiin ja haluaisi auttaa nimenomaan kyseisenlaisia perheitä”*. Haastateltava koki toimivansa aikuisystävänä hyvinvoivalle perheelle.

Haastateltujen mielestä toiminta oli sujunut käytännössä hyvin, vaikkakin useimmat kokivat, että aikataulujen yhteensovittaminen on osoittautunut aika-ajoin vaikeaksi. Tapaamistahti oli useimmilla vaihdellut elämäntilanteiden mukaan. Useimmat haastatelluista kertoivat, että yhteydenpito ja tapaamisista sopiminen tapahtuu heidän aloitteestaan, osalla puolin ja toisin vanhemman kanssa ja osa pitää yhteyttä suoraan lapseen tai nuoreen. Yleisin yhteydenpitoväline on puhelin, joissakin tapauksissa seuraavasta tapaamisesta sovitaan edellisellä kerralla. Tapaamistahti vaihteli yhdestä neljään

kertaan kuukaudessa ja yleisin tapaamistahti oli joka toinen viikko. Loma-aikojen tapaamisista oli sovittu erikseen ja monilla oli ollut taukoa kesäloman ajan. Kokemus tapaamisten tahdin riittävydestä vaihteli: osa koki, että tapaamisia pitäisi olla enemmän, osan mielestä niitä oli sopivasti. Useimmissa tapauksissa tapaamisten järjestäminen useammin oli mahdotonta vapaaehtoisen resurssien vuoksi tai aikataulujen yhteensopimattomuuden seurauksena. Tapaamispaikkana oli useimmiten lapsen tai nuoren koti tai toiminnallinen ympäristö, kuten urheilukentät, jäähalli ja uimahalli.

Yhteistyö lapsen, nuoren ja perheen kanssa oli toiminut kaikilla hyvin. Pieniä ristiriitoja oli tullut muutamalla eteen mm. silloin, kun lapsen kanssa oli tullut erimielisyyksiä; kasvatustapojen eriytyessä; perheen ja vapaaehtoisten tapojen erilaisuudessa; tapauksessa, jossa äidillä on tarvetta jutella aikuisystävän kanssa lapsen huomion kustannuksella. Usein ristiriitoista on päästy ylitse keskustelemalla ja neuvottelemalla lapsen, nuoren tai perheen kanssa.

Toimintaan liittyviksi huonoiksi puoliksi tai pikemminkin ristiriitaisena puolena useimmat haastatellut pitivät omaa riittämättömyyttä ja ajan puutetta; eräänlaista ”syyllisyyden tunnetta”, joka aiheutuu siitä, kun ei pystykään vastaamaan lapsen, nuoren tai omiin odotuksiin. Huonona puolena nähtiin myös rahallisten resurssien vähyys. Hankaluuksia toimintaan oli aiheuttanut myös henkilökemioiden heikko yhteensopivuus; lapsen ajoittainen sitoutumattomuus toimintaan; oman roolin epäselvyys (*”kaveri, vanhempi vai mikä?”*) sekä tekemisen keksiminen.

Kaikki haastatellut kokivat, että he olivat saaneet riittävästi tukea ja ohjausta mahdollisissa ongelmatilanteissa. Ongelmallisissa asioissa projektin työntekijän tuki ja ohjaus sekä asioiden läpi käyminen yhdessä vapaaehtoisten vertaistapaamisissa ovat olleet merkittäviä. Vertaistapaamiset koettiin hyödyllisiksi ja niitä perusteltiin sillä, että niissä saa jakaa kokemuksia, vinkkejä ja ideoita; niissä oppii uusia asioita; saa ohjausta ja tapaa muita aikuisystäviä. Osa vastaajista on osallistunut vain yhteen vertaistapaamiseen tai ei ole osallistunut ollenkaan, usein taustalla on kokemus, ettei tarvitse tämänkaltaista tukea toiminnalleen tai tapaamiset eivät ole kiinnostaneet. Tapaamisiin oltiin nykyisellään tyytyväisiä, mistä kertoo se, että erityisiä toiveita aikuisystävien yhteistyölle jatkossa ei paljoakaan esitetty, *”tärkeintä on kokoontua yhteen”*. Osa toivoi aikuisystävien tapaamisten olevan vapaamuotoisia, yksi ehdotti nettifoorumia, jossa *”vois kysellä muilta mielipiteitä”* ja jakaa kokemuksia.

Haastatellut kokivat aikuisystävätoiminnan lapsen tai nuoren kanssa yhdessä tekemisenä; kaverina ja ystävän olemisena; lapsen tai nuoren tukemisena; puolin ja toisin saamisena ja antamisena; erilaisten tapojen tuomisena ja ja-

kamisena; vastavuoroisena kokemusten vaihtamisena; läsnäolemisena. Aikuisystävätoimintaa kuvattiin myös vapaaehtoisten, perheiden ja projektin työntekijöiden yhteistyönä tapahtuvaksi toiminnaksi; miellyttäväksi toiminnaksi; *”kyse ei ole aikuisten määrittelemästä ystäväydestä, tämä on toiminnallisempaa”*. Aikuisystävä nähtiin turvallisena ja luotettavana lapsen kaverina ja tukijana; turvana; aikuisena, jonka rooli lapsen tai nuoren elämässä muodostuu mm. tuesta ja yhdessä puuhastelusta. Aikuisystävän roolina koettiin olevan *”toimiminen luotettavana aikuisena, uusien kokemusten antaja ja elämänkokemuksen välittäjä”*.

Lähes kaikki haastattelut sanovat olevansa sitoutuneita toimintaan, *”olen yrittänyt sataprosenttisesti olla mukana”*. Sitoutuminen koettiin tärkeäksi, ei ainoastaan lapseen tai nuoreen vaan myös vanhempiin, heidän arvomaailmaan ja tavoitteisiin. Muutama vastaaja koki ajanpuutteen tai ristiriitaisten tunteiden vaikeuttavan sitoutumista.

Hankkeen yhteisiin toimintapäiviin, tapahtumiin ja retkiin oli osallistunut noin puolet haastateltavista. Niissä parasta oli ollut mahdollisuus tutustua uusiin ihmisiin; yhteiset puuhut ja niistä lapsille jäävät muistot; hyvä ruoka; käytännön asioiden hyvät järjestelyt; ohjelmaa oli ollut sopivasti; toimintaa on suunniteltu joidenkin päivien kohdalla yhdessä. Parannettavaa toimintapäivissä ja tapahtumissa oli mm. se, että niihin osallistuisi enemmän toiminnassa mukana olevia; osallistuneiden vuorovaikutuksen lisäämisessä; tapahtuman aikatauluttamisessa (joidenkin mielestä liian pitkiä ja joidenkin mielestä liian väljä aikataulutus) sekä kohdentamisessa (enemmän nuoriin kohdistuvaa sisältöä).

Toiminnan merkityksellisyys koettiin syntyvän sen ennaltaehkäisevästä luonteesta ja vapaaehtoisuudesta. Aikuisystävätoiminnalla nähtiin olevan merkitystä erityisesti lapselle hänen saadessaan turvallisen ja luotettavan aikuisen ystäväkseen. Toiminnan koettiin olevan merkityksellistä esimerkiksi yksinhuoltajavanhemmille; syrjäytymisriskissä oleville lapsille; sukupolvien kohtaamisen mahdollistamiseksi ja asenteiden muuttamiseksi.

Aikuisystävä voi olla lapselle ihminen, jolla on aikaa tulla lapsen maailmaan; joka tuo vaihtelua arkeen; saa lapsen tuntemaan olonsa tärkeäksi; toisenlaisia tekemistä, jota yksi haastateltava kuvaa seuraavasti: *”se on aina pabanteosta silloin pois”*. Hyvää aikuisystävää kuvattiin vastuuntuntoiseksi ja avoimeksi; luotettavaksi ja turvalliseksi; joustavaksi; sitoutuneeksi; lapsia arvostavaksi; lasta kuuntelevaksi; *”on sellain oma persoona, sellain oma ittensä”*.

Haastatellut kokivat itse saavansa toiminnasta lapsiystävän; arvokkaita kokemuksia ja hyvää mieltä; uusia tuttavuuksia; pieniä iloja toiminnan yhtey-

dessä sekä eväitä yhteistyöstä. Toiminnan kautta on ollut mahdollisuus päästä tutustumaan lapsen maailmaan ja elämään sekä kaupunkiin; saada uusia näkökulmia lasten kautta: *”saa aina hämmästyä heidän mahtavista ja avarakatseisesta ajattelutavasta”*; toiminnassa *”omat huolet ja murheet unohtuvat”* ja saada vaihtelua tavalliseen opiskelijaelämään. Yksi aikuisystävä kertoo: *”Kokee, että vitsi on hienoa, kun kokee olevansa hyödyllinen ja luotettava, jolle lapsi avautuu”*. Lähes kaikki haastatellut aikuisystävät kokivat saaneensa tunnustusta ja arvostusta vapaaehtoisena toimimisesta. Arvostus ja tunnustus koettiin tärkeäksi, vaikka sitä ei olisi osattukaan paljoa odottaa. Tunnustusta oli saatu mm. lapselta; nuorelta; perheeltä; projektin työntekijältä ja kavereilta.

Toiminnan onnistumisen edellytyksenä pidettiin riittävää perehdytystä/koulutusta, ohjausta ja tukea, jota oli saatu projektin työntekijältä sekä vapaaehtoisten vertaistapaamisista. Tärkeänä pidettiin myös sujuvaa yhteistyötä lasten tai nuorten vanhempien kanssa ja toiminnan jatkuvuutta, jota esimerkiksi yksi haastatelluista perustelee seuraavasti: *”tämä on kuitenkin halpa tapa tukea lasta yhteiskunnan kannalta”*. Toiminnan tulevaisuuden kannalta toiminnan kehitettäviksi puoliksi mainittiin vapaaehtoisten yhteydenpidon lisääminen; toimintapäivien kehittäminen niin, että aikuisystävät ovat keskeisemmässä roolissa; lisää toimintaa yhdessä jonkun järjestön kanssa; vertaistapaamisiin enemmän asiantuntijaluentoja sekä yhteistoiminnan kehittäminen vanhempien kesken. Merkillä pantavaa on, että kysyttäessä haastateltavilta, olisivatko he valmiita ottamaan jollakin tavalla vastuuta toiminnan toteuttamisesta (mm. toimintapäivien ja vertaistapaamisten järjestäminen), lähes kaikki vastasivat omien resurssien olevan niin vähäiset, etteivät he pysty ottamaan lisää vastuuta. Haastateltavilta kysyttiin, tulisiko toiminnassa tehdä enemmän yhteistyötä ammattilaisten kanssa ja osa koki, että yhteistyötä voitaisiin tehdä enemmän mm. koulun ja päiväkodin kanssa. Toisaalta osa koki, ettei yhteistyön lisäämiselle ole tarvetta, sillä kyseessä on vapaaehtoistoiminta ja nykyinen yhteistyö projektin työntekijöiden ja kouluttajien kanssa on riittävä.

Haastatellut suosittelisivat toimintaa laajasti eri ihmisryhmille ikään ja sukupuoleen katsomatta, kuten opiskelijoille, eläkeläisille, työttömille, lapsettomille ja erityisesti miehille; kenelle tahansa, joka tykkää olla lasten ja nuorten kanssa; perheille; maahanmuuttajaperheille. He antoivat seuraavia neuvoja toiminnasta kiinnostuneelle aikuiselle: *”Avointa mieltä, toiminta vaatii sitoutumista ja aikaa.”*; *”Robkeasti mukaan!”*; *”Läsnäolemalla voi syntyä kivoja asioita”*. Tulevia aikuisystäviä neuvottiin toimimaan *”omana itsenä”*; yhteistyökykyisesti ja vastavuoroisesti. Heitä neuvottiin myös pitämään kiinni yhteisesti sovitusta säännöistä ja muistamaan, mitä sitoutuminen tarkoittaa. Myös perheitä neuvottiin lähtemään mukaan avoimin ja rohkein mielin; *”toiminta ei ole*

leimaavaa vaan normaalin arjen jakamista”; toimimaan avoimesti ja yhteistyökyy-
kyisesti ja ottamaan lapsen mielipiteen huomioon toiminnasta palautteen
saamiseksi sekä antaa tilaa aikuisystävän ja lapsen toiminnalle.

Pienryhmätoimintaan osallistuville toteutettiin kysely ja ryhmähaastattelut
keväällä 2007. Kyselylomakkeita lähetettiin 23 aikuisystävälle Jämsänkoskel-
le, Keuruulle, Saarijärvelle, Viitasaarelle ja Äänekoskelle ja niitä palautui
kahdeksan kappaletta. Ryhmähaastattelut toteutettiin kahdeksalle aikuisys-
tävälle.

Sekä kyselyissä että haastatteluissa koulutus nousi esiin tärkeänä asiana ja
jatkokoulutuksen mahdollisuuden suhtauduttiin myönteisesti. Pienryhmissä
toimivat aikuisystävät kokivat tulevansa toimeen muiden aikuisystävien
kanssa ja he saivat apua ja tukea toisiltaan. Myös hankkeen työntekijän
kanssa yhteistyö toimi ja häneltä saatava tuki ja apua koettiin tärkeäksi. Suu-
rin osa aikuisystävistä suunnitteli ryhmän toimintaa yhteistyössä muiden
ryhmän aikuisystävien kanssa. Pienryhmille järjestetyt tilat koettiin suurelta
osin sopiviksi toiminnan toteuttamiseen. Kyselyissä tuli esiin, että pienryh-
mien toiminnassa pidettiin hyvänä alueellisten yhteistyökumppanien osallis-
tumista ryhmien toimintaan, vaikkakin vain alle puolen kyselyyn vastannei-
den mielestä paikalliset yhteistyökumppanit ovat osa heidän toimintaansa.

Kyselyssä aikuisystäviltä tiedusteltiin, näkyykö paikallisuus heidän toimin-
nassaan. Suurimman osan mielestä paikallisuus näkyy ryhmätoiminnassa
ainakin jossain määrin, mutta huomionarvoista on, että myös muutama
eriävä näkemys nousi esiin. Merkittävää on myös, että suurin osa vastaajista
ei ollut vastannut kysymykseen, käyttäkö ryhmä hyväksi paikkakunnan tar-
joamia palveluja. Onko syytä epäillä, että kysymys on jäänyt epäselväksi vas-
taajille, sillä kuitenkin suurin osa käytti toiminnassa hyväksi paikkakunnan
luontoa ja erilaisia harrastusmahdollisuuksia. Paikkakunnan kulttuuripalve-
luja hyödynnettiin vähiten ryhmän toiminnassa. Haastatteluissa ilmeni, että
paikkakunnan luonnon mahdollisuuksista oli hyödynnetty mm. näkötornia
ja vesistöjä ja paikkakunnan harrastusmahdollisuuksista oli käytetty mm.
uimahallia ja urheilukenttiä. Kulttuuripalveluja suunniteltiin hyödynnettävän
muun muassa seuraavasti: kirkossa ja museoissa käynnit ja kesäteatterinäy-
tökset.

Toiminnan tulevaisuutta kartoittavat kysymykset nostivat esiin sen, että
toimintaa oli valmiita jatkamaan noin puolet vastaajista sekä tilanteessa, jos-
sa aikuisystävätoiminta jatkuu pysyvänä toimintamuotona että tilanteessa,
jossa toiminnan rahoitus loppuu. Toiminnan jatkumiseksi toivottiin, että
jokin järjestö organisoi toimintaa. Toiminnasta poistumisen syyksi nimet-
tiin oman elämäntilanteen muuttuminen.

6.2.4 ”Jatketaan tätä hyväksi havaittua mallia edelleen”

Yhteistyökumppaneille vuoden 2006 lopussa tehtyyn kyselyyn vastasi yhteensä 31 yhteistyökumppania. Vuoden 2007 lopussa tehtyyn kyselyyn saatiin 29 vastausta. *Yhteensä kyselyitä palautui 60 kappaletta.* Vuonna 2006 yhteistyökumppaneiden arviot hankkeesta ovat olleet pääpiirteissään myönteisiä ja toiminnan vakiinnuttamisen ja jatkon kehittämiseksi saatiin alueellisesti monipuolisia näkemyksiä. Suurimman osan mielestä hankkeessa ei ole ollut sellaisia epäkohtia tai asioita, joihin tulee jatkossa kiinnittää erityistä huomiota. Myös vuonna 2007 yhteistyökumppaneiden arviot olivat myönteisiä, mutta vastauksista nousi esiin huoli toiminnan jatkuvuudesta hankeajan päätyttyä. Seuraavaan on koottu kummankin kyselyn tärkeimpiä tuloksia.

Yleisesti yhteistyökumppanit olivat saaneet tietoa hankkeesta erittäin ja melko hyvin ja he tuntevat hankkeen melko hyvin. Heillä oli ollut mahdollisuus vaikuttaa hankkeen suunnitteluun ja toteutukseen pääosin melko hyvin. Suurin osa oli melko tyytyväisiä alueelle valittuun toimintamalliin, myös erittäin tyytyväisiä valittuun toimintamalliin oli: *”kyllä malli on toimivaksi osoittautunut”*; *”tämä on tietysti sellaista, että kaikenlaista pitää kokeilla, ennen kuin löytyy se oikea tapa tehdä asioita”*. Oman alueen/kunnan hanketyöryhmän aikaansaamia tuotoksia pidettiin vaihtelevasti erittäin, melko tai jossain määrin merkityksellisinä: *”vähän toimintaa, laatu hyvä!”*; *”tarve ja tarjonta on kohdanneet”*.

Hankkeen ryhmätyöskentely koettiin onnistuneen melko hyvin, vaikkakin joillakin alueilla työryhmän työskentely oli tuottanut pettymystäkin: *”hyvä ilmapiiri”*; *”toimijoiden sitoutuminen osittain puutteellista”*; *”toiminta on ollut varsin hidaskäyntöistä”*. Ryhmätyöskentelyyn koettiin vaikuttavan myös oman tai muiden ryhmäläisten (työ)ajan riittämättömyys sekä osallistujien aktiivisuuden tai sitoutumisen vähyys, mikä ”jarrutti” työryhmän työskentelyä. Yhteistyö hankkeen työntekijöiden kanssa oli toiminut hyvin ja hankkeen tarjoamat palvelut ja tuki olivat olleet pääsääntöisesti melko hyvin saatavilla: *”Työntekijään on saanut helposti yhteyden ja asiat sujuneet”*; *”yhteistyö on ollut mutkatonta, käytännönläheistä ja ehdotuksia vastaanottavaa”*.

Vastaajat arvioivat onnistumisen hankkeen perustavoitteissa - ehkäisevän lastensuojelun vapaaehtoistoiminnan kehittäminen lasten ja lapsiperheiden tukemiseksi – suurimmalta osin melko hyväksi: *”joillain alueilla toimii todella hyvin ja joissain voisi toimia paremminkin”*; *”vaikka alueellani tapauksia on vähän, kuitenkin tapaukset toimivat erittäin hyvin”*; *”aikuisystävien löytyminen vaikeaa”*. Yhteistyökumppaneiden arviot onnistumisesta olivat hieman myönteisemmät vuonna 2007. Perustavoitteen saavuttamiseen nähtiin vaikuttavan erityisesti vapaaehtoisten rekrytoinnin onnistuminen ja se, missä vaiheessa toiminta oli alueella. Hanketoiminnan koettiin lisänneen omalla alueel-

la/kunnassa tietämystä tai yhteistyötä ennaltaehkäisevässä lastensuojelussa pääosin jossain määrin: *”alueella toimivat projektit ja järjestöt ovat tulleet tutuksi”*; *”nyt pystyn aktiivisena toimijana itse vaikuttamaan asiaan”*.

Vuonna 2006 kyselyyn vastanneista yhteistyökumppaneista noin puolet oli ohjannut tai suositellut hankkeen toimintaa lapselle, nuorelle tai perheelle. Vuonna 2007 yli puolet vastaajista oli suositellut toimintaa. Toimintaa oli suositeltu muutamasta perheestä jopa yli kahdellekymmenelle perheelle. Toimintaa oli suositeltu sellaisille lapsille ja perheille, joiden sukulaiset asuvat kaukana tai luontaista verkostoa ei ole; yksinhuoltajille; harrastuksen tukemisen tarpeessa oleville lapsille; tukea tarvitsevalle perheelle; perheen omasta pyynnöstä; syrjäytymisvaarassa oleville lapsille; kiireisten vanhempien lapsille; monilapsisille perheille; maahanmuuttajille sekä opiskelijoille projektiopintojen tai työharjoittelun suorittamiseen. Ennen toiminnan aloitusta lapsen, nuoren ja perheen kanssa oli keskusteltu mm. tuen tarpeesta, perheen tilanteesta sekä itse toiminnasta. Harva yhteistyökumppani oli saanut palautetta hankkeesta asiakkaana olevilta lapsilta tai perheeltä, mutta saatu palaute oli ollut hyvää.

Vastanneiden mielestäärkevin keino ja tapa ohjata tai valita lapsia, nuoria ja perheitä mukaan toimintaan, oli peruspalveluiden kautta (mm. koulu, päiväkotikoti, neuvolat); yhteistyökumppaneiden ja tiedottamisen kautta; seurakunnan ja erilaisen ryhmätoiminnan kautta; kohdennetusti mm. sosiaalitoimen/perhetyön ja koulukuraattorin avulla sekä henkilökohtaisella tiedottamisella.

Termi aikuisystävä koettiin hyväksi ja sen nähtiin tarkoittavan turvallista ja luotettavaa aikuista ystävää, joka sitoutuu toimintaan lapsen kanssa ja jolla todella on aikaa lapselle. Vaihtoehtoina esitettiin mm. aikuiskaveria; rinnalla kulkijaa ja aikuisopastajaa.

Hankkeen alkuvaiheessa odotukset ja toiveet olivat kohdistuneet etenkin toiminnan pysyvyyteen ja jatkuvuuteen; lasten hyvinvointia lisäävän toiminnan käyntiin saamiseen omalla alueella; ihmisten aktiivisempaan kiinnostukseen vapaaehtoistoimintaa kohtaan ja toimintaan osallistumiseen sekä useiden järjestöjen osallistumiseen. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten ja Välittävät sukupolvet -hankkeiden kaltaisten projektien välisistä yhteistyömuodoista parhaimmiksi koettiin osallistavat, moniammatilliset säännöllisesti kokoontuvat työryhmät; yhteistyöpalaaverit ja hankeyhteistyöt; monipuolinen ja seudullinen yhteistyö; yhdessä kehittäminen ja suunnitteluun osallistuminen; toiminnalliset tapahtumat; tiedottaminen sekä sellainen yhteistyömuoto, jossa kaikilla osapuolilla olisi annettavaa toisille ja voimat yhdistämällä saataisiin jotain ”lisähyvää” aikaan.

Hankkeen tavoitteiden saavuttamista ja toiminnan toteuttamista nähtiin vaikeuttavan ja (alueellisesti) kritiikkiä kohdistettiin alueen/kunnan ryhmätyöskentelyn tehottomuuteen (*"välillä työryhmätyöskentely on tehotonta ja asioiden eteneminen hidasta"*); toiminnan alueellisuuteen (*"aluerajaus, jolloin aivan kaikkia ei tavoiteta"*); kohdejoukon pienuuteen (*"asiakasjoukko, johon hankkeessa päästään vaikuttamaan on hyvin pieni"*) sekä vapaaehtoisten vähyyteen (*"ihmisillä ei tunnu aika riittävän osallistua aktiivisemmin"*). Vastaaajista suurimman osan mielestä aikuisystävätoiminnan organisoimisessa ja toteuttamisessa ei ole ollut sellaisia asioita, joihin jatkossa tulisi kiinnittää huomiota. Vuonna 2006 kehitettäviksi asioiksi nähtiin mm. aluerajojen poistaminen ja toiminnan laajentaminen; vastuutahon nimeäminen hankkeen etenemiselle alueella; paikallinen sitouttaminen jatkoon; vuorovaikutus kysynnän ja tarjonnan välille sekä tiedotuksen tehostaminen alueella. Vuonna 2007 vastanneiden mielestä huomioon tulisi jatkossa ottaa mm. juurruttaminen; toiminnan vakiinnuttaminen osaksi jotakin tiettyä tahoja; pari motivoitunutta yhteyshenkilöä alueelle; uusia toimijoita mukaan jatkuvuuden turvaamiseksi sekä toiminnan rahoituksen turvaaminen.

Vuonna 2006 nähtiin, että jatkossa hankkeessa luotujen toimintojen vakiinnuttamista voisi kehittää alueilla seuraavin ehdotuksin: *Jyväskylässä* julkisella tiedotuksella ja näkyvyydellä; kannanotoilla; päättäjiin vaikuttamisella; tiiviillä yhteistyöllä ja saamalla vakiintuneet toimijat ottamaan hankkeen toiminnot omaksi asiakseen, *Jämsän seudulla* tiedottamalla toiminnasta paremmin työryhmälle; toteuttamalla vapaaehtoistoimintaa järjestön taholta ja saamalla kaupunki tukemaan toimintaa, *Keuruulla* työryhmän yhteistyöllä ja mukana olevien järjestöjen vastuuttamisella, *Saarijärvellä* ihmisten vaihtumattomuudella työpisteissä, *Viitasaarella ja Pihlajputaalla* siirtämällä toiminnan organisoimista paikallisille toimijoille; yhteistyöllä eri lastensuojelun parissa työskentelevien vapaaehtoistoimijoiden kanssa; markkinoinnilla ja säännöllisesti kokoontuvan työryhmän avulla, *Äänekoskella* vastuuttamalla joku taho ottamaan päävastuun; jatkamalla hanketta; lisäämällä tunnettavuutta ja tiedotuksella. Yleisesti toiminnalle toivottiin jatkorahoitusta hyvän toimintamallin turvaamiseksi alueilla.

Vuonna 2007 vastaajilta kysyttiin, miten he arvelevat, millaiset hankkeessa kehitetyt toiminnot tulevat jatkumaan alueella hankerahoituksen päätyttyä. Mikäli Mannerheimin Lastensuojeluliiton Keski-Suomen piirille myönnetään sen hakema kohdennettu toiminta-avustus aikuisystävätoimintaan, näkivät kaikki vastaajat, että toiminta jatkuu ja laajenee. Mutta mikäli kohdennettua toiminta-avustusta ei myönnetä, uskoo moni vastaaja toiminnan hiipuvan eikä se laajene merkittävästi. Joillakin alueilla toiminnan jatkuvuus on

turvatumppaa, mutta vastauksista paistoi selkeästi huoli toiminnan jatkuvuudesta, mikäli toimintaa koordinoivaa tahoa ja riittävää rahoitusta ei ole.

6.3 Hankkeen itsearviointi

Ilman systemaattista tutkimusta ja arviointia käsitteitä ja käytäntöjä - tässä tapauksessa sukupolvityön erilaisia toimintamalleja - on vaikea kehittää ja saada niitä kestäviksi. Kun pyritään kokonaisvaltaiseen ja syvälliseen ymmärrykseen, eri näkökulmista nouseviin tulkintoihin, avoimiin tarkoitukseen sekä realistisesti ja eettisesti kestäviin toimintamalleihin, tarvitaan sekä kriittistä arviointia että dialogisuutta (Satka ym. 2005, 17 Moilasan 2005 mukaan). Voi ajatella, että erityisen olennaista arviointia on hankkeissa, joissa luodaan uutta, esimerkiksi etsitään uutta työkäytäntöä tai palvelukonseptia. Tällaisissa ”innovaatioprojekteissa” tavoitteet ja toteuttamisstrategia ovat usein suhteellisen löyhiä: uutta toimintamallia etsitään kokeillen ja muokaten. (Moilanen 2005.) Ilman toteuttamisprosessin arviointia ja seuraamista on hankala tuoda esiin, kuinka innovaatio syntyi ja kuinka se voidaan viedä käytäntöön (Seppänen-Järvelä 2003, 10 Moilasan 2005 mukaan).

Hankkeen tuotokset vastaavat pääosin hankesuunnitelmassa asetettuja tavoitteita. Projektin työntekijöiden itsearviointia tukee toimintaan osallistuneilta lapsilta, nuorilta ja heidän vanhemmiltaan, aikuisystäviltä ja yhteistyökumppaneilta sekä ohjausryhmän jäseniltä saatu palaute. Hankkeen kokoavana tavoitteena oli lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen sekä lapsiperheiden tukeminen kehittämällä sukupolvien välistä mentorointia ts. aikuisystävätoimintaa ehkäisevän lastensuojelun ja yhteistyön välineeksi. Hankkeessa kehitettiin vuosien 2005-2007 aikana maakunnallisesti ehkäisevän lastensuojelun kansalaisjärjestö- ja vapaaehtoistoimintaa, jonka tavoitteena oli turvata riittävät aikuiskontaktit niitä kaipaaville lapsille ja nuorille sekä tukea lapsiperheitä.

Toiminnallisena tavoitteena oli tuottaa alueellisten ja paikallisten toimijoiden sekä hankkeen työntekijöiden yhdessä organisoimia erilaisia toimintamalleja ja toimijaverkostoja, joissa lasten, nuorten ja lapsiperheiden arkiset sosiaalisen tuen tarpeet kohdataan kehittämällä mentorointia paritoimintana, pienryhmätoimintana tai vertaistoimintana. Useimmat alueellisista ja/tai paikallisista työryhmistä valitsivat alueelleen toteutettavaksi (pien)ryhmätoimintamallin, josta on kehitelty erilaisia paikallisia versioita. Pienryhmätoiminta ehkäisevän lastensuojelun vapaaehtoistoimintana näyttää vastanneen hyvin alueellisiin ja/tai paikallisiin resursseihin, tarpeisiin ja intresseihin. (Moilanen 2006b.) Toisaalta kuitenkin alueilla on nähtävissä kasvavaa kysyntää paritoimintaa kohtaan. Moni toiminnasta kiinnostunut perhe kysyy mahdollisuutta

osallistua paritoimintaan myös alueilla, joilla toiminta on organisoitu pienryhmätoimintana.

Hankesuunnitelmaan kirjatusta toimintavaihtoehdoista ainoastaan vertaismentorointi (vertaistoiminta) ei ole herättänyt alueilla niin paljon kiinnostusta, että sitä oltaisiin toteutettu käytännössä (vrt. Välittävät sukupolvet...2004). Myöskään alkuperäiseen hankesuunnitelmaan kirjattu e-mentorointia ei toteutettu käytännössä. Hankkeelle luotiin keväällä 2007 oma internetsivusto aikuisystävälle ja kouluttajille tarkoitettuineen osioineen (ks. luku 5.4), joten lähtökohta e-mentoroinnille saatiin luotua. Olemassa olevien resurssien puitteissa e-mentorointia ei kuitenkaan voitu lähteä kokeilemaan laaja-alaisesti. Internetsivustolla olevan aikuisystävälle tarkoitettun keskustelupalstan tarkoituksena oli toimia yhtenä aikuisystävien vertaistuen ja kokemusten vaihtamisen foorumina. Tätä tavoitetta ei saavutettu hankeajan puitteissa, sillä keskustelu palstalla ei aktivoitunut. Hankkeen työntekijöillä ei ollut resursseja kannustaa ja rohkaista alussa riittävästi aikuisystäviä hyödyntämään tätä mentoroinnin mahdollisuutta eikä aikaa osallistua itse keskusteluun.

Hankkeessa onnistuttiin kehittämään ennaltaehkäisevän lastensuojelun kansalaisjärjestö- ja vapaaehtoistoimintaa. Vapaaehtoisille luotiin systemaattinen, mutta joustava koulutus-, tuki- ja ohjausmalli. Toimintaa suunniteltiin ja toteutettiin ns. monitoimijamallin kautta: toimintaan osallistui laaja ja monialainen yhteistyöverkosto hankepaikkakunnilla ja laajemminkin Keski-Suomessa (kuntatoimijat, järjestöt, kansalaisverkostot, oppilaitokset ym.). Hankkeessa tuotettiin uusia alueellisia yhteistyömalleja mm. koulujen, päiväkotien, kansalais-, lastensuojelu- ja nuorisojärjestöjen, vapaaehtoistoimijoiden ja lastensuojelun välille. Toimintamallia voitiin muokata alueellisesti vastaamaan paikallisia toimintatapoja ja hyödyntämällä valmiita verkostoja ja olemassa olevia voimavaroja. Esimerkiksi Viitasaarella ja Pihlputaalla toteutettiin ns. varamummotoimintaa yhteistyössä Viitasaaren Mielenterveysseuran kanssa. Hankkeen tarkoituksena oli aikuisystävätoiminnan menetelmän soveltaminen uusilla alueilla, uusissa yhteisöissä ja yhteistyöverkostojen toteuttamana. Toiminta käynnistettiin kaikilla hankesuunnitelmaan kirjatulla paikkakunnilla.

Hankkeessa onnistuttiin kehittämään ammattikäytäntöjä ja opetuksellisia käytäntöjä, joka konkretisoitui yhteistoiminnassa kohderyhmän ammattilaisten ja oppilaitosten sekä opiskelijoiden kanssa. Tehty oppilaitos- ja opiskelijayhteistyöverkosto oli laajaa ja monialaista. Oppilaitosyhteistyökumppaneita ovat olleet Jyväskylän yliopisto (sosiaalityön ja kasvatustieteen oppiaineet sekä opettajankoulutuslaitos), Jyväskylän ammattikorkeakoulu (sosiaaliala ja Tiimiakatemia), Humanistisen ammattikorkeakoulun Ääne-

kosken kampus (nuorisotyön ja kansalaistoiminnan koulutusohjelma), Keski-Suomen opisto (nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaajakoulutus, lasten ja nuorten erityisohjaajan koulutus) sekä Jämsän koulutuskeskus (nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaajakoulutus, hoitotyön koulutus).

Aikuisystävätoiminta on erittäin merkityksellistä toimintaan osallistuvien lasten, nuorten ja perheiden kannalta (ks. luku 6.2). Aikuisystävätoiminnasta on kerätty runsaasti mm. opiskelijayhteistyön avulla arviointi- ja palautetietoa, joka on nostanut esille kokemuksen toiminnan merkittävydestä lasten, nuorten ja perheiden arjessa (mm. lasten, nuorten palautehaastattelut, lasten vanhempien palautehaastattelut, vapaaehtoisten palautehaastattelut, kysely yhteistyökumppaneille) Tämänkaltaisia avoimia, ehkäisevän lastensuojelun näkökulmasta ponnistavia toimintoja on olemassa valitettavan vähän: toiminta on luonteeltaan avointa, joten mukaan pääseminen ei edellytä esimerkiksi sosiaalityöntekijän lähetettä tai lastensuojelun asiakkuutta (vrt. esim. lastensuojelun avohuollon tukihenkilötoiminta). Aikuisystävätoiminnan vahvuutena on myös se, että yksi ja sama työntekijä vastaa koko toimintaprosessista sekä lapsen/nuoren ja tämän perheen että vapaaehtoisen osalta.

Haasteita toiminnan kehittämiseksi ja laajentamiseksi on tuonut ensinnäkin niukat toimintaresurssit (rahoituksen pienuus). Ensimmäinen toimintavuosi käytettiin hankkeen suunnitteluun ja toimintojen valmisteluun pääasiallisesti yhden projektinvetäjän voimin. Vasta vuonna 2006 hankkeeseen palkattiin osa-aikaisia ja määräaikaisia projektityöntekijöitä. Viimeisen toimintavuoden syyskauden hankkeessa on toiminut ainoastaan kaksi koko-aikaista ja määrä-aikaista hankekoordinaattoria. Työntekijäresurssit ovat vaikuttaneet siihen, millä laajuudella hanketta on voitu viedä eteenpäin ja missä laajuudessa arviointia on voitu tehdä. Hankekauden aikana on myös tapahtunut työntekijävaihdoksia, joilla yhteistyökumppaneiden arvioiden mukaan ei kuitenkaan ole ollut negatiivisia vaikutuksia.

Haasteita alueelliseen työhön on tuonut alueellisten toimijoiden vaihteleva sitoutuminen ja osallistumisaktiivisuus työryhmiin. Myös yhteistyökumppaneiden arvioissa oman työryhmätyöskentelyn onnistuneisuudesta nousi esiin toimijoiden sitoutumisen ja aktiivisuuden merkitys sekä ryhmätyöskentelyn kannalta että alueellisten tuotosten saavuttamisessa. Sitoutumiseen ja aktiivisuuteen vaikuttaa kuitenkin olennaisesti se, että työryhmän jäsenillä ei useinkaan ole riittävästi aikaa osallistua kokouksiin oman työnsä ohella. Toisaalta projektin työntekijöiden olisi tullut heti alusta lähtien siirtää enemmän vastuuta alueellisille toimijoille itselleen toiminnan toteuttamisesta. Yleisesti ongelmaksi toiminnan toteuttamisessa on koettu myös vaikeus rekrytoida vapaaehtoisia mukaan toimintaan: osallistujien vähyyden tai

puuttumisen takia vapaaehtoistoiminnan peruskursseja on peruuntunut eikä alueellisilla toimijoilla ole ollut mahdollisuutta rekrytoida vapaaehtoisia riittävän laajasti.

6.4 Haasteet ja riskit

Hankkeessa luotujen toimintojen vakiinnuttamiseen kokonaisuudessaan liittyvä riski on, kuinka kehitellyt ja kokeillut toimintamallit saadaan juurtumaan projektipaikkakunnilla. Alueelliset ja paikalliset toimijat ovat osallistuneet aktiivisesti hankkeen suunnitteluun ja toteutukseen, mutta tästä huolimatta on nähty hyväksi jatkuvasti vahvistaa toimijoiden sitoutumista toimintaan. Erityisesti on pohdittu, millaiset resurssit paikallisilla toimijoilla on tosiasiallisesti toteuttaa hankkeessa luotuja toimintoja hankeajan jälkeen. (ks. Moilanen 2006b.)

Vaikka joillakin projektialueilla toimintaa on saatu juurrutettua ja vakiinnutettua osaksi paikkakunnan toiminnan arkea ja toiminnan jatkuvuudelle hankekauden jälkeen on luotu edellytyksiä, tarvitaan toiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi erillisen työntekijän työpanosta. Muuttuvissa yhteiskunnallisissa rakenteissa ja jatkuvista henkilövaihdoksista johtuen toiminnan jatkaminen edellyttää koordinoitua ja toiminnan tukemista. Yksittäisillä kunnan tai järjestöjen työntekijöillä ei ole yksin resursseja huolehtia koko aikuisystävätoiminnan prosessista, vaikka innostusta toiminnan jatkamiseksi onkin. Uudistuvana ja kehittyvänä toimintamallina aikuisystävätoimintaa koordinoivien työntekijöiden panos on erityisen tärkeä. Myös toiminnan levittämisessä maakuntaan tarvitaan työtä ohjaavaa ja tukevaa tahoa.

Edellä esitettyjen (luku 6.3) aikuisystävätoimintaan liittyvien vahvuuksien ja toiminnasta saadun rohkaisevan palautteen (toiminnan erityinen merkittävyys lasten, nuorten ja perheiden arjessa) (luku 6.2) perusteella toiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi käytiin neuvotteluja Mannerheimin Lastensuojeluliiton Keski-Suomen piirin kanssa toiminnan siirtämiseksi osaksi järjestön toimintaa. Käytyjen neuvottelujen pohjalta tehtiin suunnitelma toiminnan siirtymisestä jatkossa Mannerheimin Lastensuojeluliiton Keski-Suomen piirin hallinnoimaksi toiminnaksi siten, että kumppanina toiminnan toteuttamisessa tulee olemaan Keski-Suomen Pelastakaa Lapset ry:n aluetoimisto. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Keski-Suomen piiri haki toiminnalle kohdennettua toiminta-avustusta Raha-automaattiyhdistykseltä syyskuussa 2007. Toiminnan toteuttaminen kumppanuuden ja yhteistyön avulla mahdollistaa järjestöjen vahvuuksien yhdistämisen ja samalla taustahankeissa luotu monitoimijuus siirtyy pysyvänä toiminnan toteuttamisen mallina. Kohdennettu toiminta-avustus mahdollistaa

seuraavien aikuisystävätoiminnan kehittämistä vaatien osa-alueiden ja kehittämisenäkökulmien toteuttamisen.

Vaikka verkostoyhteistyö on ollut laajaa ja toimintaa on toteutettu monitoimijamallin kautta, niin samalla se vaatii edelleen (ja jatkuvasti) kehittämissuorituksia, etenkin julkisen sektorin ja vapaaehtoisten/kansalaistoimijoiden työnjaon ja roolien selvennyksen osalta. On tarpeen keskustella siitä, mikä on vapaaehtoisten tai kansalaisjärjestöjen ja ammattilaisten suhde toiminnassa. Näkökulman laajentamiseksi keskustelua avataan ehkäisevän lastensuojelun lisäksi vapaaehtoistyön muihin toimintaympäristöihin sekä maakunnan että valtakunnan tasolla (esim. monikulttuurinen työ, sovittelutyö).

Viime aikoina on ollut nähtävissä, että vastuuta erilaista tukea tarvitsevien kansalaisten hyvinvoinnista on yhä enemmän pyritty siirtämään vertaisverkostoilta ja vapaaehtoistyöntekijöille (vrt. tässä uudenlainen ”vastuunosoittamisen yhteiskunta”, Julkunen 2006). On kuitenkin muistettava, että vapaaehtoisuudelta tehty työ ei korvaa, eikä sen koskaan tulisi korvata, ammatillisesti tehtyä työtä. Vapaaehtoistoiminnan pitäisi olla yhteistä tekemistä, ei pelkästään vapaaehtoispalvelujen tuottamista. On tärkeää, että hankkeen toiminta vastaa kunkin toiminta-alueen tarpeita, mutta toisaalta on pidettävä mielessä vapaaehtoisten resurssit niin, ettei heidän työpanoksellaan pyritä korvaamaan ammattilaisten tekemää työtä. (Moilanen 2006b.)

Jatkossa aikuisystävätoiminnan kehittämisessä on painotettava aikuisystävätoiminnan juurruttamista ja laajentamista maakunnassa ja pitkällä tähtäimellä sen ulkopuolelle. Vapaaehtoisten, perheiden ja yhteistyökumppaneiden sitouttamista toimintaan on vahvistettava edelleen ja pidettävä yllä jatkuvasti. Juurruttamistyössä keskeisiä tapoja ovat esimerkiksi alueellisten työryhmien ja koulutusten järjestäminen ammattilaisille ja kansalaistoimijoille. Vapaaehtoisten tukemisen ja sitoutumisen kannalta tulee huolehtia jatkuvasta tuesta ja ohjauksesta toiminnan aikana, kiitosta unohtamatta.

Välittävät sukupolvet -hankkeessa on kokeiltu informaatio- ja verkkoteknologian hyödyntämisen mahdollisuuksia vapaaehtoisten perehdytyksessä ja ohjauksessa (mm. vapaaehtoisten keskustelupalsta). Informaatio- ja verkkoteknologian käyttäminen välineenä vapaaehtoisten kanssa tehtävässä työssä tuo joustavuutta toimintaan, mutta on muistettava, että se ei korvaa henkilökohtaista ja vuorovaikutteista kohtaamista, tukea ja ohjausta. Välineen kehittämiseksi on kerättävä palautetta ja hyödynnettävä käytöstä saatavia kokemuksia. Jatkossa on lisäksi selvitettävä informaatio- ja verkkoteknologian mahdollisuuksia mahdollisesti myös lasten, nuorten ja perheiden sekä vapaaehtoisten välisessä yhteistyössä.

7 POHDINTA

7.1 Ennaltaehkäisevän lastensuojelun vapaaehtoistoiminnan kehittäminen

Aikuisystävätoiminta on havaittu Keski-Suomessa toimivaksi malliksi toteuttaa ehkäisevän lastensuojelun kansalaisjärjestö- ja vapaaehtoistoimintaa. Toimintaa on toteutettu vapaaehtoistoiminnan pohjalta: eri-ikäiset vapaaehtoiset aikuiset toimivat lasten ja nuorten aikuisystävinä. Aikuisystävätoiminnan tavoitteena on ollut turvata riittävät aikuiskontaktit niitä kaipaaville lapsille ja nuorille sekä vastata osaltaan lapsiperheiden sosiaalisen tuen tarpeisiin. Hankkeessa on vapaaehtoistoiminnalla tuettu perheiden – laajemmin käsitettynä kansalaisten – elämänhallintaa ja ihmisten keskinäistä auttamista. Toiminta on perustunut vastavuoroisuuteen: toiminta on merkityksellistä myös vapaaehtoisille aikuisystäville.

Aikuisystävätoiminta on yksi tapa tehdä sukupolvityötä lasten, nuorten ja vapaaehtoisten aikuisten kanssa. Moilasan (2005) mukaan laajasti ajateltuna se tarkoittaa mitä tahansa sellaista työtä tai lähestymistapaa, jonka tarkoituksena on lähentää eri sukupolvia toisiinsa ja vahvistaa sen perustalta tämän ajan puitteisiin sopivaa yhteisöllisyyttä, esimerkiksi jokin tietty yhteisö tai asuinalue työn pohjana. Kuten taustahankkeessa Sukupolvet verkoksi (2002–2004), myös Välittävät sukupolvet -hankkeessa kerätyn palautteen ja tiedon valossa näyttää siltä, että sukupolvityössä olennaista on *eri* sukupolvien osallistuminen toimintaan ja vastavuoroisuuden periaate. Ei riitä, että saatetaan yhteen pelkästään ”äärisukupolvia”, kuten pikkulapsia ja iäkkäitä vanhuksia, vaikka tämäkin on yksi tapa tehdä sukupolvityötä. Välittävät sukupolvet -hankkeessa on pyritty kokonaisvaltaiseen tapaan ymmärtää sukupolvien väliset suhteet ja niiden käyttömahdollisuudet: aikuisystävätoiminta on mielletty *kaikenikäisille* osallistumismahdollisuudet takaavana ja siten, että lapsilla ja nuorilla ymmärretään olevan erilaisia kokemuksia elämästä ja elämisestä. Myös lasten ja nuorten kokemukset ovat yhtä arvokkaita kuin vanhempienkin sukupolvien. (ks. Moilanen 2005.)

Aikuisystävätoiminta on perustunut kansalaistoimijoiden toteuttamaan vapaaehtoistyöhön. Vapaaehtoistyön kehittäminen on ollut jatkuva osa hankkeen toimintoja. Vapaaehtoisten koulutus-, tuki- ja ohjausmallia on kehitetty jatkuvasti aikuisystäviltä kerätyn palautteen perusteella vastaamaan heidän tarpeitaan ja toiveitaan. Vapaaehtoistyön kehittämistä on myös tehty yhteistyössä alueellisten toimijoiden ja ammattilaisten kanssa.

Välittävät sukupolvet -hankkeessa on luotu ja vakiinnutettu uusi yhteistyömalli, monitoimijuusmalli, ehkäisevään lastensuojeluun. Mallin vahvuutena

on sen joustavuus (sallii eri variaatioita alueellisten tarpeiden, voimavarojen, intressien pohjalta) samalla sen ollessa alueellisesti ”monistettava”. Toiminta on perustunut monitoimijuuden mallin pohjalle, jolloin alueellisten toimijoiden sitoutuminen toiminnan toteuttamiseen ja kehittämiseen on välttämätöntä. Ilman toimivaa ja joustavaa yhteistyötä alueellisten ja paikallisten toimijoiden kanssa, on vaikeaa toteuttaa toimintaa ainoastaan hankkeen työntekijän resurssein.

Hanketta ei ollut tarkoitettu kokeiluksi, vaan avaukseksi, joka muuttaa toimintatapoja pysyvästi. (ks. Välittävät sukupolvet...2004). Uuden yhteistyömallin ja aikuisystävätoiminnan ottaminen osaksi projektipaikkakuntien toimintatapoja on muokannut olemassa olevia käytäntöjä, tai vähintäänkin muuttanut puhetapoja. Aikuisystävä -käsite näyttää vakiintuneen ja saaneen sijaa vähintäänkin hankkeessa mukana olevilla alueilla, lasten, nuorten ja perheiden sekä yhteistyökumppaneiden puheessa (ks. luku 6.2). Hankkeessa kerätyn palautteen pohjalta voidaan tehdä johtopäätöksiä siitä, että toimintaan osallistuneet lapset, nuoret ja perheet sekä ammattilaiset näkevät aikuisystävätoiminnan osana omaa arkeaan ja aikuisystävät tärkeinä sosiaalisen tuen ja voimavarojen välittäjinä lasten ja lapsiperheiden arjessa.

Hankkeella on ollut erityinen merkitys myös ammattikäytäntöjen ja opetussellisten käytäntöjen kehittämisessä, joka on konkretisoitunut yhteistoiminnassa kohderyhmän ammattilaisten ja oppilaitosten ja opiskelijoiden kanssa. Oppilaitosyhteistyö on ollut maakunnallisesti laajaa: hankkeessa on ollut mukana työharjoittelujaan, projektiopintojaan ja opinnäytetöitään suorittavia opiskelijoita. Oppilaitosyhteistyön hedelmänä on ensinnäkin se, että sen avulla toimintamalli on siirrettävissä osaksi tulevien ammattilaisten työtä ja työkäytäntöjä: ammatikseen lasten, nuorten ja lapsiperheiden kanssa työskentelemään tulevat opiskelijat oppivat näkemään vapaaehtoistoiminnan ja ammattilaisten välisen yhteistyön mahdollisuudet. Toiseksi projektissa on ollut mukana paljon opiskelijoita aikuisystävinä, jolloin heidän myötänsä vapaaehtoistyö on levinnyt maakuntaan.

7.2 Sosiaalipoliittinen merkitys

Tämän päivän yhteiskunnassa on tarve kehittää erilaisia *sukupolvityön* muotoja. On tärkeää, että eri-ikäisillä on mahdollisuus päästä osallisiksi toistensa elämäkokemuksista. Perheet ja suvut ovat tänä päivänä hajautuneet omiin oloihinsa ja luonnollinen käytännön taitojen, tietojen ja arvojen välittyminen sukupolvien välillä katkeilee. Sellaisia sukupolvien välisen kanssakäymisen muotoja, joita muutokset yhteisöissä ja yhteiskunnassa edellyttävät, on kuitenkin olemassa vielä harvakseltaan. Tarvitaan uudenlaisia tapoja edistää eri-ikäisten vuorovaikutusta. (Moilanen 2005.) Aikuisystävätoiminta on esi-

merkki uudentavasta tavasta organisoida sekä sukupolvien yhteistä toimintaa, sukupolvityötä että kansalaisjärjestöjen vapaaehtoistoimintaa.

Välittävät sukupolvet -hankkeen kokoavana tavoitteena oli turvata lasten ja nuorten kokonaisvaltaista hyvinvointia mahdollistamalla riittävät aikuiskontaktit sekä tukea lapsiperheitä. Selvää on, että lasten ja nuorten psykososiaalinen hyvinvointi on harvoin vain yhden toimijan ratkaistavissa (Rousu ja Holma 2004b, 20 Moilasen 2005 mukaan), mutta projektissa kerätyn arviointiaineiston mukaan projektiin osallistuneet ovat kokeneet toiminnan itseään hyödyttävänä ja tarpeellisena (ks. luku 6.2). Aikuisystävätoiminnalla on vastattu perheiden sosiaalisen tuen tarpeisiin ja edistetty toimintaan osallistuvien aktiivista osallistumista yhteiskuntaan. Toteuttamalla yhteisötyön näkökulmaa on vahvistettu yhteisöllisyyttä sekä lasten, nuorten ja heidän perheidensä sekä myös vapaaehtoisten sosiaalisia verkostoja. Toiminta on hyödyttänyt toimintaan osallistuneiden lisäksi laajempaa yhteisöä. Hankkeessa on ollut mukana useita maahanmuuttajaperheitä, jolloin aikuisystävätoiminnalla on osaltaan edistetty heidän osallistumismahdollisuuksia suomalaisessa yhteiskunnassa ja heidän elämänhallintaa sekä tuettu integroitumista osaksi yhteiskuntaa.

Projektissa saatujen kokemusten ja arviointitiedon pohjalta on muodostettu prosessikuvaus aikuisystävätoiminnasta; malli, joka soveltuu ehkäisevän lastensuojelutyön ja laajemmin ottaen yhteisötyön välineeksi. Ehkäisevän työn arvo on sekä inhimillisesti että taloudellisesti suuri. Projektin sosiaalipoliittista merkitystä voidaan tarkastella ensinnäkin toiminnan kustannusten näkökulmasta. Projektin aikuisystävätoiminnassa toiminnassa kulut ovat olleet keskimäärin 10–20 euroa per kuukausi yksittäistä lapsi-aikuinen -paria kohden ja 10–25 euroa per kuukausi pienryhmää kohden. Vertailukohtana esimerkiksi Jyväskylän kaupungissa lastensuojelun avohuollon tukihenkilöille korvataan kuukausittain toiminnasta aiheutuvia kulukorvauksia (29,38 euroa /kuukausi) sekä tukihenkilöpalkkio (54,72 euroa /kuukausi) (Pietiläinen-Söderholm 2005 Moilasen 2005 mukaan). Projektissa aikuisystävälle on suoritettu kulukorvauksia todellisten menojen mukaan, ei kuukausittain toistuvana säännöllisenä korvauksena tai palkkiona. Budjetoinnissa merkittävä osa on ollut myös osallistujille noin kaksi-kolme kertaa vuodessa järjestetyt yhteiset tapahtumat ja toimintapäivät, joihin on hyvä varata – yhteistyökumppaneiden tarjoamista resursseista (esim. tilat, työntekijät) riippuen – 500–800 euroa noin 40–50 osallistujaa kohti. Merkittävin kustannusosuus muodostuu kuitenkin henkilöstömenoista eli toimintaa suunnittelevien, koordinoivien ja toteuttavien työntekijöiden palkkauksesta, mikä on havaittu toiminnan ylläpitämisen kannalta välttämättömäksi.

Hankkeen vaikuttavuutta ja merkitystä on tarkasteltava myös ennaltaehkäisyn näkökulmasta. Ennaltaehkäisevällä työllä on edistetty ja lisätty lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointia sekä osallisuutta arjen sosiaalisissa verkostoissa ja laajemminkin yhteiskunnassa. Yhtäältä projekti on tarjonnut sosiaalisen kiinnittymisen mahdollisuuden lasten vanhemmille ja sisaruksille sekä vapaaehtoisille ehkäisten yksinäisyyttä ja sosiaalisten verkostojen ohuutta. Vapaaehtois pohjalta tehdyn työn merkitys on vähentynyt viimeisten vuosien aikana. Nykyään läheisistä välittämistä ja huolehtimista ei välttämättä tapahdu itsestään, siksi aikuisystävätoiminta ja sen kaltaiset sosiaalista tukea tuottavat toimintamallit ovat tärkeitä. On kuitenkin korostettava, että projektissa vapaaehtois pohjalta tehty ehkäisevä työ ei korvaa, eikä sen tulisi korvata, ammatillisesti tehtyä (lastensuojelu) työtä. Vapaaehtois työtä ei voi myöskään ajatella pelkällä mikrotasolla, yksilöiden tai perheiden toiminnan ja elämän tasolla. Makrotason, kuten politiikan ja talouden, muutokset antavat tilaa tai toisaalta rajaavat mikrotason toiminnan mahdollisuuksia. (Koskiahho 2001, 26 Moilasen 2005 mukaan.)

Hankkeessa kehitetty ehkäisevän lastensuojelun kansalaisjärjestö- ja vapaaehtoistoiminta on yksi tämän ajan sosiaalinen innovaatio. Sosiaalisilla innovaatioilla tarkoitetaan esimerkiksi uusia tapoja organisoida etenkin sosiaali- ja terveystalouden toimintoja. Ne voivat johtaa lisäarvoa tuottavaan tulokseen yksilön tai yhteiskunnan hyvinvoinnissa ja terveydessä tai palvelujärjestelmässä. Laajemmassa tulkinnassa sosiaaliset innovaatiot kytetään koko yhteiskunnallisen kokonaisuuden tai sen eri sektoreiden toimintatavan sekä niiden keskinäisen suhteen muutoksiin. Sosiaalisissa innovaatioissa olennaista on se, että nämä uudet tai uutena pidetyt mallit, ideat tai käytännöt muuttavat vallitsevia käytäntöjä siten, että seurauksena on kohonnut taloudellinen, teknologinen tai sosiaalinen suoritus- tai toimintakyky. (Kari 2007.)

Aikuisystävätoiminnan toteuttaminen on perustunut laajaan verkostoitumiseen sekä yhteistyöhön julkisten, järjestöjen ja kansalaistoimijoiden kesken. Hankkeessa on luotu uudenlaisia toimintaprosesseja, jolloin toiminnalla on osaltaan vastattu sosiaalialan modernisaation tarpeeseen. Hankkeessa on onnistuttu tuomaan tutkimusta ja koulutusta lähemmäksi työelämää tarjoamalla opiskelijoille mahdollisuuksia työelämälähtöisiin projektitöihin ja opinnäytetöihin. Projektin työntekijät ovat omalla esimerkillään luoneet yhteistyömalleja järjestöjen ja oppilaitosten väliseen yhteistyöhön. Hankkeessa on myös koottu yhteen sosiaalisen vastuun kantajia: aikuisystävätoiminnalla on haluttu vahvistaa toimintatapaa, jossa vastuuta lasten ja nuorten hyvinvoinnista kannetaan yhdessä (ks. myös Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kannatusyhdistys ry:n toimintasuunnitelma vuodelle 2007).

LÄHTEET

- Absetz, B. (1994). Tehdään porukalla – yhteistyön käsikirja. Opintotoiminnan Keskusliitto OK ry, Helsinki.
- Ahonen S. (1998) Historiaton sukupolvi. Historian vastaanotto ja historiallisen identiteetin rakentuminen 1990-luvun nuorison keskuudessa. Helsinki, SHS.
- Aittola, T. (1998). Aikuisten oppiminen arkielämän ympäristöissä. Teoksessa Sallilla, P. & Vaherva, T. (toim.): Arkipäivän oppiminen. Aikuiskasvatuksen 39. vuosikirja. Helsinki, Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura, 59–89.
- Arnkil, T.E, Eriksson E. & Arnkil, R. (2002) Palveluiden dialoginen kehittäminen kunnissa: sektorikeskeisyydestä ja projektien kaaoksesta joustavaan verkostointiin. Helsinki, Stakes.
- Bardy, M. & Salmi, M. & Heino, T. (2001). Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Helsinki, Stakes Raportteja 263.
- Bennetts, Christine (2003). Mentoring Youth: trend and tradition. British Journal of Guidance and Counselling 31 (1), 63–76.
- Blomberg, A. & Marttila, M. (2004). Sukupolvet verkoksi -projekti: Yhteisöllisyyttä ja sukupolvien välisiä suhteita tukemassa. Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Sosiaalityön projektiopinnot. Julkaisematon.
- Blomberg, A. & Rämänen, M–M. (2005). Muistojen sukupolvisuhteet. Merkitykselliset aikuiset lapsuuden sosiaalisessa maisemassa. Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Sosiaalityön yksikkö. Pro gradu -tutkielma.
- DuBois, D. L. & Karcher, M. J. (2005). Youth Mentoring: Theory, Research, and Practice. Teoksessa DuBois, D. L. & Karcher, M. J. (toim.): Handbook of Youth Mentoring. Sage, Thousands Oaks, California, 2–12.
- DuBois, D. L. & Karcher, M. J. (toim.) (2005). Handbook of Youth Mentoring. Sage, Thousands Oaks, California.
- Eläköön lapset – lapsipolitiikan suunta* (2000). Suomen Kuntaliiton lapsipoliittinen ohjelma. Helsinki, Suomen Kuntaliitto.
- Eronen, A., Londén, p., Perälähti, A., Siltaniemi A. & Särkelä, R. (2007) Sosiaalibaro-metri 2007. Ajankohtainen arvio kansalaisten hyvinvoinnista, palveluista ja palvelujärjestelmän muutoksesta. Helsinki, Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

- Hyppönen, M. & Linnossuo, O. (toim.) (2002). Zip, zap ja boing. Leikkejä ja muita toiminnallisia menetelmiä. Lasten Keskus Oy, Helsinki.
- Jauhiainen, R. & Eskola, M. (1994). Ryhmäilmiö. Perustietoa ryhmän käytöstä ja ryhmätyöstä sosiaalityöhön sovellettuna. Helsinki, WSOY.
- Julkunen, R. (2006) Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Helsinki, Stakes.
- Kansallisen sosiaalialan kehittämishankkeen toimeenpanosuunnitelma* (2003) Helsinki, STM. Saatavilla www-muodossa:
<http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/toimeenpanosuun/toimeenpanosuunnitelma.pdf>
- Kari, A. (2007) Sosiaaliset innovaatiot ja hallinnointi sosiaalialan kehittämisessä. Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Kempainen-Rouvinen K. & Kempainen P. (2000). Luovuuden kukoistus. Toiminnallinen harjoituskirja. Kannustusvalmennus P. & K. Oy, Helsinki.
- Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kannatusyhdistys ry:n toimintasuunnitelma vuodelle 2007
- Kiviniemi, K. (1999). Toimintatutkimus yhteisöllisenä projektina. Teoksessa Heikkinen, H. L. T. & Huttunen, R. & Moilanen, P. (toim.): Siinä tutkija missä tekijä. toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Juva: Atena kustannus, 63–84.
- Kolb, D. A. 1984. *Experiential learning: Experience as a source of learning and development*. Engelwood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Kolbe, L. & Järvinen, K. (toim.) (2002) *Onks ketään kotona?* Helsinki, Tammi.
- Korhonen, A. (2005) *Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja*. Ehjä ry, Helsinki.
- Korhonen, M. (2002) *Aina oli joku kotona*. Teoksessa L. Kolbe & K. Järvinen (toim.). *Onks ketään kotona?* Helsinki, Tammi, 53 - 74.
- Koskiahho, B. (2001). *Sosiaalipolitiikka ja vapaaehtoistyö*. Teoksessa Eskola, A. & Kurki, L. (toim.): *Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena*. Tampere, Vastapaino, 15–40.

- Kurki, L. (2001). Kasvaminen palvelutehtävään – sosiaalipedagoginen katse vapaaehtoistyöhön. Teoksessa Eskola, A. & Kurki, L. (toim.): Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena. Tampere, Vastapaino, 67–94.
- Lahtinen, P. (2003). Ihminen on tärkein instrumentti. Työnohjaus vapaaehtoisessa tukihenkilötyössä. Suomen Mielenterveysseura, Helsinki.
- Lallukka, K. (2003) Lapsuusikä ja ikä lapsuudessa. Tutkimus 6–12 –vuotiaiden sosiokulttuurisesta ikätiedosta. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Lehtinen, S.-T. (1997). Vapaaehtoistoiminta – kasvava voimavara? Näkökulmia ammatti-työhön. Helsinki, Kansalaisareena ry.
- Lehtonen, H. (1990) Yhteisö. Tampere, Vastapaino.
- Linnossuo, O. (toim.) (1997). Hyvä, paha ja hauska. Tehtäviä ja ryhmätyöharjoituksia lasten ja nuorten kasvutyöskentelyyn. Lasten Keskus Oy, Helsinki.
- Mikkola, M. (1996). Yhdyskuntatyö hyvinvointivaltion ja kansalaisyhteiskunnan välittäjänä. Teoksessa Matthies, A.-L., U. Kotakari & M. Nylund (toim.): Välittävät verkostot. Tampere, Vastapaino, 59–71.
- Miller, A. (2002). Mentoring Students and Young People. A Handbook of Effective Practice. London, Kogan Page.
- Moilanen, J. (2005) Lapset ja aikuiset kumppaneiksi – Sukupolvet verkoksi -projekti 2002–2004. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Jyväskylä. Saatavilla www-muodossa: <http://www.koske.jyu.fi/hankkeet>
- Moilanen, J. (2006a) Mentorointi ja sukupolvityö ehkäisevän lastensuojelun käytäntönä. Teoksessa Forsberg, Hannele & Aino Ritala-Koskinen & Maritta Törrönen (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Jyväskylä: PS-kustannus, 149–168.
- Moilanen, J. (2006b) Välittävät sukupolvet -hankkeen väliraportti 2006. Saatavissa www-muodossa: <http://www.koske.jyu.fi/hankkeet>
- Newman, S. ym. (1997) Intergenerational programs: Past, Present and Future. Washington, Taylor & Francis.
- Niemistö, R. (2000). Ryhmän luovuus ja kehitysheidot. Helsinki, Palmenia-kustannus.
- Peavy, V. R. (2001). Elämäni työkirja. Konstruktivististen ohjausperiaatteiden soveltaminen: tehtäviä ja harjoituksia. Psykologien Kustannus Oy, Helsinki.

- Pietiläinen-Söderholm, U. (2005). Kirjallinen tiedonanto 7.4.2005.
- Ritala-Koskinen, A. (2003) (Uus)perhe lapsen silmin. Teoksessa Forsberg, H. & Nätkin, R. (toim.): Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 121–139.
- Roivainen, I. (toim.) (2001). Yhteisöt hyvinvoinnin tuottajina. Uusi Yhteisötyö - projektin loppuraportti. Kolmen setlementin kokemuksia. Helsinki, Setlementti-julkaisuja 10.
- Rousu, S. & Holma, T. (2004a). Lastensuojelupalvelujen onnistumisen arviointi. Helsinki, Suomen Kuntaliitto.
- Rousu, S. & Holma, T. (2004b). Lastensuojelupalvelujen laadunhallinta. Helsinki, Suomen Kuntaliitto.
- Satka, M. & Karvinen-Niinikoski, S. & Nylund, M. (2005) Mitä sosiaalityön käytäntötutkimus on? Teoksessa Satka, M. & Karvinen-Niinikoski, S. & Nylund, M. & Hoikkala, S. (toim.) Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki: Palmenia-kustannus, 9–22.
- Seppänen-Järvelä, R. (2003). Prosessiarviointi kehittämissuorituksissa. Opas käytäntöihin. FinSoc työpapereita 1 /2003. Stakes, Helsinki.
- Stringer, E. T. (1999) Action Research. Thousands Oaks, Sage Publications.
- Suomi, A. (2003) Sukupolvi- ja perhetyö. Teoksessa Marin, Marjatta & Hakonen Sinikka (toim.): Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa Jyväskylä, PS-Kustannus, 179–186.
- Taylor, A. & Bressler, J. (2000) Mentoring Across Generations. Partnership for Positive Youth Development. New York, Kluwer.
- Tuomisto, J. (1998). Arkipäiväoppiminen aikuiskasvatuksen ja elinikäisen oppimisen kontekstissa. Teoksessa Sallilla, P. & Vaherva, T. (toim.): Arkipäivän oppiminen. Aikuiskasvatuksen 39. vuosikirja. Helsinki, Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura, 30–58.
- Törrönen, M. & Vornanen, R. (2004) Lastensuojelun ehkäisevä työ. Teoksessa Puonti, A. & Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.). Lastensuojelu tänään. Tammi, Helsinki, 154-191.
- Vilen, M. & Leppämäki, P. & Ekström, L. (2002). Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. WSOY, Helsinki.

Välittävät sukupolvet -hanke – Toteuttamissuunnitelma 6.5.2004. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kannatusyhdistys ry. Julkaisematon.

Yeung, A. B. (2002). Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa – ihanteita vai todellisuutta? Tutkimus suomalaisten asennoitumisesta ja osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan. Helsinki, Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus YTY ry.

LIITTEET

Läite 1: Lapsen / nuoren alkutietolomake

Välittävät Sukupolvet -projekti 2007

1. Nimesi

2. Ikäsi: _____ v.

3. Vanhempasi /vanhempiesi nimet:

4. Osoitteesi ja puhelinnumerosi:

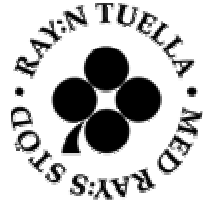
5. Millaisista asioista Sinä pidät tai mitä tykkäät tehdä?

6. Millaista aikuista ystävää toivot itsellesi (esim. ikä, mies /nainen)?

7. Kuinka usein haluaisit tavata aikuista ystävää?

ALLEKIRJOITUKSESI

JA PÄIVÄMÄÄRÄ

Välittävät Sukupolvet -projekti

2007

1. Lapsen nimi: _____

2. Lapsen syntymävuosi: _____

3. Vanhemman /vanhempien nimet: _____

4. Osoite: _____

5. Puhelinnumero: _____

6. Perheenjäsenet, jotka asuvat samassa osoitteessa: _____

7. Muualla asuvat perheenjäsenet: _____

8. Miten kuvailet perheenne tämän hetkistä tilannetta?

9. Mitä lapsesi harrastaa tai mistä hän on kiinnostunut?

10. Millaisia odotuksia Sinulla on aikuisystävätoiminnasta?

11. Tarpeellista tiedettävää lapsesta, nuoresta tai perheestä:

12. Lapsen vakuutus, sairaudet, allergiat jne.?

13. Millaista aikuista ystävää toivot lapsellesi (ikä, sukupuoli, harrastukset jne.)? Entä Miten usein ja missä paikassa toivot lapsesi ja aikuisen ystävän tapaavan?

14. Millaiseen aikuiseen Sinä luotat ja millaisia asioita arvostat? Mitä asioita Sinun on vaikea hyväksyä?

15. Mitä ajattelet, mitkä asiat saattaisivat muodostua esteeksi hyvän ystävyysuhteen muodostumisessa?

16. Saako projektin työntekijä tehdä yhteistyötä lapsen kanssa toimivien ammattilaisten (esim. koulu, päiväkot, sosiaalitoimi) kanssa?

Kyllä ___ Ei ___

Yhteistyötä saa tehdä seuraavien tahojen kanssa:

Koulu ___ Päiväkot, Sosiaalitoimi ___

Terveystoimi ___ Nuorisotyö ___ Muu, mikä?

17. Entä toivotko, että aikuisystävä tekisi yhteistyötä perheenne kanssa toimivien ammattilaisten (esim. koulu, päiväkotia, sosiaalitoimi) kanssa?

Kyllä ____ En ____

Yhteistyötä saa tehdä seuraavien tahojen kanssa:

Koulu ____ Päiväkoti ____ Sosiaalitoimi ____

Terveystoimi ____ Nuorisotyö ____ Muu, mikä?

18. Mistä kuulit tai sait tiedon Välittävät sukupolvet -projektista?

Vanhemman allekirjoitus ja nimenselvitys
paikka

Päivämäärä ja

**Välittävät sukupolvet -hanke
ryhtyvälle 2007**

Haastattelurunko aikuisystäväksi

1. Nimi:
2. Osoite ja puhelinnumero:
3. Syntymävuosi:
4. Ammatti /koulutus:
5. Perhesuhteet:
6. Nykyinen elämäntilanne:
7. Elämänhistoria lyhyesti (esim. lapsuuden perhe, kotikaupunki, aiemmat opinnot jne.)
8. Miksi olet kiinnostunut vapaaehtoistoiminnasta lasten ja nuorten parissa?
9. Onko sinulla kokemusta lasten ja nuorten kanssa toimimisesta /vapaaehtoistoiminnasta? Millaista?
10. Minkä ikäisen lapsen tai nuoren kanssa toimisit mieluiten? Onko sukupuolella, kiinnostuksenkohteilla ym. väliä?
11. Olisitko kiinnostunut osallistumaan pienryhmätoimintaan yhdessä tois(t)en vapaaehtois(t)en kanssa?
12. Harrastukset ja kiinnostuksen kohteet sekä maininnanarvoiset asiat elämäntarkastuksesta, elämäntavoista jne. Millaisia kiinnostuksen kohteita /harrastuksia sinulla itselläsi on?
13. Mitä tai millaisia asioita haluaisit tehdä yhdessä lapsen tai nuoren kanssa?
14. Kuvittele, millainen olisit lapsen tai nuoren vapaaehtoisena ystävänä ja ohjaajana?
15. Mitä arvelet lapsen tai nuoren ja lasten vanhempien sinulta odottavan?
16. a) Kuinka usein olisit valmis osallistumaan vapaaehtoistoimintaan?
b) Oletko valmis sitoutumaan (vähintään vuosi)?
17. Millaisia asioita toivoisit käsiteltävän aikuisystäväperehdytyksessä?
18. Onko jotain mitä haluaisit tässä vaiheessa tietää, jokin asia joka askarruttaa tai on jäänyt epäselväksi?

**Välittävät Sukupolvet -projekti
vittua”**

”Yhdessä so-

Maija Mainio ja Aino Aurinkoinen, Martta Mainio

Tavattiin ensimmäistä kertaa yhdessä x.x.2007 Maijan ja Martan kotona. Tapaamiseen osallistuivat Maija, äiti Martta, aikuisystävä Aino sekä projektin työntekijä Pirkko. Sovittiin ja juteltiin mm. seuraavista asioista:

- Aino tapaa Maijaa vähintään kahden viikon välein. Mahdollisuuksien ja tilanteiden mukaan tapaamisia voi olla useamminkin. Loma-ajoista sovitaan erikseen.
- Tapaamisista sovitaan etukäteen edellisen tapaamisen yhteydessä tai erikseen soittamalla tai sähköpostitse.
- Tapaamiset voivat olla perheen kotona, Ainon kotona tai jossain muualla. Jos tapaamiset ovat muualla kuin perheen kotona, Aino hakee Maijan kotoa ja saattaa hänet takaisin.
- Aino sitoutuu toimintaan vähintään vuodeksi.
- Jokainen osapuoli sitoutuu ilmoittamaan toisilleen ja projektin työntekijälle, mikäli haluaa jostain syystä lopettaa toiminnan.

Yhdessä sovitut asiat kirjasi:
Paarma

projektin työntekijä Pirkko

Liite 5: Aikuisystävän kulukorvauslomake

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kannatusyhdistys ry.

Pvm ___ / ___ 2007

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kannatusyhdistys ry. **maksava**

Nimi

Välittävät sukupolvet -hankkeen toimintamenoja seuraavasti:

*Matkakulut (oman auton käytöstä 0,21 €/km, julkisten käytöstä kuitit liitteeksi)

Mistä minne?	Pvm	
-	___/___ 2007	_____ €
-	___/___ 2007	_____ €
-	___/___ 2007	_____ €
	Yht.	€

*Toimintamenot (kuitit liitteeksi!)

Mitä tehtiin?	
-	_____ €
-	_____ €
-	_____ €
	Yht. €

Maksetaan tilille: _____

Hyväksyjä: _____

Minna Rajalin, projektityöntekijä
Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus
PL 35 (MAT), 40014 Jyväskylän yliopisto

Liitteeksi: kuitit

Liite 6: Välittävät sukupolvet -hankkeen "Taitopäivän" ohjelma

Välittävät sukupolvet -hankkeen Taitopäivä lauantaina 26.5.2007

Sepänkeskus, Kyllikinkatu 1

Päivän ohjelma

10.00 Päivän aloitus

- Tervetuloitovotus ja hankkeen työntekijöiden ja harjoittelijoiden sekä työpajojen ohjaajien esittäytyminen
- Alkuleikkinä äänileikki, jonka avulla jakaudutaan ryhmiin.
- Päivän ohjelman ja aikataulun kertaus

10.30 Työpajatyöskentelyä

- Perinteistä pörinää -musiikkipaja, jossa askarrellaan oma soitin tai jopa useampi. Lisäksi sukelletaan musiikin maailmaan laulaen ja leikkien. Pajan ohjaajana toimii musiikkipedagogi.
- Grafiikkaa kesän kunniaksi -paja, jossa tutustutaan erilaisiin grafiikan menetelmiin ja kokeillaan linopainantaa, kuivaneulaa ja monotypiaa. Pajan ohjaajana toimii kuvataiteilija.

12.00 Ruokailu

13.00 Työskentely pajoissa jatkuu

14.30 Kaikkien yhteinen kokoontuminen

- Näyttely ja /tai esitys pajan tuotoksista
- Mehua, hedelmiä ja keksiä iltapäiväpalaksi

15.00 Kiitossanat osallistujille ja päivä päättyy

Liite 7: Puolistrukturoidun palautekirjeen malli

Kiitos osallistumisesta TAITOpäivään 26.5.2007!

Taitopäivän sisältö

oli... _____

Osallistuin

- 1) Perinteistä pörinää -musiikkipajaan
- 2) Grafiikkaa kesän kunniaksi -pajaan

Pajan ohjaaja

oli... _____

Pajassa parasta/huonointa

oli... _____

Ruoka

oli... _____

Päivän aikataulu

oli... _____

Muuta palautetta tai kerrottavaa projektityöntekijälle...

Kiitos palautteestasi!

K O S K E
KESKI-SUOMEN
SOSIAALIALAN
OSAAMISKESKUS

Julkaisija

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Käyntiosoite

Matarankatu 4, 1. kerros, Jyväskylä

Postiosoite

PL 35 (ToA), 40014 Jyväskylän yliopisto

www.koske.jyu.fi